

”8-VUOTIAAN MURHA PALJASTI LASTENSUOJELUN KRIISIN”

Kvalitatiivinen tutkimus lastensuojelun representaatioista Helsingin Sanomissa

Anna Ojala

Pro Gradu –tutkielma

Sosiaalityön maisteriopinnot

Jyväskylän Yliopisto

Kokkolan Yliopistokeskus

Chydenius

Lokakuu 2016

TIIVISTELMÄ

”8-VUOTIAAN MURHA PALJASTI LASTENSUOJELUN KRIISIN”

Kvalitatiivinen tutkimus lastensuojelun representaatioista Helsingin Sanomissa

Anna Ojala

Sosiaalityö

Pro-gradu tutkielma, 84 sivua

Jyväskylän Yliopisto/ Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: YTT Johanna Hiitola, YTT Aila-Leena Matthies

Syksy 2016

Tutkimus on kvalitatiivinen mediatekstejä hyödyntävä tutkimus, jonka tavoitteena on tarkastella lastensuojelun representaatioita ja argumentoinnin tapoja, joita Helsingin Sanomien mediakirjoituksissa esiintyy. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella kriittisesti lastensuojelun nykytilaa ja lähihistorian tuomia muutoksia oikeudellistumisen ja ammatillisen etiikan viitekehityksessä sekä osallistua ajankohtaiseen keskusteluun lastensuojelun sosiaalityöstä yhteiskunnassa. Tutkimusaineisto koostuu Helsingin Sanomissa vuosina 2014-2015 julkaistuista mediateksteistä, jotka käsittelevät lastensuojelua.

Helsingin Sanomia on hyödynnetty myös aikaisemmin suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa, mutta ei juuri lastensuojelun representaatioiden ja argumentoinnin tapojen tutkimisen näkökulmasta. Tutkimusaineiston analysoinnissa hyödynnettiin soveltuvin osin diskurssien tutkimuksessa käytettyjä analysointimenetelmiä ja retorista analyysia. Aineiston analysointi tapahtui pääosin aineistolähtöisesti.

Tutkimuksen tulokset jakautuivat lastensuojelusta käytettyihin representaatioihin ja argumentoinnin tapoihin. Lastensuojelusta käytettyjä representaatioita tutkimustuloksissa olivat: on otettu opiksi, huostaanotto ratkaisuna, lastensuojelun kriisi ja pirstaloitunut palvelujärjestelmä. Argumentoinnin tapoja olivat sijoituksen puolesta, lastensuojelu lukuina, lapsen etuun nojaaminen ja asiakkaiden ongelmiin nojaaminen. Tutkimustulokset pitivät sisällään vilkasta keskustelua lastensuojelutyön ammatillisuuteen ja oikeudellistumiseen liittyen. Tutkimustuloksissa oli keskeistä, kuinka lastensuojelun kriisiintyneellä tilalla pyrittiin mediassa vaikuttamaan järjestelmän muutoksiin ja mediahuomiolla todennäköisesti myös edistettiin sosiaalihuoltolakia ja lastensuojelulakia koskeneita nopeita lakimuutoksia sekä kehitettiin lastensuojelutyön toimintamalleja.

Tutkimustulosten perusteella voidaan nähdä, että lapsi- ja perhesurmien luoman mediapaineen johdosta on tehty merkittäviä uudistuksia perheiden palveluihin ja lastensuojeluun. Uudistukset ovat keskittyneet sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistamiseen sijaan käytännön työn sääntelyyn ja menetelmäosaamiseen virheiden välttämiseksi.

Avainsanat: lastensuojelu, representaatiot, argumentointi, oikeudellistuminen, ammatillinen etiikka

Sisällys

1.	JOHDANTO.....	4
2.	Sosiaalityötä lapsinäkökulmasta.....	8
2.1	Lastensuojelujärjestelmät	8
2.2.	Lastensuojelulaki ohjaamassa työtä.....	11
2.3	Lastensuojelu mediassa.....	13
3.	Katsaus aihepiiriin tutkimuksiin.....	18
3.1.	Suomalaisia väitöstutkimuksia	18
3.2.	Muita merkittäviä tutkimuksia aihepiiristä	21
4.	Teoria ja metodologia.....	23
4.1.	Lastensuojelun oikeudellistuminen.....	23
4.2.	Ammatillisuus ja etiikka lastensuojelutyössä	26
4.3.	Eroja kunnioittava sensitiivinen etiikka ja moraalinen järkeily	31
4.4.	Teoreettisesta viitekehystä tutkimuksen tekemiseen	32
4.5.	Tutkimuksen metodologinen tausta.....	33
4.6.	Representaatiot ja diskurssien tutkiminen.....	34
4.7.	Argumentointitapojen tutkiminen	36
5.	Tutkimuksen toteuttaminen.....	39
5.1.	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	39
5.2.	Tutkimusaineisto	39
5.3.	Analyyisin eteneminen käytännössä	42
5.4.	Tutkimuksen eettisyys	44
6.	Lastensuojelun representaatiot Helsingin Sanomien mediateksteissä.....	47
6.1.	On otettu opiksi	47
6.2.	Huostaanotto ratkaisuna	49
6.3	Lastensuojelun kriisi	51
6.4.	Pirstaloitunut palvelujärjestelmä	54
7.	Argumentoinnin tavat Helsingin Sanomien mediateksteissä.....	58
7.1.	Sijoituksen puolesta.....	58
7.2.	Lastensuojelu lukuina	60
7.3.	Lapsen etuun nojaaminen	62
7.4.	Asiakkaiden ongelmiin nojaaminen.....	64
8.	Yhteenvedo ja johtopäätökset	66
8.1.	Kriittistä keskustelua tutkimustuloksista.....	66
8.2.	Aineiston ja tutkimusmenetelmän arviointia	75
9.	Tutkijan pohdintaa ja jatkotutkimusaiheet	77

LÄHDELUETTELO 80

1. JOHDANTO

Viime vuosina suomalaisesta lastensuojelusta ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä on välittynyt varsin negatiivinen ja kaoottinen kuva median välityksellä. Lastensuojelutyön epäonnistumisista on uutisoitu näkyvästi ja median puheesta on välittynyt käsitys, että perhetragediat olisi pitänyt pystyä estämään lastensuojelun toimin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos sekä Sosiaali- ja terveysministeriö ovat julkaisseet useita selvityksiä ja suosituksia lastensuojelun kriittiseen tilaan liittyen, kuten Lastensuojelun Laatusuositus (2014) ja Toimiva Lastensuojelu – Selvitystyöryhmän loppuraportti (2013). Kai Alhanen (2014) on Terveiden- ja hyvinvoinnin Laitokselle tekemässään tutkimuksessa osallistunut ajankohtaiseen keskusteluun lastensuojelun kriittisestä nykytilasta. Alhanen (2014) on tutkimuksen tuloksena kiteyttänyt kuusi lastensuojelusysteemin uhkatekijää, joita ovat pirstaleinen järjestelmä, työntekijöiden vähyys, johtamisongelmat, työntekijöiden vaihtuminen, yhteistyön vaikeudet sekä arkitiedon ohittaminen. Myös Marjatta Bardy ja Tarja Heino (2013, 13) ovat todenneet lastensuojelun olevan kriisiytyvässä tilassa, sillä lastensuojelun kuorma on kasvanut valtavaksi eivätkä työntekijät lisääny samaa tahtia asiakkaiden kanssa. Heikosti toimivat peruspalvelut aiheuttavat omalta osaltaan kasvua lastensuojelun asiakkaisissa. (emt., 2013, 19.)

Keskustelu lasten yhteiskunnallisesta asemasta ja oikeuksista on noussut yksilöllistymisprosessin myötä yleisestikin pinnalle. Lapsuus on itsessään kiinnostava elämänvaihe ja tuore näkökulma ymmärtää maailman muutosta. Viime aikoina on saanut tilaa myös uudenlainen lapsilähtöinen asiantuntijuus, joka tarkoittaa reflektoivaa, tilannesidonnaista ja herkistyvää asiantuntijuutta ja kykyä soveltaa erilaista ja jopa ristiriitaista tietoa lapsuudesta yksittäistapauksiin (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 6-15).

Vaikka Suomessa kriittinen keskustelu lastensuojelun toiminnasta on vasta nostanut päätään julkisuudessa, ei aihe ole kansainvälisesti uusi. Singon (2005, 17) mukaan esimerkiksi Englannissa on 1970-luvulta lähtien ollut julkisessa selvittelyssä lastensuojelun seurannassa olleiden lasten väkivaltaisia kuolemantapauksia. Nämä tapaukset ovat Englannissa herättäneet huomattavaa julkista kohua ja mielenkiintoa. Julkinen keskustelu on ollut ankaran tuomitsevaa ja jopa vihamielistä sosiaalityötä ja sen tekijöitä kohtaan. Mielenkiintoista on tarkastella, seurataanko Suomessa brittiläistä lastensuojelun kehitystä, mihin medialla on ollut merkittävä vaikutus.

Ennaltaehkäisystä puhutaan paljon lastensuojeluun ja perheiden palveluihin liittyen. Paul Stepney on kirjoittanut ehkäisevän sosiaalityön haasteista. Ehkäisevän sosiaalityön käsite on epäselvä ja käytännön työssä koetaan turhautumista, miten tehdä ehkäisevää työtä, kun pitäisi samalla vastata arjen kriiseihin rajallisia resursseja käyttäen. Riskien hallinta on noussut keskeiseksi sosiaalityön missioksi, kun taas aikaisemmin puhuttiin hyvinvointivaltiosta. Hyvinvointivaltion tavoite oli estää köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä luoda hyvää yhteiskuntaa. Hyvinvointivaltion murruttua markkinoistumisen myötä voidaan Stepneyn (2014) mukaan ajatella, että ehkäisevällä työllä pyritään paikkaamaan julkisten palveluiden epäonnistumisia. Stepney (2014) pitää ennaltaehkäisyn taustavaikuttajina poliittista painetta, joka on kasvanut skandaalien myötä, joissa kritisoitiin sosiaalityöntekijöiden toimintaa. Lastensuojelu on merkittävä kysymys myös päättäjille. Stepneyn (2014) mukaan poliitikot ovat tehneet hyvin nopeitakin suunnanmuutoksia lapsiskandaalien jälkeen. Stepney (2014) pitää ammatillista itsenäisyyttä merkittävänä ja kirjoittaa sen puolesta, että liiallisen standardisoinnin sijaan lastensuojelussa jäisi koulutetuille sosiaalialan ammattilaisille ammatillinen vapaus tehdä vaativaa sosiaalityötä.

Lastensuojelu on oikeudellistunut ja kapea-alaistunut lakiuudistusten myötä siten, että yksittäisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimintamahdollisuudet lapsen asiassa ovat tarkkaan normitetun lastensuojelulain puitteissa rajalliset, mutta toisaalta sosiaalityöntekijältä veloitetaan kovaa vastuunkantoa lapsen asioissa. Sami Mahkonen (2007, 15) on todennut, että jos lastensuojeluun liittyen tehdään perin arkisia kysymyksiä ja luullaan, että vastaukset löytyvät vain ja ainoastaan voimassa olevasta lastensuojelulaista, ei olla oikealla tiellä. Laki ei voi korvata lastensuojelun sosiaalityössä tarvittavaa vahvaa ammatillisuutta. Lastensuojelun juridisia ulottuvuuksia on sisällytetty mitä lukuisimpiin säädöksiin, joten pykäläviidakoon joutumista ei voi välttää. Eri aikakausilta peräisin olevat sopimukset ja lait eivät täydennä välttämättä toisiaan, vaan väliin jää myös harmaita alueita joilta sääntely puuttuu (emt., 15–16).

Sosiaalityön eettisyyden pohtiminen kuuluu olennaisena osana sosiaalityön professioon. Etiikka ja moraali ovat kulttuurisidonnaisia, joten niiden pohtiminen osana monikulttuurista Suomea on tarpeen myös lastensuojelun kentällä. Sosiaalityö ei myöskään ole irrallinen poliittisista päätöksistä, mikä on korostunut yhteiskunnassamme myllertävän talouskriisin aikana. Etiikka lastensuojelutyössä on nostettu esiin yhtenä keskeisenä teemana myös Lastensuojelun laatusuosituksessa (2014) sekä Toimiva Lastensuojelu – selvitysryhmän loppuraportissa (Sosiaali- ja

Terveysministeriö 2013). Tämän pro gradu – tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu sosiaalityön ammatillisuuteen ja oikeudellistumiseen.

Tässä pro gradu – tutkimuksessa tutkitaan, millaisia representaatioita mediassa on lastensuojelusta, ja miten ne näyttäytyvät suhteessa sosiaalityön ammatilliseen etiikkaan ja oikeudellistumiseen. Kiinnostuneita ollaan myös siitä, millaisia argumentaatiotapoja mediateksteissä on lastensuojelukysymyksiin liittyen. Tutkimusote on kvalitatiivinen. Representaatioiden ja argumentoinnin tapojen tutkiminen valikoitui tutkimuksen metodologiaksi, koska tarkastelemalla lastensuojelun kysymyksiä niiden kautta on mahdollista tarkastella ilmiötä etäämmältä. Tutkimuksella on tarkoitus ottaa osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun lastensuojelusta ja perheiden palveluista. Lastensuojelun, median ja politiikan suhde on merkittävä. Tavoitteena on tarkastella, kuinka media ja politiikka vaikuttavat lastensuojeluun ja minkälaisia lastensuojelussa toteutetut muutokset ovat olleet.

Tutkimuksen teoreettis-metodologisena lähtökohtana on representaatioiden tutkiminen, joka kuuluu diskurssitutkimuksen laajaan kenttään (Knuutila & Lehtinen 2010). Representaatiot ovat sellaisenaan kuvaus todellisuudesta. Tavoitteena on tutkia, millaista puhetta lastensuojelusta esiintyy mediassa. Representaatiot ovat analyysiyksikkö tästä tarkasteltavasta puheesta. Tässä tutkimuksessa representaatiot ilmentävät varsin suoraan aineiston tuottaneiden henkilöiden motiiveja, mielipiteitä ja toimintaa. (Törrönen 2010, 278.) Argumentoinnin tapojen tutkimiseen on saatu vaikutteita retorisestä analyysistä, kuten Aino Kääriäisen väitöstutkimuksesta (2003).

Tutkimuksen tekijällä on vahva kytkös lastensuojelun käytännön kenttään. Tutkija on toiminut kunta-alalla lastensuojelun sosiaalityöntekijänä sekä yksityisellä sektorilla lastensuojeluyksikön vastaavana ohjaajana. Lastensuojelutyötä päädyttiin tutkimaan median välittämänä, koska se nähtiin hedelmällisempänä suoran työntekijänäkökulman sijaan tutkijan tausta huomioiden. Representaatioiden ja retoriikan tarkastelun kautta tutkimuksessa avautui mahdollisuus uudelleenlaiseen tutkijaposition.

Tutkimusaineisto koostuu Helsingin Sanomissa vuosina 2014 ja 2015 julkaistuista mediakirjoituksista. Koska lastensuojelu on ollut viime vuosina vahvasti esillä mediassa ja media myös asettaa lastensuojelun toiminnalle odotuksia, nähtiin lastensuojelun ammatilliselle keskustelulle hyödyllisenä tutkia mediasta nousevia representaatioita ja retoriikkaa. Eettiset dilemmat näyttäytyvät tutkijan kokemuksen mukaan kuormittavimpina tekijöinä lastensuojelun

sosiaalityöntekijälle. Eettisten kysymysten pohtiminen osana lastensuojelun sosiaalityötä nivoutuu näin ollen myös jokapäiväiseen arkityöhön. Tutkimuksen kuluessa havaittiin, että aineistosta nousi representaatioiden rinnalle selkeitä argumentoinnin tapoja liittyen lastensuojelukysymyksiin. Lastensuojelua käytettiin myös argumentoinnin välineenä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tämä herätti suuren kiinnostuksen retoriikan tutkimiseen, ja se päätettiin ottaa merkittäväksi osaksi tutkimusta.

Pro gradu tutkimusta taustoitetaan seuraavissa luvuissa käsittelemällä sosiaalityön lapsinäkökulmaa ja tarkemmin suomalaista lastensuojelutyötä. Suomalaisen lastensuojelutyön rinnalle nostetaan myös brittiläinen lastensuojelutyö, koska suomalaisen lastensuojelun työorientaatiossa on tapahtunut samansuuntaisia muutoksia kuin Iso-Britanniassa viime vuosikymmeninä. Lastensuojelun suhdetta mediaan käsitellään myös toisessa luvussa.

Kolmannessa luvussa on tutkimuskatsaus pro gradu -tutkimuksen aihepiiristä. Tutkimuskatsaus keskittyy suomalaisiin väitöstutkimuksiin aiheesta sekä Iso-Britanniassa tehtyyn tutkimukseen. Kolmannessa luvussa kerrotaan tutkimuksen teoriataustasta, joka koostuu sosiaalityön ammatillisesta etiikasta ja lastensuojelun oikeudellistumisesta. Kolmannessa luvussa syvennyttään myös tutkimuksen metodologiseen taustaan, representaatioiden ja argumentoinnin tapojen tutkimiseen. Neljännessä luvussa kuvataan tutkimuksen toteuttaminen käytännössä pitäen sisällään tutkimuskysymysten määrittelymisen, tutkimusaineiston sekä kuvauksen analyysin etenemisestä. Viidennessä ja kuudennessa luvussa esitellään tutkimuskysymykset. Tätä seuraa luku tutkimuksen johtopäätöksistä ja pohdinta.

2. Sosiaalityötä lapsinäkökulmasta

Kiinnostus lapsinäkökulmaan ei ole vain sosiaalityötä koskeva asia (Forsberg ym. 2006, 6). Lapsinäkökulman esiin nouseminen ajassamme on liitetty laajempaan kulttuurinen ilmiöön, yksilöitymisen prosessiin. Lasten yhteiskunnallinen asema on kehittynyt entistä näkyvämmäksi tämän prosessin myötä. Suomessakin on ollut lapsiasiavaltuutetun virka vuodesta 2005 lähtien. Lapsuutta pidetään Hannele Forsbergin, Aino Ritala-Koskisen ja Maritta Törrösen (2006, 8) mukaan haastavana, tärkeänä ja siksi myös haavoittuvana inhimillisen kehityksen vaiheena. Lastensuojelun sosiaalityön toiminta perustuu lasten fyysisten ja emotionaalisten tarpeiden turvaamiseen. Lapsitutkimus on myös ajan kuluessa uudistunut ja sen tuottamat uudet ideat voisivat antaa paljon sosiaalityön käytäntöön. Lapsuutta ei esimerkiksi nähdä uuden lapsikäsitteksen mukaan vain ”perheistämisen” eli sosialisatio-ajattelun kautta, vaan lapsi nähdään pikemminkin toimijana, jolla on tarve tulla osalliseksi ja vaikuttaa omaan lapsuuteensa. (emt., 2006, 6-14.)

2.1 Lastensuojelujärjestelmät

Marjatta Bardy ja Tarja Heino (2013, 20) ovat määritelleet lastensuojelua seuraavasti: ”Lastensuojelu on erityistä räätälöityä eriarvon tasoitusta, ja siihen tarvitaan monipuolista ja toimivaa palvelujärjestelmää, joka vastaa ihmisten erilaisiin tarpeisiin ja voi tarjota konkreettista käytännön apua niin aineellisesti, sosiaalisesti kuin henkisesti.” Lastensuojelun tehtävä on räätälöidä apu ja tuki yksilöllisesti lasten ja perheiden tarpeisiin heidän selviytymisensä mahdollistamiseksi. Tärkeää on työskennellä yhteistyössä lapsen verkoston kanssa, jotta auttamistoiminta on mahdollisimman tehokasta. Haavoittavissa oloissa kasvavat lapset tarvitsevat erityisen paljon oikeanlaista ja –aikaista apua saadakseen kehityspotentialinsa käyttöön. (Bardy & Heino 2013, 20.)

Forsberg ym. (2006) kirjoittavat, että viime vuosina on ollut sosiaalityön kentällä nähtävissä selkeä halua opiskella lasten kohtaamista ja huomioimista sekä kehittää työmenetelmiä lasten kanssa toimimiseen. Sosiaalityöntekijöitä ei ole perinteisesti Suomessa mielletty niiksi ammattilaisiksi, jotka työskentelisivät suoraan lasten kanssa, vaan tämä on keskittynyt lastenpsykiatreille ja psykologeille. Näin siitä huolimatta, että lainsäädäntö on velvoittanut sosiaalityöntekijöitä työskentelemään lasten kanssa. Suomen sosiaalityön peruskoulutus painottui aiemmin sosiaalipoliittiselle

palvelujärjestelmäosaamiselle ja lain tuntemukselle, mikä ei tukenut suorassa asiakastyössä tarvittavien työmenetelmien hallitsemista. (Forsberg ym. 2006, 6-14.)

Länsimainen lastensuojelujärjestelmä voidaan jakaa kahteen erilaiseen pääorientaatioon: joko lasten ja perheiden tukemista painottavaan (child welfare, family service) tai lasten suojelua painottavaan (child protection) suuntaukseen (Eileen Munro 2008, 24-38). Ideologisesta näkökulmasta on olennaista, miten Lasten oikeuksien sopimuksessa (1989) korostettua kolmea näkökulmaa ”provision”, ”protection” ja ”participation” painotetaan. Singon (2005, 17) mukaan käsitteen valinta tarkoittaa esimerkiksi Englannissa lastensuojelutyön painopisteen valintaa ja on siellä alituisesti keskustelun alla, kun taas lastensuojelu – käsite kattaa Suomessa koko lastensuojelun prosessin.

Suomalainen lastensuojelu on Tarja Pösön (2014) mukaan selkeästi lapsi- ja perhepalveluita painottavaa orientaatiota. Suomalaisen lastensuojelun toiminta ei sulje pois lasten suojelemista vanhempien väkivallalta tai heitteillejätöltä, mutta se ei myöskään rajaudu siihen kuten suojelupainotteiset järjestelmät tekevät. Suomessa lastensuojelun ydin koostuu vapaaehtoisuuteen perustuvista toimista, kuten avohuollon tukitoimista ja myös suostumukseen perustuvista huostaanotoista, joita on sijoituksista valtaosa. Lastensuojelun palveluiden laaja-alaisuus ja hyvinvoinnin tukeminen ongelmien poistamisen rinnalla asettavat Pösön (2014) mukaan erilaisia vaatimuksia niin sanotulle onnistumiselle ja epäonnistumiselle, kuin sellainen lastensuojelumalli, joka rajautuu lapsen välittömään suojeluun kaltoinkohtelutilanteissa. Pösö (2014) toteaa, että kaikissa lastensuojelujärjestelmissä on omat kipupisteensä, eikä täydellistä mallia ole vielä onnistuttu kehittämään. Suomalainen lastensuojelujärjestelmä vaatii onnistuakseen paljon asiantuntemusta, paljon palveluita ja paljon aikaa lasten ja perheiden kohtaamiseen (emt., 2014).

Sen sijaan, että käydään yksilöitä syyllistävää keskustelua käsiteltäessä lastensuojelun virheitä, tulisi epäonnistumisia tarkastella analyttisesti, kuten esimerkiksi Isossa-Britanniassa Eileen Munro (1996) on tutkimuksessaan tehnyt. Munro (1996) toteaa tutkimuksensa pohjalta, joka käsitteli lastensuojelun virheitä lasten kuolemantapauksiin johtaneissa tilanteissa, että osa lastensuojelun virheistä olisi ollut vältettävissä. Osa virhetapauksista sijoittui kuitenkin hyvin epävarmaan ja ristiriitaiseen tietomaailmaan, eivätkä sosiaalityöntekijät olisi välttämättä pystyneet ennakoimaan lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. (emt., 1996.)

Child protection – mallissa toiminta painottuu ensisijaisesti lapsen suojeluun ja lapsen etu nähdään ensisijaisesti turvallisuuden näkökulmasta. Tässä mallissa lastensuojeluviranomaisten toteuttamien vastentahtoisten toimenpiteiden osuus on suuri. Kansainvälisen keskustelun mukaan nämä kaksi strategiavaihtoehtoa ovat lähentyneet toisiaan (kts. Munro 2008). Näiden rinnalle on kehittymässä lapsen yksilöllisiä oikeuksia ja tarpeita korostava Child Focus – orientaatio. Julkisen vallan puuttumista lapsen ja perheen elämään perustellaan lapsen kehityksellisten tarpeiden kautta ja tässä strategiassa korostetaan mahdollisimman varhaista puuttumista ongelmiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Mirja Satka (2009) on esittänyt kriittisen puheenvuoron varhaisesta puuttumisesta suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Satka (2009) erottaa varhaisen tuen ja varhaisen puuttumisen käsitteet toisistaan. Varhainen puuttuminen edustaa viranomaisverkostossa liittämisen- ja kontrollisuhdetta, ja se on pahimmillaan peruspalveluiden ja lastensuojelun valjastamista rikosentorjunta- ja turvallisuusajattelun mukaiseksi riskiyksilöiden kartoittamiseksi ja hoitamiseksi. Tyypillistä tällaiselle turvallisuusajattelulle on yksilöiden vastuuttaminen ja varhainen puuttuminen lasten ja nuorten asioihin itsekontrollin lisäämiseksi. Ajattelutavan mukaan on tehostettava varhaista puuttumista eli lasten ja nuorten kontrollia lastenneuvoloissa, asuinalueilla, koulun oppilashuollossa, maahanmuuttajatyössä ja poliisin työssä ennen kuin tarvitaan lastensuojelun toimenpiteitä. (emt., 2009.) Satka (2009) nostaa esiin ”syrjäytymisen ehkäisyn”, jonka taustalla on ajatus siitä, että lapsi on viranomaisten seurannassa äidin raskausajasta lähtien oppivelvollisuuden päättymiseen saakka. Varhaisen puuttumisen ideologiassa on huolestuttavaa se, että lapsen tai perheen asioihin puuttumiseksi ei tarvita oikeudellisia tai muita hyvinvointivaltiolle ominaisia perusteita, vaan palveluketjuissa heidän elämäänsä voidaan puuttua viranomaisketjussa jaetun huolen perusteella. (emt., 2009, 24–25.)

Satka (2009, 25) kiteyttää, että on kysymys siitä, miten yhteisölliset ja yhteiskunnan rakenteelliset riskitekijät myötävaikuttavat tai ovat yhteydessä lapsen tai nuoren käyttäytymiseen, eikä tämä kanna niihin puuttumistoimenpiteisiin, joihin tartutaan. Puuttuminen saattaa jopa vahvistaa lapsen poikkeavaa käyttäytymistä, jos puuttumisen seurauksensa lapsi omaksuu itselleen poikkeavan identiteetin. Varhaisen puuttumisen myötä julkinen valta voi väistää vastuutaan sosiaalisten ongelmien rakenteellisesta ennaltaehkäisystä ja unohtaa sosiaalipalvelujen normaaliuuden periaatteen. (emt., 28–30.)

2.2. Lastensuojelulaki ohjaamassa työtä

Lastensuojelun toimintaa on aina säädelty lailla (Sinko, 2005, 7). Huolimatta lakisidonnaisuudestaan lastensuojelu on elänyt eri aikoina erilaisissa suhteissa lakiin ja säädöksiin nähden: joskus side on ollut tiukempi, joskus löyhempi heijastellen kulloisenkin ajan yhteiskunnallista ilmapiiriä. Viitekehys, jossa lastensuojelutyötä tehdään, on muuttunut viime vuosina. Työssä tehdyt valinnat täytyy pystyä yhä useammin perustelemaan lainsäädännöllä ja juridisesta arvioinnista on tullut pysyvä osa lastensuojelutyötä. (emt., 6-7.)

Lastensuojelun toiminta on määritelty lastensuojelulaissa (417/2007). Nykyinen lastensuojelulaki astui voimaan vuoden 2008 alusta. Sosiaalilautakunnat eivät enää uudistuneen lain myötä päättäneet tahdonvastaisista huostaanotoista, vaan tämä valta siirtyi hallinto-oikeuksiin (Hiitola 24-25). Lakimuutoksessa keskeistä oli varhaisen tuen korostaminen; laki mahdollisti ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen tekemisen sekä laajensi lasten ja perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten ilmoitusvelvollisuutta (Hiitola 2015, 24–25). Ilmoitusvelvollisuus kattaa lähes kaikki viranomaiset ja ammattilaiset, jotka kohtaavat työssään lapsia. Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapselle puitteet hyvään kehitykseen (Lastensuojelulaki 417/2007).

Varsinaista lastensuojelun tarvetta pyritään ehkäisemään edistämällä lasten ja nuorten hyvinvointia. Ehkäisevällä lastensuojelulla puolestaan tarjotaan apua ja tukea mahdollisimman varhain, jolloin tarvittavalla tuella pystytään ehkäisemään ongelmien syntymistä tai kriisiytymistä. Neuvola, päivähoito ja koulu ovat merkittävässä asemassa ehkäisevän työn toteuttamisessa. (Terveyden- ja hyvinvoinnin Laitos 2015a.) Lapsen oikeuksista on lastensuojelulain lisäksi säädetty erikseen Suomen perustuslaissa (1999), YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (1989) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (1999). Lapsen etu veloitetaan sopimuksissa asettamaan ensisijalle kaikessa viranomaistoiminnassa. Lapsen edulla tarkoitetaan Johanna Hiitolan (2015, 32) mukaan monissa yhteyksissä myös lapsen oikeuksia väkivallattomaan elämään, riittävään ravintoon tai oikeutta koulutukseen.

Lastensuojelun erottaa muista lasten ja perheiden palveluista sen vahvat interventiovaltuudet. Lasta on siis tarpeen vaatiessa suojeltava myös silloin, kun asianosaiset sitä vastustavat. Näin ollen lastensuojeluun voidaan liittää tarvittaessa vahva kontrolli ja jopa vastentahtoiset toimenpiteet, joilla puututaan perheen itsemääräämisoikeuteen. Lastensuojelua tehdään lastensuojelun

sosiaalityössä, kun on päätetty, että lapsi on lastensuojelun asiakas. Lastensuojelu pitää sisällään lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan lapsen ja perheen ollessa lastensuojelun asiakkaina. (Terveyden- ja hyvinvoinnin Laitos 2015a.)

Avohuollon tukitoimet, eli perheen tukeminen ilman huostaanottoa ovat lastensuojelulain mukaan lastensuojelun päätehtävä (Hiitola 2015, 33). Käytännössä lastensuojelun asiakkaalle tulee laatia asiakassuunnitelma, johon hänen tarvitsemansa palvelut on kirjattu. Mikäli lapsen tilannetta kotona ei pystytä tukemaan riittävästi avohuollon tukitoimien avulla, lastensuojelun tehtävä on järjestää lapselle sijaishuolto kodin ulkopuolelle. Sijaishuollon muotoja ovat avohuollon sijoitus, kiireellinen sijoitus ja huostaanotto. Lisäksi kunnalla on velvollisuus järjestää nuorelle jälkihuolto hänen tultuaan täysi-ikäiseksi. Ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta on lapsen vanhemmilla. Vanhemmilla on myös ensisijaisesti oikeus päättää, miten lapsen huolenpito ja kasvatusta käytännössä järjestetään. (Lastensuojelulaki 417/2007; Terveyden- ja hyvinvoinnin Laitos 2015a.)

Lastensuojelulaki (417/2007) korostaa, että perhettä täytyy yhteiskunnan taholta tukea kasvatustehtävässä ja perheelle tulee tarjota tukea silloin, kun se sitä tarvitsee. Viranomaiset eivät saa turhaan loukata perheen itsemääräämisoikeutta, vaan perheellä on oikeus päättää lapsensa kasvatuksesta. Perheen itsemääräämisoikeus tulee ottaa huomioon, kun he ovat lastensuojelun asiakkaina ja pyrkiä kunnioittamaan sitä niin pitkälle kuin lapsen etu sallii. (Lastensuojelulaki 417/2007, Terveyden ja hyvinvoinnin Laitos 2015a.)

Viime aikoina on muun muassa Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa kiinnitetty huomiota lapsen oikeuksiin ja vielä erikseen lasten ja nuorten osallisuuteen ja kuulluksi tulemiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012). Henna Pajulammi (2014) on väitöstutkimuksessaan tutkinut lasten oikeutta ja osallisuutta muun muassa lastensuojeluprosesseissa. Suomessa ei ole riittävästi huomioitu laissa ja niiden soveltamisessa YK:n lapsen oikeuksien sopimusta (emt., 10). Pajulammin (2014, 10) mukaan lasten osallistumismahdollisuuksien parantaminen on nostettu kärkiteemaksi viimeaikaisissa kansainvälisissä lapsipoliittisissa hankkeissa. Lapsella on oikeus esittää omat näkemyksensä vapaasti ja olla mukana niissä prosesseissa, joissa päätetään hänen hyvinvoinnistaan. Päätöstä tehdessä tulee arvioida, kuinka lapsen mielipide vaikuttaa hänen edustaan päätettäessä. Lapsen etu ei ole välttämättä lapsen tahto. Lapsen osallisuutta tulisi lastensuojeluprosessissa tarkastella periaateluonteisesti, eli lapsen mielipiteen selvittäminen on osa kokonaisuarkkia. Lapset tulisi ottaa enemmän huomioon aktiivisina toimijoina holhoavan lähestymistavan sijaan.

(Pajulammi 2014, 10-11, 181, 250.) Hiitola (2015, 32) on myös nostanut esiin tarpeen tuoda lapsi lastensuojeluprosessissa näkyvämmäksi sekä osalliseksi häntä koskevissa toimenpiteissä.

Bardy ja Heino (2013, 26) kertovat, että lastensuojelun määrittelyssä, toiminnassa, palveluissa ja yhteistyön rakenteissa on suurta vaihtelua kunnittain ja jopa kaupunkien sisällä. Näin ollen lapset ovat eriarvoisessa asemassa sen mukaan, missä he asuvat. Lastensuojeluprosessia on pyritty strukturoimaan ja yhtenäistämään maassamme lain keinoin. Yksityiskohtainen säädösten ja hallinnollisten prosessien seuraaminen on toisaalta ohjannut lastensuojelun käytäntöjä teknokraattiseen suuntaan, jolloin taustalle jäävät kokonaisvaltainen auttamistyö ja sosiaalityön erityisen ammatillinen käytäntö. (emt., 26.) Bardy ja Heino (2013, 26) ovat nähneet välttämättömäksi lasten ja vanhempien oikeusturvan takaamiseksi, että valtionhallinto määrittää laatukriteerit lastensuojelun perustoiminnalle. Tällä hetkellä Lastensuojelulain lisäksi lastensuojelun sosiaalityötä ohjeistaa muun muassa Lastensuojelun Laatusuositus (2014). Lastensuojelun käsikirja on Terveyden- ja Hyvinvoinnin Laitoksen (2015b) vapaasti käytettävissä oleva Internet-julkaisu, joka on tarkoitettu lastensuojelun ammattilaisten jokapäiväisen työn tueksi.

2.3 Lastensuojelu mediassa

Lastensuojeluun liittyvistä asioista uutisoidaan mediassa ajoittain runsaasti. Perinteisten medioiden rinnalle on noussut yhä kasvavasti sosiaalinen media. Seuraavaksi käsitellään yleisesti lastensuojelun ja median välistä suhdetta sekä lastensuojelua Helsingin Sanomat -sanomalehdessä. Sosiaaliseen mediaan liittyy omat erityispiirteensä, joihin ei tässä tutkimuksessa tarkemmin syvennyttä.

Median ensisijainen tehtävä on välittää tietoa, ovatpa aihe ja tarkoitus mitä tahansa (Jallinoja 2006, 26). Median toiminnalla on merkittäviä yhteiskunnallisia seurauksia, joten se kuuluu osana demokratiaan. Journalistinen todellisuus rakentaa myös muuta todellisuutta kilpaillen muun muassa politiikan, oppilaitosten ja ystäväpiirin kanssa ihmisten todellisuuden muovaamisesta. (Ikävalko & Uimonen 1996, 14-15.) Tiedotusvälineet eroavat keskenään siinä, millaista tietoa ne jakavat ja miten ne sen tekevät. Median julkaisukynnyksen ylittäneet esitykset tulevat vain harvoin julki alkuperäisessä esitysmuodossaan. Media tiivistää julkaistavia tekstejä, mihin liittyy myös vallankäyttö siitä, mitä julkaistaan ja mitä ei. (Jallinoja 2006, 43–49.) Tiivistäminen on Riitta Jallinojan

(2006, 43) mukaan myös usein popularisointia, eli tekstit esitetään siten, että ne herättävät suuren yleisön kiinnostuksen. Media toimii myös yhteen kokoontumisen foorumina: kokoontuminen voi tapahtua fyysisen yhteen kokoontumisen lisäksi pidemmän ajan kuluessa spontaanisti ilman fyysistä tapaamista esimerkiksi sanomalehtien tiettyä aihetta koskevien kirjoitusten välityksellä. Esiintyjät eivät päädy mediaan sattumanvaraisesti, vaan puheenvuorojen saajat valikoidaan kutakin aihetta koskien. (Jallinoja 2006, 43–49.) Jallinoja (2006, 49) on tutkimuksessaan perheasiaan liittyen tehnyt havainnon, että Helsingin Sanomien kirjoitusaineistossa erottui selkeästi yhteen kokoontumiseen osallistuneet kirjoittajat, joiden kirjoituksia oli julkaistu aiheeseen liittyen valtaosa.

Aino Ritala-Koskinen (2003, 103) on todennut, että lastensuojelu on herkästi negatiivisen julkisuuden ja kritiikin kohteena. Lastensuojelun työntekijät saavat osansa kritiikistä, heidän tekemänsä työ sen tulokset värittyvät kielteisesti. Keskusteluun nousee usein lastensuojelun negatiivisten vaikutusten kehä, kuten lastensuojelu toimii liian myöhään, asiakkaat kokevat tullessa kohdelluiksi epäoikeudenmukaisesti tai julkiselle taloudelle koituu lastensuojelun toimenpiteistä liian suuria kustannuksia. Lastensuojelusta kerätty numeerinen tieto on pitänyt suurimmalta osin sisällään lukuja huostaanotoista tai sijoituksista kodin ulkopuolelle, lukumääriä avohuollon piirissä olevista asiakkaista sekä lastensuojelun kustannuksista. Lastensuojelun resurssitarve saa usein paljon painoarvoa. (Ritala-Koskinen 2003, 103.)

Helena Jaakkola (2013, 6) on oppaassa lastensuojelun ammattilaisille median kohtaamisesta todennut, että työntekijöiden vaikenemisen lastensuojelussa ei johdu vain siitä, että työntekijöillä olisi yksinomaan liian kiire tai että he eivät halua kertoa työstään julkisuuteen. Lastensuojelun tiukat salassapitosäännökset ja työn luottamuksellisuus ovat vieneet Jaakkolan (2013, 6) mukaan huomion siltä seikalta, että lastensuojelun pitäisi olla muutoin julkista toimintaa. Jaakkola (2013, 6) kannustaa lastensuojelun työntekijöitä vahvempaan vaikuttamiseen ja viestintään, mikä auttaa luomaan julkisuuteen avoimen ja luottamuksellisen kuvan. Mikään lainsäädäntö ei velvoita lastensuojelun työntekijöitä hiljaisuuden kulttuuriin. Työntekijöiden aktiivisemmalla viestinnällä myös lastensuojelun onnistumiset ja tuloksellinen työ nousisi julkiseen keskusteluun enemmän. (Jaakkola 2013, 12–13.)

Ritala-Koskisenkin (2003) mainitsema negatiivinen julkisuus tulee Jaakkolan (2013, 7) mukaan painottumaan lastensuojelua koskevien aiheiden käsittelyssä mediassa jatkossakin; Median tehtävä on nostaa kriittisesti julkisen hallinnon ja viranomaistoiminnan epäkohtia julkiseen keskusteluun ja toimia vallan vahtikoirana. Jaakkolan (2013, 12) mukaan lastensuojelun julkinen arviointi on osa

toimivaa demokratiaa. Huonokin uutinen lastensuojelusta voi olla hyödyksi, jos se nostaa esiin kehittämiskohteita lainsäädännössä, rakenteissa, työolosuhteissa tai työnteon tavoissa (Jaakkola 2013, 13).

Lastensuojelun ja median suhde on ollut kansainvälisissä sosiaalialan keskusteluissa jo pitkään pinnalla. Iso-Britanniassa lastensuojelun julkisuuskuva on ollut hyvin kielteinen ja mediassa on raportoitu lastensuojelun toiminnasta kapea-alaisesti keskittyen lastensuojelun tehottomuuteen ja epäonnistumisiin toiminnassaan. Iso-Britanniassa on tapahtunut lapsikuolemia, joista media on nostanut syyllisiksi sosiaalityöntekijät riippumatta siitä, kuka on ollut tekijä tai ketä muita toimijoita lapsen asioissa on myös ollut työskentelemässä. Ensimmäinen kuolemantapaus, joka johti julkiseen selvittelyyn Iso-Britanniassa, tapahtui vuonna 1973. Sijaisperheestä isälle kotiutettu 8-vuotias tyttö kuoli isän pahoinpitelyn seurauksena. Vuoteen 2003 mennessä selvityksiä näihin kuolemantapauksiin liittyen oli tehty yhteensä 70, joista osa sai valtavan mediahuomion ja viranomaisten selvitystyö oli massiivista. Iso-Britanniassa onkin todettu ironisesti, että lapset ovat vaikuttaneet merkittävästi brittiläiseen sosiaalipolitiikkaan vasta tultuaan vanhempinsa surmaamiksi. (Sinko 2005, 17–18, 82–84.)

Patrick Ayre (2001) on tutkinut, miten mediajulkisuus on vaikuttanut Iso-Britanniassa ja Walesissa lastensuojelun työhön. Iso-Britanniassa ja Walesissa tapahtui 1970-1990-luvuilla useita paljon mediajulkisuutta saaneita lapsiin kohdistuneita henki- ja seksuaalirikoksia, joissa media tuomitsi lastensuojeluviranomaiset syyllisiksi lasten kohtaloihin. Ayre on todennut syyttävän ja kriittisen journalismin saaneen aikaan lisääntyntä pelon, epäluottamuksen ja syyllistämisen ilmapiiriä. Vaikea median ja lastensuojelun suhde on ajanut viranomaiset vastaamaan paineeseen ja kehittämään hätiköiden lastensuojelun toimintamalleja. Ayren mukaan lastensuojeluviranomaisten tulisi oppia hallitsemaan paremmin mediaa välttelemisen sijaan. Palveluiden soveltamiseen ja niiden edustamiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota. (Ayre 2001, 891-892.)

Iso-Britanniassa ja Walesissa mediahuomiota ovat saaneet myös lasten hyväksikäyttötapaukset, joista eniten huomiota sai kenties niin kutsuttu Cleveland-tapaus, josta julkaistiin selvitys vuonna 1988. Uutisointi esitti sosiaalityöntekijät tapaukseen liittyen lasten pettäjinä ja perheiden vihollisina. Tässä yhteydessä sosiaalityöhön alettiin vaatia oikeudellisempaa viitekehystä ja näytön keräämiseen alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Laillisten interventioiden ja perheen yksityisyyden välistä tasapainoa alettiin pohtia myös paljon. On arvioitu, että nämä julkisuuteen nousseet skandaalit ovat muokanneet lastensuojelutyötä Iso-Britanniassa suuresti ja jopa

suhteettoman paljon. Selvityksissä on nähty, että sosiaalityöntekijöiden olisi pitänyt voida ennakoida riskejä paremmin ja lasten kuolemantapaukset olisi pystytty estämään sosiaalityöntekijöiden laadukkaammalla työskentelyllä. Lapsen hengen riistäneitä vanhempia tai muita aikuisia ei pidetty niinkään syyllisinä kuolemantapauksiin kuin sosiaalityöntekijöitä. (Ayre 2001; Sinko 2005, 18–19.)

Suomessa ei ole ennen 2010-lukua tehty lastensuojelun julkista työn arviointia juurikaan (Sinko 2005, 19). Ensimmäinen sosiaali- ja terveysministeriön toimesta selvitetty tapaus oli vuonna 2003. Vuosina 2003-2012 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos tutki lapsikuolemien taustoja sisäministeriön toimeksiannosta. Lisäksi poliisi, Sosiaali- ja terveysalan lupa -ja valvontavirasto (Valvira), Valtioneuvoston vuonna 2012 asettama tutkintaryhmä ja Onnettomuustutkintakeskus tekivät selvityksiä ja tutkintoja lapsikuolemien johdosta pyrkimyksenä löytää keinoja vastaavanlaisten kuolemantapausten välttämiseksi tulevaisuudessa. Selvitystyöhön selkeästi panostettiin kahdeksan vuotiaan tytön kuoleman jälkeen vuonna 2012. (Bardy & Heino 2013, 30.)

Suomessa keskustelu poliittisesta tai vaikuttamaan pyrkivästä sosiaalityöstä on kietoutunut pitkälti rakenteellisen sosiaalityön ympärille (Matthies & Närhi 2014, 88–89). Näkemys sosiaalityön laajemmasta roolista suomalaisessa yhteiskunnassa kehittyi 1980-luvulla ja uudelleen ajankohtaiseksi keskustelun aiheeksi rakenteellinen sosiaalityö on noussut Suomessa 2010-luvulla. Nykyinen yhteiskunnallinen tilanne on nostanut rakenteellisen sosiaalityön keskusteluun, kun on todettu, että epätasa-arvoisuuden kasvu suomalaisessa yhteiskunnassa ja kansainvälisesti ei ratkea yksilö- tai perhetasolla tehtävällä työllä. (Matthies ym. 2014, 88–89.) Sosiaalityössä tarvitaan vahvaa rakenteellista työorientaatiota. Aikakautemme on avannut rakenteelliselle sosiaalityölle myös uusia mahdollisuuksia informaatioteknologian ja sosiaalisen median kautta. Sosiaalityöntekijältä odotetaan sosiaalityön asiantuntijana yhteiskunnassamme kannanottoja yhteiskunnallisiin asioihin ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien puolustamista. (Pohjola & Laitinen & Seppänen 2014, 88–89.) Anneli Pohjolan, Merja Laitisen ja Marjaana Seppäsen (2014, 293–294) mukaan sosiaalityön paikka yhteiskunnassa määrittyy sosiaalityöntekijöiden tekemän työn kautta, joten on olennaista kysyä, miten sosiaalityöntekijät asemoivat itsensä suhteessa toimintaympäristöönsä.

Juha Hämäläinen (2014, 77–78) pitää nykypäivän mediakeskeisessä yhteiskunnassa mediavaikuttamista tärkeänä vaikuttamisen alueena ja rakenteellisen sosiaalityön muotona. Media

muovaa vahvasti sosiaalityön julkisuuskuvaa, mikä voi vaikuttaa kauaskantoisesti sosiaalityön rakenteisiin. Sosiaalityön tutkimusperustainen tiedontuotanto luo osaltaan edellytyksiä mediavaikuttamiselle tuoden asiasisältöä ja tarjoten argumentoinnin välineitä. Tutkimusosaaminen ja viestintäosaaminen rakenteellisessa sosiaalityössä tukevat ja täydentävät toisiaan. Mediavaikuttaminen voidaan nähdä sosiaalityön tehtäväksi vaikuttamalla yhteiskunnan kulttuuriin rakenteisiin. (Hämäläinen 2014, 77–78.) Hämäläisen (2014, 79) mukaan suomalaisesta sosiaalityöstä puuttuu vahva yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen perinne. Julkiseen keskusteluun osallistumisen ei katsota kuuluvan sosiaalityön perusluonteeseen, eikä sosiaalityön oma professio tue välttämättä tätä riittävästi (emt., 79). Jaakkola (2013, 15) muistuttaa viestintävastuusta liittyen julkiseen viranomaistoimintaan ja pitää tärkeänä, että lastensuojelussa olisi kriisitilanteiden varalle laadittu viestintäsuunnitelma, eli on sovittu, kuka on vastuussa asian tiedottamisesta julkisuuteen mahdollisimman avoimesti kriisitilanteen kohdatessa.

Kristiina Sirkka (2014, 129) ehdottaa, että sosiaalityöntekijät asettuisivat ajamaan heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden etuja voimakkaammin, mikä johtaisi sosiaalityön yleisen arvostuksen nousuun. Sosiaalityöntekijöiden pitäisi olla eturintamassa puolustamassa sosiaalisen näkökulmaa erilaisten yhteiskunnallisten intressien joukossa. Sosiaalityöntekijöiden tulisi julkisissa keskusteluissa tuoda esiin erityisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisten elämäntilanne. Sosiaalityöntekijöiden tehtävä on varmistaa, että heikoimmassa asemassa olevien ihmisten hyvinvointia ja tasa-arvoista kohtelua edistetään yhteiskuntapolitiikassa. Jotta sosiaalista asiantuntijuutta voidaan hyödyntää julkisessa keskustelussa, se edellyttää avointa keskustelukulttuuria sosiaalityössä. Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus kehittyi Sirkan (2014, 133) mukaan, kun asiantuntijuus on horisontaalista ja se perustuu eri toimijoiden yhteistyöhön, sosiaalityöllä on selkeä paikka sosiaalisen asiantuntijana yhteistyöprosesseissa, työyhteisö suhtautuu positiivisesti ja kannustaa vaikuttamistyön toteuttamiseen. (emt., 129–133.)

3. Katsaus aihepiirin tutkimuksiin

Tässä luvussa avataan ensin omassa alaluvussa merkittäviä suomalaisia väitöstutkimuksia tämän pro gradu -tutkimuksen aihepiiriin ja metodologiaan liittyen. Toisessa luvussa esitellään kansainvälisiä tutkimuksia lastensuojeluun liittyen sekä joitakin suomalaisia tutkimuksia.

3.1. Suomalaisia väitöstutkimuksia

Tämä pro gradu -tutkimus sijoittuu representaatioiden ja diskurssien tutkimuksen alueelle, joka on laaja ja monitieteinen ala. Merkittäviä kotimaisia tutkimuksia tällä alueella ovat muun muassa Jaana Vuoren (2001) väitöstutkimus, jossa analysoidaan perheasiantuntijoiden tapaa hahmottaa teksteissään vanhemmuutta sukupuolistuneena toimintana, äitiytenä ja isyytenä. Vuoren (2001) väitöstutkimuksen aineisto on suomalaisia tutkimuksia, koulukirjoja, opaskirjoja ja populaaria kasvatuskirjallisuutta 1980- ja 1990-luvuilta. Aineisto liittyy useisiin eri tieteenaloihin ja tutkimusperinteisiin. Vuori (2001) käyttää tutkimuksessaan yhteiskuntatieteellisten diskurssianalyysien, lingvistiikan ja retoriikan tutkimuksen analyysivälineitä.

Suomessa on tehty diskurssitutkimuksen alueella lastensuojelua koskevia väitöstutkimuksia, joissa on käytetty aineistona valmiita tekstejä. Aino Kääriäinen (2003) on käyttänyt tutkimuksessaan lastensuojelun asiakasdokumentteja ja Johanna Hiitola (2015) hallinto-oikeuksien huostaanottoasiakirjoja. Kääriäisen (2003) väitöstutkimus käsittelee dokumentoinnin merkitystä lastensuojelun sosiaalityön tiedonmuodostuksessa ja ammattikäytännöissä. Kääriäinen (2003) on tukeutunut tutkimuksessaan retorisen diskurssianalyysin periaatteisiin, josta on saatu vaikutteita tämän tutkimuksen metodologiaan. Kääriäisen väitöstutkimuksessa tuli esiin, että asiakirjatekstien pilkkominen puhujakategorioihin osoitti niiden olevan moniäänisiä useiden henkilöiden mielipiteitä ja näkemyksiä sisältäviä tekstejä. Retoriikan analyysi toi esiin, että lastensuojelun sosiaalityön asiakirjat pitävät sisällään runsaasti dynaamisia kuvauksia työstä. Asiakirjojen kirjoittaminen moniääniseksi antaa tekstile uskottavuutta toimien myös yhtenä retorisenä vaikuttamiskeinona. Tematiikan tarkastelun kautta tuli esiin, että asiakirjojen sisällölliset teemat ja kokemukselliset teemat toistuivat sisäkkäisinä ja päällekkäisinä dynaamisesti vaihdellen. Lastensuojelun asiakirjoihin kirjataan monia yhtäaikaista teemoja, joiden avulla pyritään rakentamaan ammatillista ymmärrystä kyseessä olevasta tilanteesta. (Kääriäinen 2003.)

Johanna Hiitola (2015) puolestaan käsittelee väitöstutkimuksessaan perheen ja vanhemmuuden määrittelyä tilanteissa, joissa hallinto-oikeudet päättävät lasten huostaanotoista. Hiitolan (2015) tutkimuksessa aineistona ovat huostaanottoa koskevat asiakirjat. Tarkastelun keskiössä ovat tutkimuksessa olleet harkintaa ohjaavat diskurssit, kategoriat sekä kirjaamisen käytännöt, joiden kautta dokumenteissa tuotetaan tietty käsitys todellisuudesta ja sosiaalisista ongelmista. Hiitola (2015) on tutkinut ”kertomuksia kelvottomasta ja kunnollisesta vanhemmuudesta”. Tutkimuksen mukaan sukupuolella oli merkitystä siihen, millaisia ongelmia vanhemmuuteen yhdistettiin ja miten laajasti vanhemmista kirjoitettiin. Hallintotuomioistuinten päätöksissä punnittiin perheen kunnollisuutta suhteessa lapsiin kohdistuneisiin laiminlyönteihin. Vanhemmat olivat laatimiensa vastineiden perusteella myös itse tietoisia kunnollisen perheen määritelmästä. Hiitolan (2015) tutkimuksen mukaan keskeistä hallinto-oikeuksien päätösteksteissä ovat käsitykset kunnollisesta vanhemmuudesta. Huostaanottopäätösten perusteissa on nähtävissä perheiden ja vanhempien väliset eroavaisuudet ja taustatekijät. (emt.)

Henna Pajulammin vuonna 2014 julkaistu väitöskirja osallistuu lastensuojelua koskevaan juridiseen keskusteluun lapsen osallisuuden näkökulmasta. Pajulammin mukaan lasten suojeleminen ei yksin riitä, vaan lapsella on YK:n ihmisoikeussopimuksenkin mukaan oikeus saada äänensä kuuluviin. Pajulammin väitöstutkimuksen mukaan suomalaisen lapsioikeuden tehtävä on uudistua ja ottaa lasten oikeudet laajempaan ja systemaattisempaan tarkasteluun. Aikuisilta vaaditaan asennemuutosta ja kehittämistä, jotta lasten mielipiteen kuunteleminen ja vakavasti ottaminen toteutuvat. (Pajulammi 2014.)

Hiitolan (2015) ja Pajulammin (2014) tutkimuksissa on molemmissa keskeistä lapsen edun ja osallisuuden nostaminen lastensuojeluprosessin keskiöön, vaikka tutkimukset edustavat eri tieteenaloja. Tutkimusten perusteella lapsen ääni ei tule lastensuojelun prosesseissa riittävästi kuuluviin ja merkittäviä asioita lapsen elämänsä historiassa sivuutetaan prosesseissa, kuten perheväkivalta. Lapsen etu on tässä pro gradu -tutkimuksessa merkittävä teema, jonka merkityksiä pyritään tutkimaan.

Mediatekstejä on käytetty tutkimusaineistona Hannu Piironen (2005) väitöstutkimuksessa. Piironen (2005) tutki sosiaalialan ammattilehdissä käytyä sosiaalityön professionaalisuuskeskustelua käyttäen metodisena välineenä tekstianalyysia, johon on saanut vaikutteita muun muassa Aristoteleen tavasta soveltaa kategoria -käsitettä. Tutkimus sijoittuu 1990-luvun laman aikakauteen, mikä heijastuu myös tutkimuksen nimessä ”Epävarmuus, muutos ja

ammattilliset jännitteet”. Tämän pro gradu -tutkimuksen voidaan katsoa sijoittuvan samankaltaiseen ajanjaksoon kuin Piironen (2005) tutkimuksen, sillä taloudellinen taantuma on jatkunut jo vuosia ja se näkyy suomalaisessa sosiaalipolitiikassa.

Piironen (2005) tutkimustulokset osoittavat, että sosiaalityöntekijöiden kokemukseen mukaan 1990-luvun lama jätti jälkensä koko suomalaiseen yhteiskuntaan ja sosiaalityöhön. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan heidän työnkuvansa on muuttunut lamavuosien aikana ja sen jälkeenkin entistä vaativammaksi. Poliittisen tason ja käytännön sosiaalityötä tekevien työntekijöiden tason välille on syntynyt konflikteja, jota aiheuttavat epävarmuutta sosiaalityöntekijöissä. Sosiaalityöntekijöiden mielestä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen sisältyy jännite, johon työntekijän on opittava sopeutumaan. Sosiaalityöntekijät uskovat monien kollegoiden kärsivän työuupumuksesta, joka johtuu ainakin osittain laman tuomista muutoksista niin työssä kuin sen tekemisen puitteissakin. Sosiaalityöntekijät kokevat ristiriitaa toimiessaan yhtäaikaaisesti sosiaalityön vastuullisina ammattilaisina ja julkisen virka-aseman tuoman vallan käyttäjinä. (Piironen 2005.)

Anita Sipilän (2011) väitöstutkimus ”Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet” on sosiaalityön ammatillisuutta käsittelevä tutkimus, jossa Sipilä (2011) on tutkinut kunnallisen sosiaalityön sosiaalityöntekijöiden ammatillisia ulottuvuuksia. Sipilä (2011) on tutkinut, mistä sosiaalityön asiantuntijuus koostuu sekä analysoinut, mikä on sosiaalityön perinteiden ja asiantuntijuuden suhde. Tutkimustulokset osoittivat, että sosiaalityön asiantuntijuuden muodostavat tieto, taito ja eettiset toimintaperiaatteet. Sosiaalityöntekijöillä on vahva tietämys yhteiskunnallisista asioista sekä ihmisten terveyteen liittyvistä asioista. Sosiaalityöntekijät omaavat myös tietoa psykososiaalisista ja oikeudellisista seikoista. Sipilän (2011) tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijät pitävät tärkeänä taitoa pysytellä neutraalin asiantuntijan roolissa ratkaistessa ongelmallisia tilanteita. Tärkeitä osaamisalueita ovat lisäksi palveluohjaus ja asiakkaan huomioiminen pitäen mielessä eettiset toimintaperiaatteet. Tutkimuksen mukaan perinteet vaikuttavat nykyajan sosiaalityöhön näkyvimmin juridiikan ja hallinnon saralla, mikä näkyy käytännön työssä muun muassa toiminnan sääntelynä. Yhteisöllinen sosiaalityö sen sijaan on kadonnut sosiaalityöstä ajan myötä. (Sipilä 2011.)

Ulla Mutkan (1998) väitöskirja ”sosiaalityön neljäs käänne” käsittelee muutoksia sosiaalityön asiantuntijuudessa vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Mutka löysi tutkimuksessaan kokeneiden sosiaalityön asiantuntijoiden puheista murroskohtia, jotka vaativat uudelleen määrittelyä

sosiaalityön tietoon, käsittämiseen, havaitsemiseen ja osallisuuteen liittyen. Mutkan tutkimus osoittaa, että julkishallinnon ohjausideologia on kuluneella vuosikymmenellä muuttunut ja sosiaalityön käytäntöjen kannalta tarkoittanut muutosta muun muassa palveluiden alueellisten erilaistumisena ja siihen liittyvän yleiskatsauksellisuuden menettämistä. (Mutka 1998.)

Niin Piironen (2005), Sipilän (2011) kuin Mutkan (1998) tutkimukset osoittavat, että sosiaalityö on ollut yhteiskunnallisten murrosten ja jatkuvan muutoksen muovaamana parin vuosikymmenen ajan. Sosiaalityöntekijät ovat joutuneet hyväksymään työnsä uudelleen määrittelyn tiukentuneiden resurssien myötä ja sopeutumaan poliittisiin muutoksiin. Sosiaalityöntekijöiden työssä jaksaminen on ollut merkittävä sosiaalityön käytäntöön liittyvä tekijä jo pitkään. Tutkimuksissa todetaan sosiaalityöntekijöiden olevan monialaisia osaajia, joilta kumminkin vaaditaan jatkuvaa ammatillisuuden kehittämistä. Sosiaalityöntekijät ovat tietoisia työn vaatimuksista ja valmiita kehittämään itseään. Sosiaalityö on kompleksista työtä, sillä sosiaalityöntekijä joutuu ajamaan niin asiakkaiden etuja kuin toimimaan tulosvastuullisesti yhteiskunnan varoin. Tässä pro gradu -tutkimuksessa pohditaan kriittisesti, mihin suuntaan lastensuojelun sosiaalityötä ollaan kehittämässä poliittisen paineen alla. Sosiaalityöntekijöiden on tutkimuksissa todettu olevan monialaisia osaajia, joiden on mahdollista kehittää ammatillista osaamistaan edelleen vastaamaan paremmin käytännön vaateita. Merkittävänä seikkana nähdään tutkia, millä tavoin lastensuojelun sosiaalityön ei-toivottuun nykytilaan on haettu muutosta ja miten lastensuojelun epäonnistumisilta pyritään välttymään.

3.2. Muita merkittäviä tutkimuksia aihepiiristä

Sarah Banks on merkittävä etiikan tutkija sosiaalityön saralla. Banks (2008) on tarkastellut sosiaalityön eettisiä kysymyksiä yhteiskunnallisiin ja maailmanlaajuisiin murroksiin liittyen. Banks (2008) on muun muassa todennut, että eettiseen keskusteluun on noussut ihmisen vastuu muista myös laajemmassa mittakaavassa kuin vain yhteiskunnan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Sosiaalialan eettisten riskien seuraaminen ja hallitseminen ovat vaikeutuneet jatkuvien hyvinvointijärjestelmien uudistusten myötä, sillä yleismaalliset arvot ja kaiken kattavat eettiset teoriat on kyseenalaistettu postmodernin ajattelun myötä. Tärkeää on sosiaalityön etiikan jatkuva keskustelu suhteessa sosiaalityön ammattilaisten valtaan, uskottavuuteen, käyttäytymiseen

ja suhtautumiseen järjestelmän rikkomustapauksissa sekä perinteiseen asiakassuhteeseen. (Banks 2008.)

Tarkastelen tässä tutkimuksessa sosiaalityön asiantuntijuuden representaatioita pohjautuen tutkimukseen kriittisestä perhetutkimuksesta ja kriittisestä sosiaalityöstä. Kriittiseen perhetutkimukseen liittyen löytyy suomalaista tutkimusta. Hannele Forsbergin ja Ritva Nätkin vuonna 2003 toimittamassa teoksessa esitellään tutkimusartikkeleita perhe-elämän haasteisiin liittyen samoin kuin Jaana Vuoren ja Ritva Nätkin vuonna 2007 toimittamassa teoksessa ”Perhetyön tieto”.

Aihealueeseen liittyen löytyy useita suomenkielisiä artikkeleita. Lastensuojelun ja juridiikan suhteesta on kirjoitettu runsaasti Iso-Britanniassa (esim. Ayre 2001.). Vaikka sosiaalityö Iso-Britanniassa on monella tapaa eri tavoin organisoitua, toteutettua ja säänneltyä kuin Suomessa, on siinä myös joitakin merkittäviä yhtymäkohtia (Sinko, 2005, 15–16). Eroavuuksien kautta voi pohtia myös sitä, olemmeko liukumassa tulevaisuudessa samaan suuntaan kuin Iso-Britanniassa (emt., 16). Iso-Britanniassa ja Walesissa on käyty parin vuosikymmenen ajan kriittistä keskustelua lasten kuolemantapauksiin liittyen (”high profile deaths”) lastensuojelun toiminnasta. (Ayre 2001.)

Jallinoja (2006) on tutkinut perheasian mediakeskustelua Helsingin Sanomissa 2000-luvulla teoksessa ”Perheen vastaisku – Familistista käännettä jäljittämässä”. Jallinoja (2006) selvitti, miten perhettä puolustettiin julkisuudessa ja ketkä tähän toimintaan osallistuivat. Jallinoja oli kiinnostunut myös siitä, miten ideologinen familismi käännettiin perhepoliittisiksi kysymyksiksi ja minkälainen vaikutusvalta ideologialla oli.

4. Teoria ja metodologia

4.1. Lastensuojelun oikeudellistuminen

Lastensuojelun oikeudellistuminen ei ole uusi asia sosiaalityön tutkimuksen alueella, vaan se on mainittu suomalaisessakin tutkimuksessa jo parikymmentä vuotta sitten (Hiitola 2015, 25). Oikeudellistumisen käsitettä on käytetty paljolti kriittisenä apuvälineenä kuvattaessa oikeudellistumiskehityksen kielteisiä piirteitä (Mutka 1998, 58). Suomalaisen sosiaalityön juridisoituminen näyttää seuraavan samoja uria kansainvälisten esimerkkien kanssa, kuten Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa (Hiitola 2015, 28). Lastensuojelun juridisoitumista analysoitaessa kyse on siitä, kuinka laajalti ja kuinka yksityiskohtaisia säännöksiä kulloinkin on voimassa, missä määrin ne vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden käyttäytymiseen, ennakoiteihin ja odotuksiin, miten tehokkaasti niitä noudatetaan, millä tavoin niiden noudattamista valvotaan ja millaiset sanktiot valvontaan on kytketty, miten usein ristiriidat ratkaistaan oikeudellisesti ja kuinka paljon lakimiehet osallistuvat ristiriitoihin (Sinko 2005, 56). Sinko (2005, 57) puhuu lastensuojelutyön uudesta juridisoitumisesta, jossa juridiikka alkaa ottaa uudella tavalla valtaa sosiaalityön sisällöstä määrittäen sosiaalityön prosesseja sekä asiantuntijuutta. Yhteiskunnassa kansalaiset myös vaativat läpinäkyvää asiantuntijuutta.

Lastensuojelutyön sisältöä määrittää vuonna 2008 voimaan tullut Lastensuojelulaki (2007). Lastensuojelulaki (2007) sisältää paljon joustavia oikeusnormeja, jotka jättävät tulkitsijalleen harkinnanvaraa. Näin ollen viranhaltijalla ei ole yhtä helppoa ratkaisua lainalaisuuden noudattamisessa, vaan hänen tulee käyttää tilanneharkintaa. Lastensuojelu on viranomaistoimintaa, jossa lastensuojeluviranomaisen toimintavallan määrittelee Lastensuojelulaki. (Sinko 2005.) Singon (2005, 34–35) mukaan kansalaisten tietoisuus omista oikeuksistaan sosiaalihuollon asiakkaina alkoi lisääntyä perusoikeuksien uudistuksen myötä vuonna 1995. Uudistuksen myötä oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin rooli ylimpinä laillisuusvalvojina korostui heidän ottaessa kantaa viranomaistoimintaan perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. (emt., 34–37, 53.)

Kasvava oikeudellistuminen sekä asiantuntijoihin ja heidän toimintaansa kohdistuvan kritiikin ja epäluottamuksen yleistymisen näyttävät Hiitolan (2015, 25) mukaan kulkevan rinnakkain. Sinko (2005, 53) onkin todennut, että oikeudellistuminen lisää myös ihmisten valitusoikeuksia, mikä

puolestaan saa virkamiehet asennoitumaan varovaisemmin asiakkaisiinsa. Singon (2005, 13) mukaan sosiaalityön juridisoitumisilmiön kannalta merkityksellistä on paitsi se, mitä tutkijat aiheesta kirjoittavat myös se, miten julkisuus ottaa ilmiöön kantaa ja muovaa sitä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijätkin ovat kokeneet, että media pyrkii vahvasti vaikuttamaan heidän tapansa tehdä työtä sekä asettumaan lastensuojelutyön kriitikoksi ja ohjaajaksi. Tiedotusvälineillä ja niiden diskursseilla on tärkeä merkitys yhteiskunnallisille ja kulttuurisille muutoksille, yhteiskunnallisille valtasuhteille sekä diskursseille. (Sinko 2005. 13.)

Pajulammin (2014, 255) mukaan lapsen osallisuusosoikeuksissa on osin kysymys lasten kanssa käytävän arkisen dialogin oikeudellistumisesta. Erialaisten inhimillisten toimintojen oikeudellistuminen on voitu nähdä myös riskinä ja tarpeettomana oikeuksien alueena. Riskinä se on nähty sen vuoksi, että oikeudellinen kontrolloitavuus ja itsereflektio käyvät hankaliksi, kun oikeuteen sekoittuu ei-positivistista ainesta. Oikeudellistumisen tarpeettomuutta voidaan perustella myös kyvyttömyydellä ohjata inhimillistä toimintaa, johon liittyy usein asenteiden, tunne-elämän ja yhteiskunnallisten tosiasioiden asettamia rajoja. Lapsioikeudellisia asioita ei ole juuri koskaan mahdollista ratkaista vain juridisten välineiden avulla, vaan päätöksentekoon sisältyy väkisinkin aineksia ei-oikeudelliselta alueelta. (Pajulammi 2014, 255–256.) Lasta koskevien asioiden oikeudellistumisen positiivisina puolina voidaan Pajulammin (2014, 432) mukaan nähdä se, että lainsäätäjä on selkeästi nähnyt tärkeänä lapsen oikeuden osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja se halutaan turvata toiminnassa. Lapsen osallisuus voidaan nähdä yleisenä periaatteena, kun ratkaistaan lasten koskevia asioita. Ongelmaksi näyttää muodostuvan asiaa koskevien säännösten väljyys, eli väljän kansallisen sääntelyn vuoksi lapsen oikeus kertoa mielipiteensä häntä itseään koskevissa asioissa ei tosiasiallisesti aina saavuta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa tarkoitettua sisältö lapsen osallisuudesta. (emt., 432–433.)

Hiitolan (2015, 29) mukaan viimeaikaiset uudistukset Suomen lastensuojelulaissa ja sen järjestämisessä mukailevat oikeudellistumisen mallia. Koska lastensuojelun sosiaalityön toimintaa lasten ja perheiden tukipalvelujen tuottajana pyritään rajaamaan sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla, lastensuojelulle jäävät toimet painottuvat yhä enemmän kontrollitoimenpiteisiin. Lasten tai perheiden ongelmia ei nähdä enää yhteiskunnan olosuhteista johtuvina, vaan ne tulkitaan nykyään ongelmina vanhemmissa tai vanhemmuudessa. Sen sijaan, että tuotettaisiin hyvinvointia, pyritään kohdistamaan tuki ja kontrolli niitä eniten tarvitseville. (emt., 27–29.) Hiitola (2015, 28) liittää ajatuksen varhaisesta puuttumisesta ja riskien laskelmoinnista myös sosiaalityön

oikeudellistumisen lisääntymiseen. Singon (2005, 16–17) mukaan voimme ennustaa Suomen lastensuojelutyön oikeudellistumiskehitystä tutkimalla, mitä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia on suomalaisella ja brittiläisellä lastensuojelujärjestelmällä.

Timo Harrikari ja Mirja Satka (2006) käsittelevät tutkimusartikkelissaan lapsuuteen ja nuoruuteen kohdistuvia hallinnan keinoja, jotka suomalaisessa yhteiskunnassa ovat nostaneet päätään yhteiskunnallisessa murroksessa 1990-luvun lamasta lähtien. Artikkelissa kiinnitetään huomiota siihen, miten lapsuuden diskurssit ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana. Hyvinvointipolitiikasta on siirrytty nykypäivän riskipolitiikkaan, jossa pyritään hyvinvoinnin lisäämisen sijaan ehkäisemään ongelmia, kuten esimerkiksi nuorisorikollisuutta. Riskipolitiikkaan liittyy yhteiskunnassa nouseva moraalinen paniikki ja uudenlainen turvallisuusajattelu, jonka mukaan pyritään hallitsemaan riskejä. Medialla on oma osuutensa tähän politiikkaan, sillä media tuo näkyvästi esiin esimerkiksi nuorten henkirikoksia. Näihin riskeihin yhteiskunnan politiikan keinoin pyritään puuttumaan. (Harrikari & Satka 2006.)

Harrikari ja Satka (2006) kritisoivat vallitsevaa varhaisen puuttumisen politiikkaa, mikä on yhdistänyt lastensuojelun professiotkin toteuttamaan rikosentorjunnan ohjelmaa ja strategioita. Tämä voi johtaa käytäntöihin, jotka ovat ristiriidassa ammattietikan ja sosiaalityöntekijöiden itseymmärryksen kanssa. Esimerkiksi Britanniassa sosiaalityö näyttäisi olevan huomattavasti kriittisempi ottamaan vastaan tällaisia profession ulkopuolisia vaikutteita vastaan. (emt.)

Trevor Spratt (2001) raportoi Iso-Britanniassa toteutetun kaksiosaisen tutkimushankkeen havaintoja, jossa on tarkasteltu perheiden parissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia tehdä muutoksia työorientaatioissaan. Vaikka sosiaalityöntekijöitä on Iso-Britanniassa kannustettu siirtymään lapsen hyvinvointiin suuntautuneisiin työkäytäntöihin, muutosta on haitannut ammattilaisten ja organisaation huoli hallita riskejä. Tutkimuksen tavoite on selvittää lastensuojelun vaikutusta kahden työorientaation välillä; child protection ja child welfare. Tutkimuksen perusteella lastensuojelun työorientaation vaikutus työn vaikuttavuuteen on ilmeinen. Siitä huolimatta suurin osa sosiaalityöntekijöistä haluaisi muuttaa lastensuojelutyön suuntaa, mutta heidän työpanoksensa silti priorisoidaan käytännössä riskienhallintaan. On väitetty, että sosiaalityöntekijät tarvitsevat luvan organisaation tasolta toteuttaakseen muutoksia työssään. Tämä puolestaan edellyttää organisaatioiden asettamia selkeitä linjauksia lastensuojeluasioiden suunnassa sekä kokonaisvaltaisia strategioita kehittämiseen. (Spratt 2001.)

Suomalaisen lastensuojelutyön kehityksen voidaan katsoa noudattavan samaa oikeudellistumisen kaavaa, kuten esimerkiksi Iso-Britanniassa. Lastensuojelusta on muotoutunut oikeudellinen prosessi, jonka kiistakysymyksiä ratkotaan tuomioistuimissa ja valitusprosessit muokkaavat sosiaalityön käytäntöjä. Sosiaalipolitiikka on painottunut yleisen hyvinvoinnin lisäämisen sijaan ennaltaehkäisemään pahoinvointia hallitsemalla perheiden elämää. Lastensuojelutyötä normitetaan yhä tarkemmin, jotta vältyttäisiin virheiltä. Sosiaalityön profession vahvistamisesta ei niinkään vahvasti keskustella, vaan nähdään tärkeänä asettaa yhä tarkemmat normit ja ohjeistukset lastensuojelutyön käytännön tekemiseen, jotta se olisi tasalaatuista tekijästään riippumatta. Lastensuojelutyö on muunkin sosiaalityön tavoin kompleksista työtä, joka vaatii eettistä, tapauskohtaista harkintaa.

4.2. Ammatillisuus ja etiikka lastensuojelutyössä

Anita Sipilän (2011, 19) mukaan sosiaalityötä on kuvattu ”puolittain ammatillistuneena työalana”, koska sosiaalityö ei ole pystynyt aikaisemmin täysin täyttämään professionaalille ammatille asetettuja edellytyksiä. Mutka (1998, 38) kuvaa suomalaisen sosiaalityön olleen ”naisvaltaisista semiprofessioista” vielä 1990-luvulla. Toisaalta Mutka (1998, 43) tuo myös esiin muuttuvan ja kompleksisen yhteiskunnan asettamat haasteet asiantuntijuudelle; koko asiantuntijuus on joutunut uudelleen arvioitavaksi eikä olla enää vakuuttuneita, pystyvätkö perinteiset professionaalit antamaan vastauksia kompleksisiin ja muuttuviin ongelmiin yhteiskunnassa. Kun tarkastellaan asiantuntijuuden määrittymistä, tulee ottaa huomioon ammatillisuuden historian, institutionaalisen muovautumisen ja pätevyysvaatimusten rinnalle ammatillisuuden tarkastelu ratkaisu- ja hallintakyknä, normeina, erilaisina koodeina, suhteena tieteellisyyteen, oikeassa olemiseen ja auktoriteetteihin. (Mutka 1998, 43.) Sosiaalisten ongelmien vaikeutumisen myötä vaatimukset ovat lisääntyneet sosiaalityön asiantuntijuuteen liittyen ja myös johtaneet sosiaalityön osaamisen laajempaan tunnustamiseen (Sipilä 2011, 19). Profession tunnustamisen edellytyksenä on sen käsitteellinen ja teoreettinen perusta sekä yliopistotasoinen koulutus joka tuottaa tutkittua tietoa (emt., 19). Sosiaalityön työmarkkinoita ohjaavat pätevyysvaatimukset ja alan sisällä on tehty työnjako, jonka vuoksi sosiaalityöntekijän tehtäviin vaaditaan tietty koulutus ja sosiaalityöntekijällä on tietty työnkuva (Sipilä 2011, 19.).

Asiakassuhdetyö ja työn kompleksisuus ovat ominaisia professionaalille sosiaalityölle (Sipilä 2011, 19). Tuki ja kontrolli ovat aina sisältyneet sosiaalityöhön. Kompleksisuutta työhön lisäävät jännitteet, joita syntyy ennen kaikkea individualismin ja markkinaorientoituneen talouden seurauksena. Olennaista sosiaalityössä on eettinen arviointi erilaisten intressien ja ristiriitojen välillä. Sosiaalityön omat näkemykset ja moraalit ovat keskeinen osa ammatillista sosiaalityötä. (emt., 19.) Sosiaalityön ammattikunnan sisällä täytyy käydä jatkuvasti kriittistä ja menetelmällistä keskustelua liittyen sosiaalityön käytännön ja tutkimuksen suhteeseen (Sipilä 2011, 19). Mutkan (1998, 44) mukaan fragmentoituva, kompleksinen ja ambivalentti myöhäismoderni yhteiskunta edellyttää sosiaalityöltä uudenlaisia erityistaitoja. Vaakasuora asiantuntijuus muodostuu aiemman ylhäältä alaspäin suuntautuvan asiantuntijuuden rinnalle tarkoittaen joustavaa asiantuntijuuden liikkumista erilaisissa toimintaympäristöissä. Eri konteksteissa vaaditaan erilaista asiantuntijuutta ja toimintaympäristöt vaativat toisiaan täydentävää mutta myös toisiinsa nähden ristiriitaista osaamista. Asiantuntijoiden täytyy kyetä sovitteluun ja yhdistelemään erilaisia elementtejä eri konteksteista, jotta asiakkaiden ongelmiin pystytään tarjoamaan uusia näkökulmia ja perusteltuja ratkaisuehdotuksia. (Mutka 1998, 44.)

Munron (2008, 8) mukaan poliittinen paine osoittaa sosiaalityön tehokkuus on ollut yksi tekijä, miksi kiinnostus analyttisten mallien käytölle käytännön työtä tarkasteltaessa on kasvanut. Poliittiseen paineeseen on kytköksissä myös keskustelu lastensuojelun epäonnistumisista. Tässä keskustelussa tärkeää on yksittäisten työntekijöiden tekemien tapauskohtaisten ratkaisujen lisäksi kiinnittää huomiota lastensuojelun toimintaympäristöön ja työn rakenteellisiin edellytyksiin. Munron (1998) tutkimuksen mukaan epäonnistumisille lastensuojelutyössä altistaa sosiaalityölle ominainen optimismi pyrkiä uskomaan ihmisissä hyvään ja muutoksen mahdollisuuteen. Virheitä työssä voidaan puolestaan välttää ammatillisella työnohjauksella, ammatillisten tulkintojen kriittisellä testauksella ja paneutumalla huolellisemmin asiakastapaukseen. (emt.). Työnohjauksella vahvistetaan Bardyn ja Heinon (2013, 36) mukaan tietoon perustuvaa toimintaa ja tunnustetaan emootiot asiakassuhteissa sekä vääränlainen vallankäyttö. Sen sijaan, että olisi laadittu tieteellisiä teorioita lastensuojelutyössä kohdattavien ongelmien syistä tai ratkaisuista, on lastensuojelutyölle keskitytty tarjoamaan viralliset puitteet, ohjeet ja menettelytavat tekemään käytännöistä selkeitä, standardoituja ja järjestelmällisiä. Lastensuojelupalvelut kehittyneissä maissa ovat kaventuneet radikaalisti lääkärivetoisten prosessien määräämään suuntaan, jota johto valvoo. Yksilön ammatillinen harkinta ei saa sijaa standardoitujen menettelytapojen vuoksi. (Munro 2008, 10.)

Lastensuojelun sosiaalityö on erittäin tunnepitoista (Munro 2008, 12). Lasten turvallisuus ja hyvinvointi herättävät vahvoja tunteita useimmilla aikuisilla. Tilanteet, joissa käsitellään lasten hyväksikäyttöä tai laiminlyöntiä, ovat yleensä tunnetasolla latautuneita. Työskentely perheiden kanssa sisältää usein vahvoja tunteita kuten vihaa, pettymystä tai huolta. Miten hyödyntää tunteita sosiaalityöntekijän perustelutaidoissa? Munro (2008, 19) nostaa tärkeäksi osaksi lastensuojelun ammatillisuutta intuitiivisen päättelyn ja empaattisen ymmärtämisen. Intuitio pitää sisällään laajan kontekstuaalisuuden ja se on rakentunut koko eliniän ajan, joten sen täsmentäminen on käytännössä mahdotonta. Lastensuojelutyön sensitiivisyyden vuoksi sosiaalityöntekijän intuitiivinen ote työhön on kuitenkin tärkeä.

Kyösti Raunion (2009, 82) mukaan arvoja ja etiikkaa on pidetty sosiaalityön ammatillisen toiminnan tärkeimpinä lähtökohtina. Sosiaalityötä ei pidä perustaa kuitenkaan pelkästään arvoihin, koska tällöin toiminnassa ei ole reaalisuutta. Arvoja ja tietoa sosiaalityössä ei ole syytä erottaa tiukasti toisistaan. Raunion (2009, 83–84) mukaan voidaan kuitenkin olettaa, että sosiaalityössä arvot ja näihin perustuva etiikka ovat toiminnan lähtökohtana tietoa perustavampia, vaikka toimintaa ei ole mahdollista rakentaa pelkästään arvojen ja eettisten ohjeiden muotoilemien ihanteiden varaan. Arvojen ja etiikan voidaan kuitenkin olettaa ilmaisevan syvällisemmin sosiaalityön toiminnan olennaisimman. Vaikka sosiaalityön käytäntöön liittyen on pidetty merkittävänä kysymyksiä arvoista ja etiikasta, on suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa käsitelty vain vähän arvoja ja etiikkaa esimerkiksi väitöskirjoissa. Mielenkiinto sosiaalityön tutkimuksessa on keskittynyt selkeästi enemmän tietoon ammatillisen toiminnan perustana. (emt., 82–84.) Sosiaalityö on kytköksissä vahvasti myös politiikkaan, mikä Banksin (2008, 1241) mukaan tulee esiin esimerkiksi siinä, että ammattieettinen keskustelu käynnistyy jonkin vakavan ammatillisen virheen seurauksena. Nigel Parton (2011) käsittelee artikkelissaan myös lastensuojelun ammattilaisten roolia suhteessa politiikan ja lastensuojelun viime vuosikymmenien kehitykseen, jota on ohjannut Englannissa pitkään painotus lasten turvaamisesta lasten suojelun sijaan. Viime vuosina Englannissa lastensuojelutyön painopiste on muuttunut Partonin (2011) mukaan lasten suojelun suuntaan.

Sosiaalityölle on lueteltu useita arvoja ja eettisiä periaatteita. Vaikka arvoja on moninaisia, voidaan muutamilla avainkäsitteillä ilmaista sosiaalityön arvoperustaa, kuten ihmisarvo, solidaarisuus, humanisuus ja inhimilliset oikeudet. Edellä mainitut arvot kuvaavat modernin eurooppalaisen ihmiskäsityksen arvomaailmaa. Sosiaalityön arvojen voidaan sanoa olevan peruja länsimaisesta ja erityisesti kristillisestä perinteestä. Sosiaalityön arvot ovat näin ollen kulttuurisidonnaisia eivätkä

välttämättä sovi sosiaalityön yleispäteväksi lähtökohdaksi (Raunio 2009, 86). Toisaalta sosiaalityön kansainvälinen määritelmä kertoo sosiaalityön juurten olevan humaaneissa ja demokraattisissa ihanteissa sekä ihmisten arvokkuuden, tasa-arvon ja ihmisarvon kunnioittamisessa. (emt., 86.) Kansainvälisessä keskustelussa ja viime vuosina myös tutkimuksessa sosiaalityön etiikkaa on lähdetty käsittelemään laajemmin hyödyntäen myös muiden tieteenalojen (lääketiede, filosofia), näkemyksiä ja tutkimuksia etiikkaan liittyen (Banks 2008, 1244). Sosiaalityötä motivoi ja oikeuttaa Raunion mukaan (2009, 86–87) inhimilliset oikeudet ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Ammattikuntana sosiaalityö pyrkii tukemaan heikoimmassa asemassa olevia ja alistettuja ihmisiä sekä lievittämään köyhyyttä sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisäämiseksi.

Sosiaalityön ammattikunnan arvot on esitelty niin sen kansallisissa kuin kansainvälisissäkin eettisissä ohjeissa. (emt., 86–87). Raunion (2009, 87) mukaan sosiaalityön arvot kertovat sosiaalityön kahdesta merkittävästä lähtökohdasta, joita ovat ihmisarvon kunnioittaminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Raunio (2009, 87) mainitsee yhteiskunnallisina, poliittisesti päätettyinä perusarvoina demokratian, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon. Muun muassa lastensuojelun laatusuositus (2014) ja Toimiva lastensuojelu – selvitysryhmän loppuraportti (2013) mainitsevat lastensuojelutyötä ohjaavat eettiset periaatteet nojaten Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENE (2011) eettisiin suosituksiin sosiaali- ja terveysalalle. Banksin (2008, 1239–1241) mukaan sosiaalityön etiikkaan vaikuttavat myös globaalit trendit ja ajankohtaiseen keskusteluun on noussut etiikan soveltaminen. Maailmanlaajuiset ja yhteiskunnalliset murrokset ja kriisit nostavat eettiseen keskusteluun ihmisen vastuun muista myös laajemmin kuin yhteiskunnan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Banksin (2008, 1239–1241) mukaan postmoderni ajattelu osaltaan kyseenalaistaa yleismaailmallisia arvoja ja kaiken kattavia eettisiä teorioita, kuten asiantuntija-roolia suhteessa palvelujen käyttäjään. Banks (2008, 1239–1241) nostaa esiin myös kasvavan huolen seurata ja hallita eettisiä riskejä sosiaalialan työssä muun muassa hyvinvointijärjestelmien rakenneuudistusten ja ammattilaisten työn lisääntyvän sääntelyn vuoksi. Sosiaalityön etiikan kuuluu käydä jatkuvaa keskustelua liittyen ammattilaisten valtaan, legitimizeettiin, uskottavuuteen, käyttäytymiseen ja suhtautumiseen järjestelmän rikkomustapauksissa sekä perinteiseen amatilliseen asiakassuhteeseen (emt., 1239–1241).

Raunion (2009, 90) mukaan amatillisen toiminnan yhteydessä etiikan on nähty viittaavan tiettyihin sääntöihin ja menettelytapoihin, jotka on laadittu ammattikunnan toiminnan sääntelemiseksi.

Toiminta sosiaalityön käytännössä on joko eettistä tai epäeettistä sen mukaan, noudattaako se sääntöjä. Ammattikunnan toiminnan eettisistä lähtökohdista ei tavallisesti kuitenkaan puhuta varsinaisina tarkkoina sääntöinä tai menettelytapoina vaan yleisemmin toimintaa suuntaavien sääntöjen ja periaatteiden näkökulmasta. Kokonaisuutta, jonka muodostavat periaatteet ja säännöt, kutsutaan eettiseksi ohjeistoksi. Eettisen ohjeiston tehtävänä on antaa sosiaalialan ammattilaiselle tukea ja opastusta eettisen päätöksen tekemisessä joko rohkaisemalla eettistä tietoisuutta tai sääntelemällä toimintaa yksityiskohtaisesti. Eettisen ohjeiston avulla asiakkaita voidaan suojata esittämällä selkeästi, mitä työntekijältä voidaan odottaa. Ohjeisto tämän lisäksi muun muassa vahvistaa sosiaalityöntekijän ammatillista asemaa, luo ja ylläpitää ammatillista identiteettiä sekä sääntelee sosiaalityöntekijän ammatillisuutta.

Eettinen ohjeisto on työntekijälle erityisen tärkeä silloin, kun hän tekee muutokseen tähtäävän intervention haastavassa tilanteessa olevan ihmisen elämään. (Raunio 2009, 90–91.) Banksin (2008, 1241) mukaan sosiaalialan etiikkaa käsitteleviä oppikirjoja on 1980-luvulta saakka julkaistu englanninkielisinä. Eri maiden ja kielten välillä on kuitenkin Banksin (2008, 1241–1242) mukaan suurta vaihtelua etiikkaa käsittelevien teosten julkaisemisessa, sillä sosiaalityön ammatillistuminen on tapahtunut eri maissa eri aikoina. Sosiaalityön etiikkaa käsittelevät oppikirjat pyrkivät Banksin (2008, 1241–1242) mukaan antamaan vastuksia erilaisten teorioiden tai toimintamallien (kuten moraalinen järjely) kautta eettisesti haastavien tilanteiden ratkaisemiseksi. Näitä toimintamalleja on myös kritisoitu ylipäättään ja todettu, että niiden hyödyntäminen käytännön sosiaalityössä on heikkoa (emt., 1242).

Raunion (2009, 90) mukaan ammatilliselta interventiolta on edellytetty moraalista oikeutusta: sen tulee edistää sosiaalityön arvojen ja eettisten periaatteiden toteutumista. Valta-aseman vastapainoksi työntekijän tulee eettisen toiminnan edellytyksenä arvioida vastaan tulevia tilanteita eettisiä periaatteita vasten. Käytännössä sosiaalityöntekijät joutuvat työssään käyttämään eettistä harkintaa, soveltamaan lainsäädäntöä ja pohtimaan perusoikeuksia ja oikeusperiaatteita tapauskohtaisesti (Hämäläinen 2011, 62). Hämäläinen (2011, 53) käsittelee artikkelissaan lastensuojelun tekemien interventioiden oikeutusta ja toteaa, että perheinterventioiden oikeutuksen kysymys ei koske vain viranomaisten oikeutta puuttua perheen itsemääräämiseen, vaan se koskee myös kysymystä siitä, millä perustein tukea tarvitseva perhe voi odottaa yhteiskunnalta apua tehtäviensä hoitamiseen?

4.3. Eroja kunnioittava sensitiivinen etiikka ja moraalinen järkeily

Osa lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammattitaitoa on luottamuksellisen suhteen luominen asiakkaaseen. Koulutuksella on merkitystä, sillä sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan kykyä soveltaa tutkimuksellista ja teoreettista tietoa asiakkuuksista, kohdeongelmista ja erilaisista sosiaalityön prosesseista ja konteksteista. Lisäksi sosiaalityöntekijät tarvitsevat kykyä tulkinnalliseen ja vuorovaikutteiseen eettisyyteen, joka on edellytys luottamukselliselle ja kunnioittavalle suhteelle niin asiakkaiden kuin yhteistyötahojenkin kanssa. (Laitinen & Väyrynen 2011, 182–183.)

Merja Laitinen ja Sanna Väyrynen (2011, 181) kirjoittavat eroja kunnioittavasta sensitiivisestä etiikasta lastensuojelun sosiaalityössä, joka tarkoittaa tietotaitoa, joka määrittää lastensuojelutyön arvoperustaa eli niitä toiminnallisia normeja, jotka ohjaavat hyväksyttäviä ja vastaavasti ei-hyväksyttäviä toimintatapoja. Eroja kunnioittava sensitiivinen etiikka tuo lisäluottavuuden sosiaalityön työskentelyssä aina läsnä oleville perusarvoille kuten ihmisyyden ja ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuuden ylläpitäminen ja hyvinvoinnin toteutuminen. Sillä tarkoitetaan muuttuvan asiakasprosessin jatkuvaa uudelleen tulkintaa ja reflektointia sekä moniäänisyyden kuulemista ja huomioimista. (emt., 182–183.) Eroja kunnioittava sensitiivinen etiikka tulee havaittavaksi sosiaalityöntekijän henkilökohtaisessa olemisen ja toimimisen tavassa, jossa ihmisyyteen ja inhimillisyyteen kietoutuu vahva koulutuksellinen osaaminen (Laitinen & Väyrynen 2011, 183).

Luottamukseen perustuva yhteistyösuhde mahdollistaa vaikeiden ja arkojen asioiden käsittelyn. Sosiaalityöntekijä osallistuu empaattisena, tuntevana ja läsnä olevana persoonana asiakkaan prosessiin tukien asiakkaan tunteiden esiin tuomista. Eroja kunnioittava sensitiivinen etiikka on empatian lisäksi teoreettista ja tutkimuksellista tietotaitoa lastensuojelun sosiaalityön asiakkuuksista, prosesseista ja konteksteista. Sen professionaaliseen pohdintaan kuuluu, että sosiaalityöntekijä laittaa arvot ja periaatteet tärkeysjärjestykseen ja pyrkii ymmärtämään monitulkintaisia ja –äänisiä tilanteita ja toimimaan tämän pohjalta. Sosiaalityöntekijän oman asiantuntijuuden kunnioittaminen on myös osa eettisyyttä. Yhteiskunnalliset muutokset näkyvät uusina, eettisinä haasteina sekä lastensuojelun sosiaalityössä, että asiakkaiden elämässä. (emt., 183–184.) Tämä asettaa eettisen haasteen sosiaalityön eettisten ohjeiden päivittämiselle ja suhteuttamiselle, kuten myös Forsberg (2011, 269–270) on todennut.

Forsberg (2011) on tarkastellut moraalista järkeilyä lasten ja perheiden parissa tehtävän sosiaalityön käytännöissä sekä asianosaisten perheenjäsenten jäsenyksissä. Tietämisen ja epävarman tiedon haasteet kohdataan kiteytyneinä eettisesti latautuneissa ja mutkikkaissa konfliktitilanteissa. Lastensuojelutyö sisältää runsaasti tällaisia konfliktitilanteita tehdessään ratkaisuja vanhemmuuden laatuun ja lasten hyvinvointiin liittyen. (emt., 273.) Moraalinen järkeily niveltyy monimutkaisissa ja epäselvissä ongelmanratkaisutilanteissa tarvittavaan tietoon ja osaamiseen (Forsberg 2011, 273).

Forsbergin (2011, 270) mukaan monet yhteiskunnalliset muutossuunnat ovat johtaneet eettisten ja moraalisten kysymysten ajankohtaistumiseen ja uudelleen ajattelun tarpeeseen sosiaalityössä. Aikalaiskeskustelussa esille nousseita tarpeita ovat ymmärryksen syventäminen toimintatavoiltaan monimutkaisissa, vaikeissa ja ratkaisunäkymiltään epäselvissä kysymyksissä. Sosiaalityön yleiset eettiset periaatteet ovat muiden universaaleihin sääntöihin pitäytyvien etiikoiden tavoin usein riittämättömiä edellä kuvatun kaltaisten kysymysten ratkaisemisessa. Yleiset periaatteet eivät anna ratkaisua siihen, miten eettiset kysymykset kohdataan käytännön tilanteissa. (emt., 269–270.)

4.4. Teoreettisesta viitekehyksestä tutkimuksen tekemiseen

Edellisissä alaluvuissa on esitelty tutkimuksen teoriatausta. Pro gradu -tutkimuksen teoriaperusta muodostuu lastensuojelun oikeudellistumisesta ja sosiaalityön ammatillisuudesta pitäen sisällään ammatillisen etiikan. Oikeudellistumiskehityksen ilmiön tiedostaminen ja ymmärtäminen on merkittävää, kun tutkitaan lastensuojelun suhdetta mediaan ja politiikkaan. Tutkimalla lastensuojelua käsitteleviä mediatekstejä on tärkeää ymmärtää poliittinen kytkös, jotta voidaan tutkia mihin mediassa tapahtuvalla argumentoinnilla mahdollisesti pyritään vaikuttamaan. Mediatekstit eivät ole syntyneet tyhjiössä, vaan niillä on oma konteksti ja päämäärä.

Sosiaalityön ammatillisuus ja ammatillinen etiikka ovat keskeinen osa lastensuojelutyötä. Lastensuojelun oikeudellistuminen pitää sisällään työtä ohjaavien normien ja standardien lisääntymisen. Tällä tavoitellaan virheiden välttämistä työssä ja mahdollisimman tasalaatuisia palveluita. Sosiaalityön ammatillisuuden näkökulmasta puolestaan tulisi kiinnittää huomiota työn ammatillisen osaamisen kehittämiseen ja eettiseen harkintaan, koska sosiaalityö on kompleksista ja tarveharkintaista työtä. Jokaisella asiakkaalla on yksilölliset tarpeet, joita juuri sosiaalityöntekijän ammattitaidon turvin tulee kartoittaa ja arvioida oikeiden palveluiden tarve. Tässä tutkimuksessa

kiinnitetään huomiota siihen, miten sosiaalityön ammatillisuudesta puhutaan lastensuojelun representaatioissa. (Sinko 2005; Stepney 2014.)

Tutkimuksen analyysissä hyödynnetään teoriataustaa siten, että kiinnitetään erityistä huomiota mediateksteissä esiintyvään puheeseen joka pitää sisällään elementtejä oikeudellistumiseen ja sosiaalityön ammatilliseen toimintaan liittyen. Esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityön epäonnistumisista on uutisoitu paljon ja nähdään hedelmällisenä tarkastella tätä puhetta tutkimuksen teoreettista taustaa vasten. Tutkimuksen johtopäätöksissä hyödynnetään teoriaperustaa tulosten tulkinnassa. Tutkijan ennako-odotus on, että lastensuojelun mediatekstejä tutkimalla aineistosta nousee tuloksia, jotka ovat tulkittavissa lastensuojelun oikeudellistumisen teorian ja sosiaalityön ammatillisuuden kautta.

4.5. Tutkimuksen metodologinen tausta

Metodologiasta puhutaan käytännössä tutkimusmenetelminä, joilla tarkoitetaan teoreettiseen lähtökohtaan perustuvaa, tutkimuskysymykseen nivoutuvaa ja systemaattista tapaa analysoida ja lähestyä aineistoa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 163). Diskurssitutkimus on laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta, jonka avulla syvennyttään kielenkäytön ja viestinnän tuottamiin merkityksiin ja prosesseihin, kuten tässä tutkimuksessa. (emt., 163–164.) Diskurssianalyysiä on käytetty tässä tutkimuksessa väljästi seuraillen Kääriäisen (2003) väitöstutkimusta etenkin argumentaatiotapojen tutkimuksessa. Diskurssianalyysin kautta on saatu ymmärrystä tekstin merkitysten etsimiseen. Diskurssianalyttisin keinoin on etsitty lastensuojelua kuvaavaa puhetta ja sen kautta lähdetty muodostamaan representaatioita.

Sari Pietikäisen ja Anne Mäntysen (2009, 164) mukaan diskurssianalyysi on väistämättä monitasoista ja monimenetelmällistä toimintaa, koska sen tavoitteena on yhdistää analyysissä kielenkäytön mikrotasot kontekstin makrotasoihin. Diskurssitutkimuksen prosessia kuvataankin spiraalimaiseksi sen mikro- ja makrotasojen välissä käytävänä käsitteiden ja näkökulmien jatkuvan vuoropuhelun vuoksi. Tässä suhteessa tutkimusaineiston analysointi diskurssianalyysiä mukailleen on hedelmällistä, koska tutkimuskysymyksiin liittyy selkeästi eri tasoja. Tutkittava aineisto on diskurssitutkimuksessa avainasemassa ja kiinteässä yhteydessä tutkimuskysymykseen. Diskurssitutkimuksen aineisto on

ensisijaisesti kielenkäyttöä. Tavoitteena on kertoa jotain olennaista maailmasta ja kielestä sillä tavalla, että se näyttäytyy tieteellisesti uskottavana tutkimustuloksena. (emt., 153–160.)

Tutkimuksen analyysiyksikkönä käytettävät representaatiot eivät ole suora esitys todellisuudesta, vaan niissä ikään kuin herätetään tiettyjä merkityksiä valittujen diskursiivisten valintojen avulla. Diskurssien tavoin myös representaatiot kaiuttavat aiempia representaatioita esimerkiksi vahvistaen (toisintamalla) tai muuttaen (esittämällä jonkin verran eri tavoin) niitä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 62–63.) Representaatio on monikerroksinen prosessi, jossa diskurssin mikro- ja makrotasot kohtaavat ja nivoutuvat yhteen (emt., 62–63). Absoluuttisesta totuudesta väittelemisen on hankalaa, mutta representaatioiden kattavuutta, niiden taustatekijöitä ja mahdollista puolueellisuutta voi vertailla ja niistä voi tehdä johtopäätöksiä, joista syntyy kriittistä ja hedelmällistä keskustelua (Fairclough 1997, 66-67).

4.6. Representaatiot ja diskurssien tutkiminen

Tässä tutkimuksessa diskurssianalyysi toimii tutkimusmenetelmänä representaatioiden tutkimisessa. Tutkimuksen analyysiyksiköllä representaatiolla tarkoitetaan lastensuojelusta esiintyvää puhetta tässä tutkimuksessa. Representaatiot ovat tutkimusaineistossa esiintyneen puheen kautta muodostettuja kuvauksia lastensuojelusta. Representaatio on vakiintunut keskeiseksi käsitteeksi ja kysymykseksi humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Representaatio on tärkeä teoreettinen ja metodologinen ongelma myös tieteentutkimuksessa ja tieteenfilosofiassa yleisemmin. (Knuuttila & Lehtinen 2010, 8). Representoinnin tarkastelua sosiaalista todellisuutta rakentavana toimintana kutsutaan Jukka Törrösen (2010, 278) mukaan konstruktionismiksi. Maailmaa kuvataan sen mukaan merkkien ja kielen avulla, mutta aina jostakin näkökulmasta ja jossakin sosiaalisessa kontekstissa. Representaatioihin kytkeytyy valintaprosesseja, joten ne eivät ole tyhjentyviä kuvauksia kohteestaan. Tällöin ne ohjaavat eri osapuolia vuorovaikutuksessa suuntaamaan huomiota vain joihinkin kuvattujen ilmiöiden piirteisiin. (emt., 278.)

Törrösen (2010, 277) mukaan sosiaalitieteellisissä tutkimusasetelmissä empiirisen aineiston representaatioita voidaan lähestyä 1) taustamuuttujiin nähden, 2) sosiaalisen ilmiön ehdoilla, 3) aineistolähtöisesti, 4) kulttuurisesta näkökulmasta tai 5) yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Yksi ja

sama representaatio voi ilmentää eri asioita erityyppisissä tutkimusasetelmissä. Representaatioiden erittelyllä sosiaalisen ilmiön ehdoilla Törrösen (2010, 278) viittaa tutkimusasetelmiin, joissa tutkija analysoi empiirisen aineiston ilmisältöä tutkimaansa ilmiötä jäsentävien teorioiden varassa. Tutkija uskoo representaatioiden ilmentävän varsin suoraan aineiston tuottaneiden henkilöiden motiiveja, mielipiteitä ja toimintaa, mikäli ei ole varsinaista syytä epäillä näiden valehtelevan tai vääristelevän totuutta. (emt., 278)

Tässä pro gradu -tutkimuksessa lähdetään tästä Törrösen (2010, 277) esittämästä tutkimusasetelmasta analysoimaan tutkimusaineistoa. Representaatio valikoitui tutkimusyksiköksi diskurssin sijaan saaden vaikutteita Törrösen (2010) teksteistä. Analyysissä on otettu kumminkin vaikutteita soveltuvin osin diskurssianalyysistä, minkä vuoksi niitä esitellään alla.

Sari Pietikäinen ja Anne Mäntynen (2009, 53) puhuvat ”diskurssien representaationaalisesta kasvuvoimasta”. Diskurssien keinoin pystytään kielen avulla kuvaamaan ja esittämään tapahtumia ja henkilöinä uskottavasti kuin luoden kuva todellisuudesta (emt., 53). Pietikäinen ja Mäntynen (2009, 53) puhuvat siitä, miten tietokäsitykset ja tietorakennelmat muodostuvat. Asioiden esittämistapa, mahdolliset syy-seuraussuhteet sekä arvojärjestelmät asioiden taustalla vaikuttavat edellä mainittuihin käsityksiin. Diskursseilla on tässä rakennelmassa keskeinen rooli. Diskurssitutkimuksen termein ajatellaan, että kielenkäyttäjät hyödyntävät paitsi kielellisiä ja semioottisia myös diskurssiivisiä resursseja rakentaessaan ja kuvatessaan erilaisia tietoja. Diskursseja käytetään tiedon jakamisessa. (emt., 53–54.)

Diskurssianalyysiä mukaillen on mahdollista toteuttaa aineistolähtöinen analyysi. Aineiston tehtävänä on muodostaa hypoteeseja sen sijaan, että tutkija todentaa aiemmin epäilemiään hypoteeseja. (Eskola & Suoranta 1998, 19.) Keskeinen työväline diskurssianalyysissä on kirjoittaminen. Huomiota kiinnitetään teksteihin ja käytäntöihin eli tapoihin tuottaa tekstiä ja ottaa sitä vastaan. Laadulliseen tutkimukseen liittyy yleensä aineiston teemoittelu tai aineiston alustava systemaattinen jaottelu, josta jatketaan varsinaiseen analyysin tekemiseen. Aineiston alustavan laadullisen tarkastelun yhteydessä voi nousta aineistosta jotain uusia näkökulmia, joita tutkija ei ole ennakkoon odottanut. Aineisto voi siis johtaa tutkimusta uusiin suuntiin ja muokata jopa tutkimuskysymyksiä. Hermeneuttinen kehä on olennainen käsite diskurssianalyysissä: tiedolla ei ole selvää alku- tai loppupistettä, vaan laadullista tiedonmuodostusprosessia jatketaan, kunnes tutkijan ymmärrys aiheesta on riittävä. Tutkimusaineiston keräämisen jälkeen selkiintyy, mikä diskurssianalyysin keino on kaikkein soveltuvin tutkittaessa kyseistä materiaalia. Diskurssin

tutkimuksessa ei käytetä vain yhtä ainoaa menetelmää, vaan tutkija joutuu pohtimaan, mikä tapa analysoida on paras juuri tämän aineiston kohdalla tutkimuskysymysten ratkomiseksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 157–160, 163.)

4.7. Argumentointitapojen tutkiminen

Tutkimuksen kuluessa päädyttiin representaatioiden tutkimisen lisäksi tutkimaan argumentointitapoja eli retoriikkaa. Kuten yllä esiteltiin aineistolähtöisen diskurssianalyysin mahdollisuuksia, tapahtui tutkimuksessa juuri näin, että analyysin edetessä todettiin tarpeelliseksi ottaa mukaan retorisen analyysin vaikutteita, jotta päästäisiin tutkimaan tarkemmin aineistosta nousseita argumentoinnin tapoja.

Jo Aristoteles on kirjoittanut teoksen retoriikasta. Klassisen retoriikan perinteessä retorikot katsoivat tieteensä koskevan ennen kaikkea vakuuttamisen tekniikkaa. (Kääriäinen 2003, 55). Vakuuttamisella ei Kääriäisen (2003, 55) mukaan tarkoitettu valheellisia vakuuttamisen keinoja tai kuulijan hämäämistä vilpillisesti, vaan sosiaalisesti orientoitunutta ajattelun ja päättelyn muotoa. Retorinen analyysi korostaa todellisuuden tulkinnallista luonnetta ja keskittyy tutkimaan puheena olevan asian argumentointia kiinnittäen huomiota siihen, mitä argumentilla pyritään tavoittelemaan siinä tilanteessa, jossa se esitetään. (Kääriäinen 2003, 55.) Arja Jokisen (2016, 368) mukaan retoristen keinojen analysointi saa merkityksensä vasta osana laajempaa tutkimustehtävää. Retorisen analyysin avulla on mahdollista tarkastella, kuinka erilaisia tapahtumia ja asioita normalisoidaan ja oikeutetaan tai kuinka joistakin teoista tai asioista luodaan epänormaaleja. (emt., 368.)

Retoriikan lähestymistavalle on ominaista, että se tarkastelee tekstejä tekoina, tarkoituksellisina tuotteina, joiden aikaansaamiseksi on ollut välttämätöntä tehdä valintoja (Kääriäinen 2003, 56). Jokisen (2016, 338) mukaan retorisen analyysin lähtökohtana on todellisuuden tulkinnallisen luonteen korostaminen. Analyysissä keskitytään asian argumentointiin sen olemuksen sijaan (emt., 338.) Retorisessa analyysissä tutkija seuraa tilannetta ulkopuolisen henkilön asemasta ottaen etäisyyttä tekstiin keskittyen sen laajempaan sosiaaliseen yhteyteen. Keskeinen on käsite retorisesta tilanteesta, joka tarkoittaa puhujan, yleisön ja puheen foorumia. Yhteiskunnallisesti määräytyy, kuka käyttää puheenvuoron, kenelle ja minkälaisissa olosuhteissa. Olennaista

retorisessa analyysissä on se, mitä tarkasteltavalla selonteolla tehdään siinä tilanteessa, jossa se esitetään. (Kääriäinen 2003, 56-57.)

Kääriäinen (2003) on väitöskirjassaan tutkinut sosiaalityön asiakirjoja ja nähnyt ne argumentaatioteksteinä. Kääriäisen tutkimuksesta saatujen vaikutteiden mukaan tässä pro gradu -tutkimuksessa mediatekstit nähdään argumentaatioteksteinä, joissa tekstien kirjoittajat ottavat itselleen tietynlaisen paikan keskustelussa. Tekstien voidaan ajatella olevan Kääriäistä (2003, 57) lainaten eräänlaisia strategisia konteksteja, joissa puhujat esittävät väitteitä, taivuttelevat, kritisoivat, oikeuttavat, kätkevät tai tuovat esiin asioita. Merkittävää on kohdistaa huomio keinoihin, joita toimijat käyttävät rakentaessaan kuvauksistaan tosiasioita. Keskeistä onkin tarkastella, mitä erilaisten retoristen keinojen käyttämisellä saadaan aikaan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa.

Arja Jokisen (2016, 342) mukaan retoriikka voi olla joko puolustavaa tai hyökkäävää retoriikkaa. Puolustava retoriikka perustuu oman position vahvistamiseen siten, ettei sitä päästä vahingoittamaan. Hyökkäävä retoriikka puolestaan pyrkii vahingoittamaan vasta-argumenttia. Jokinen (2016, 342) on keskittynyt artikkelissaan puolustavaan retoriikkaan, koska puolustava retoriikka on kivijalka retorille argumentoinnille. Hyökkäävää retoriikkaa käytetään usein puolustavan retoriikan rinnalla, mutta sen käyttö yksistään ei ole pidemmän päälle kannattavaa. Puolustavan ja hyökkäävän retoriikan keinot ovat hyvin samanlaisia, mutta niitä käytetään käytännössä eri tilanteissa. Retoristen keinojen analyysissä on olennaista tarkastella, mitä niillä saadaan aikaan osana argumentaatiota. Retoriset keinot toimivat aina kontekstissa ja vuorovaikutustilanteessa, joten varmoja vakuuttamisen keinoja ei välttämättä ole (emt., 342-343.) Argumentaatio on voitu rakentaa myös niin, että sillä sekä suojataan omaa argumenttia, että hyökätään toista näkemystä vastaan. (Jokinen 2016, 368.)

Retorisia keinoja on laaja kirjo, jotka keskittyvät joko väitteen esittäjään tai esitettyyn argumenttiin. Retoriset keinot voivat kietoutua argumentaatioissa toisiinsa. Ne keinot, jotka keskittyvät väitteen esittäjään, perustuvat esittäjän nauttimaan luottamukseen. Esitettyyn argumenttiin liittyvät keinot taas viittaavat niihin retorisiin keinoihin, joilla vahvistetaan ajettavaa asiaa. Argumentaatiota voidaan muun muassa vahvistaa asiantuntijan lausunnolla tai faktoihin vetoamalla eli faktuaalistavalla argumentaatiolla. Eräs retorinen keino on numeerinen ja ei-numeerinen määrällistäminen, jolloin argumenttia vahvistetaan numeerisesti tai sanallisesti. (Jokinen 2016, 344-359.)

Tutkimuksen analyysivaiheessa lähdettiin lukemaan tekstejä läpi etsien erilaisia kerronnan tapoja ja puhetta lastensuojelusta. Aluksi aineistosta pilkotut tekstinpätkät jaoteltiin teemoittain, jotta aineisto olisi helpommin hallittavissa kokonaisuutena. Aineistosta muodostui melko pian tiettyjä kerronnan tapoja ja samantyyllisiä ilmaisuja lastensuojeluun liittyen, jotka luokiteltiin omiin sarakkeisiinsa. Näiden sarakkeiden alle muodostui alaluokkia puhutavan tai ilmaisujen mukaan. Näiden perusteella lähdettiin muodostamaan representaatioita, jotka kuvasivat kunkin sarakkeen puhetta. Koska kaikki kerronnan tavat tai ilmaisut eivät tuottaneet luontevasti representaatiota, tarkasteltiin niitä toisesta näkökulmasta. Osa tuloksista toimi selkeästi argumentoinnin tapoina lastensuojelua koskevassa mediakeskustelussa. Tämä tarkoittaa sitä, että puhujat käyttivät lastensuojeluun liittyviä teemoja vakuuttamisen tai hyökkäämisen välineinä puheenvuoroissaan. Näin ollen tutkimustulokset muodostivat representaatiot ja argumentoinnin tavat.

5. Tutkimuksen toteuttaminen

5.1. Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun lastensuojelun tilanteesta tutkimalla lastensuojelun representaatioita median näkökulmasta. Representaatioiden lisäksi tarkastelen, miten lastensuojelusta argumentoidaan teksteissä tai miten lastensuojeluun liittyviä argumentteja käytetään yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella tutkimusaineistosta analysoituja representaatioita lastensuojelun ammatillisen etiikan ja lastensuojelun oikeudellistumisen teoreettisessa viitekehysessä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1 Minkälaisia lastensuojelutyötä kuvaavia representaatioita käytetään Helsingin Sanomien mediakirjoituksissa?
- 2 Miten lastensuojelutyöstä käytetyt representaatiot sijoittuvat tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen; lastensuojelun ammatilliseen etiikkaan ja lastensuojelun oikeudellistumiseen?
- 3 Minkälaisia argumentoinnin tapoja lastensuojelua koskevassa mediakeskustelussa esiintyi? Miten lastensuojelusta argumentoidaan yhteiskunnallisessa keskustelussa?

Edellä olevien tutkimuskysymysten lisäksi minulla on tutkijana tavoitteena löytää aito tutkimuksellinen ote ja ajattelu lastensuojelukysymyksiin, joita tutkimuksessa tarkastelen. Haluan löytää uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia lastensuojelutyöhön tutkimuksen kautta pääsemällä käytännön sosiaalityön arkiajattelun yläpuolelle.

5.2. Tutkimusaineisto

Pro gradu -tutkimuksen aineistona käytetään Helsingin Sanomissa vuonna 2014–2015 julkaistuja mediatekstejä, jotka käsittelevät lastensuojelua. Aineistoksi valikoitui valtakunnallisesti laajalevikkoinen, joka päivä ilmestyvä lehti Helsingin Sanomat. Helsingin Sanomat on valtamedia ja

sen julkaisut ovat kirjoitetussa muodossa haettavissa verkkoarkistosta. Tutkijan näkökulmasta aineiston haku ja rajaaminen onnistuivat mutkattomasti. Tutkijan ennakkokäsitys Helsingin Sanomien julkaisemien mediatekstien monipuolisista näkökulmista ja asiallisesta tyylistä vaikutti tutkimusaineiston valintaan ja osoittautui aineiston haun myötä todenperäiseksi. Tutkimusaineisto osoittautui riittävän laajaksi, sillä uusia representaatioita ei analyysin loppuvaiheessa enää noussut esiin. Tutkimusaineistosta nousi voimakkaasti esiin puhe lapsen sijoittamiseen ja varhaisiin palveluihin liittyen.

Helsingin Sanomat ja media yleisemmin toimivat Jallinojan (2006, 46) mukaan sosiaalisen kanssakäymisen etunäyttämönä, jolle monien toimijatahojen lukuisat edustajat tulivat esiintymään hänen tutkimassa perheasiassa. Muun muassa Jallinojan (2006) tutkimuksen perusteella Helsingin Sanomien julkaisut soveltuvat tutkimusaineistoksi pro gradu – tutkimuksessa. Helsingin Sanomissa on julkaistu perheasioita ja myös lastensuojelua koskevia tekstejä runsaasti ja niitä on käytetty useiden pro gradu - tutkimusten tutkimusaineistona, mutta ei representaatioiden tutkimisen näkökulmasta, kuten tässä tutkimuksessa. Helsingin Sanomissa julkaistut tekstit lastensuojelusta valikoitui tutkimuksen aineistoksi, koska Helsingin Sanomat on profiloitunut niin sanotuksi laatulehdeksi, mitä Jallinoja (2006, 34) on perustellut muun muassa sillä, että Helsingin Sanomat tukeutuu tutkittuun tietoon hyvin usein. Puheenvuorojen käyttäjät ovat perustaneet mielipiteensä joskus tutkimustiedon lisäksi myös omaan kokemukseen (emt., 34–35).

Aineiston rajaaminen oli välttämätöntä pro gradu -tutkielman mittakaavan vuoksi. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää rajata aineisto siten, että sen analysointi on järkevää ja mielekästä (Eskola & Suoranta 1998, 19). Tutkimusaineisto kerättiin Helsingin Sanomien verkkoarkistosta syyskuussa 2015. Tutkimusaineistoksi rajattiin näin 1.6.2014 alkaen kaikki lastensuojelua käsittelevät mediatekstit elokuun 2015 loppuun saakka, jotka löytyivät Helsingin Sanomien verkkoarkistosta hakusanalla ”lastensuojelu”. Aikaväli, jolta tutkimusaineisto kerättiin, valikoitui kronologisesti sen mukaan, että aineiston keräämisajankohdasta ajallisesti taaksepäin saatiin kerättyä riittävä määrä mediatekstejä.

Lastensuojelua käsitteleviä mediatekstejä on aineistossa yhteensä 61 kappaletta, joka on noin 50 sivua tiivistä tekstiä tekstinkäsittelyohjelmaan siirrettynä. Tutkimusaineistosta rajattiin pois hakusanalla ”lastensuojelu” tulleita osumia kymmenen, koska pois rajatut mediatekstit eivät varsinaisesti käsitelleet sisällöllisesti lastensuojelua ja näin ollen niiden analysointi ei ollut tulosten

kannalta tarkoituksenmukaista. Mediatekstit ovat haettavissa Helsingin Sanomien verkkolehden ostaneelle asiakkaalle sähköisesti ja ovat näin ollen julkisia.

Koska kvalitatiivisella tutkimuksella ei pyritäkään tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvailemaan ja ymmärtämään tapahtumaa tai tiettyä toimintaa tai tulkitsemaan ilmiöitä (Eskola & Suoranta 1998, 61), ei tutkimuksessa nähty tarpeelliseksi käyttää muiden julkaisijoiden mediatekstejä.

Tutkittavista mediateksteistä mielipidekirjoituksia ja pääkirjoituksia, joissa kirjoittajan oma näkemys asiaan tuli mielipiteen tavoin selkeästi esiin, on yhteensä 20 kappaletta. Mielipiteiden ja pääkirjoitusten kirjoittaja on 15 kirjoituksessa sosiaali- tai terveystieteiden ammattilainen, kahdessa kirjoituksessa isovanhempi, yhdessä kirjoituksessa vanhempi, yhdessä kirjoituksessa vapaaehtoistyöntekijä ja yhdessä kirjoituksessa määrittelemätön. Muut mediatekstit ovat uutisia tai toimittajan kirjoittamia artikkeleita. Näitä tutkimusaineistossa on yhteensä 41 kappaletta. Näiden lisäksi toimittajien kirjoittamista artikkeleista viisi on kirjoitettu vanhemman näkökulmasta, kolme lapsen tai nuoren näkökulmasta, kaksi sijaisperheen näkökulmasta, kaksi ammattilaisnäkökulmasta ja yksi lapseen kohdistuneen rikoksen tekijän näkökulmasta, kuten TAULUKKO 1 osoittaa. Tutkimusaineisto on näin ollen näkökulmiltaan monipuolinen.

TAULUKKO 1.

Helsingin Sanomien mediatekstien jakaantuminen näkökulman mukaan.

Näkökulma	Mediatekstit	
	Mielipide/pääkirjoitus	Uutiset
Ammattilainen	15	2
Vanhempi	1	5
Isovanhempi	2	0
Vapaaehtoistyöntekijä	1	0
Sijaisperhe	0	2
Lapsi/nuori	0	3
Lapseen kohdistuneen rikoksen tekijä	0	1
Objektiivinen toimittaja	0	28
Muu	1	0
Yhteensä kpl	20	41

5.3. Analyysin eteneminen käytännössä

Aineiston analysointi ei noudattanut minkään tietyn analyysin kaavaa. Analyysin suunnittelussa perehdyttiin representaatioiden tutkimisen mahdollisuuksiin sekä diskurssien tutkimiseen. Analyysissä on otettu vaikutteita Kääriäisen (2003) väitöskirjasta, jossa analyysi on toteutettu eri tasoilla diskurssien tutkimuksen keinoin. Tutkimusaineisto oli hyvin tiivistä ja hedelmällistä representaatioiden tutkimiseen, mutta asetti aloittelevalle tutkijalle haasteensa, että analyysi maltettiin viedä läpi vaiheittain kiirehtimättä kohti lopputuloksia.

Tässä tutkimuksessa analyysi on toteutettu tutkimalla aineistossa esiintyviä representaatioita lastensuojelusta sekä tutkimalla erilaisia argumentoinnin tapoja lastensuojelua koskevissa mediateksteissä. Analyysissä lähdettiin aluksi etsimään pelkästään representaatioita, mutta koska analyysin edetessä nousi selkeästi eri tasoisia representaatioita, joista osa toimi selkeästi argumentointi tapoina, päädyttiin muokkaamaan analyysistä kaksitasoinen ja tutkimaan myös retorisia keinoja. Kääriäinen (2003) on toteuttanut retoristen keinojen analyysin tutkiessaan lastensuojelutyön dokumentteja. Kääriäisen tekemän analyysin innoittamana tässä tutkimuksessa lähdettiin tutkimaan juuri retorisia keinoja, joiden kautta lastensuojelusta argumentoidaan tai lastensuojelua käytetään argumentoinnin välineenä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Pääpaino analyysissä on ollut representaatioiden tutkimisella.

Tutkimusaineistosta etsittiin aluksi lastensuojelua kuvaavia representaatioita. Analyysi keskittyi siis tekstien herättämiin merkityksiin. Luotettavuuden kannalta on merkittävää, että tutkija reflektoi omaa toimintaa sosiaalisen todellisuuden tuottajana (Juhila & Suoninen 1999). Tutkimusaineiston analysointi tapahtui aineistolähtöisesti. Helsingin Sanomien artikkelit luettiin ensin läpi kokonaisuudessaan muodostaen kuvaa aineistosta. Toisella lukukerralla artikkeleiden tekstit jaoteltiin pienemmiksi tekstin osioiksi tai lauseiksi. Tekstin osioiden perään lisättiin viittaus artikkeliin, josta teksti on peräisin. Tekstipätkien pituudet vaihtelivat, joidenkin artikkeleiden teksti jaoteltiin muutaman lauseen mittaisiksi pätkiksi, kun taas jotkut artikkelit pilkottiin vain muutama osioon. Aineistoa käsiteltiin tietokoneella word-tiedostona, joka mahdollisti aineiston teemoittelun ja kerronnan tapojen tarkastelun prosessin.

Analyysissä pyrittiin erottelamaan negatiivisen ja positiivisen kerronnan tapoja, mutta koska tämä ei kokonaisuudessaan ollut toimiva valinta, siitä luovuttiin. Positiivisen ja negatiivisen kerronnan tavat näkyvät kyllä soveltuvin osin edelleen analyysin edetessä. Analyysin alkuvaiheessa teksteistä

etsittiin niiden kerronnan tapojen perusteella yhtenäisiä kokonaisuuksia, jotka teemoiteltiin omiin sarakkeisiin. Osa teemoista muodosti vielä alaryhmiä. Teeman muodosti esimerkiksi puhe laeista ja normeista, puhe eri sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmistä, puhe sosiaali- ja terveyspalvelujen toiminnasta, kokemukset sosiaali- ja terveyspalveluista ja niin edelleen. Huomio kiinnitettiin pitkin analyysiä puheeseen lastensuojelusta, mutta lastensuojelu nivoutui useissa keskusteluissa koko sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään, joten analyysin alkuvaiheessa lähdettiin etenemään suuremmista kokonaisuuksista.

Teemoittelun jälkeen tekstiä luettiin analysoiden erilaisia kerronnan tapoja lastensuojelusta. Kerronnan tapoja olivat esimerkiksi ongelmapuhe lastensuojelujärjestelmästä, puhe negatiivisista kokemuksista lastensuojelusta, puhe positiivisista kokemuksista lastensuojelusta, puhe resurssien puutteesta lastensuojelussa ja niin edelleen. Aineiston analysoinnissa kiinnitettiin erityistä huomiota puheeseen lapsen edusta ja osallisuudesta. Huomiota kiinnitettiin myös otsikointiin, sanavalintoihin ja ilmaisuihin. Samantyylliset kerronnan tavat siirrettiin samaan sarakkeeseen. Tutkimustulokset eli representaatiot muodostettiin samaan sarakkeeseen jaoteltujen kerronnan tapojen perusteella, jotka usein nivoutuivat toisiinsa. TAULUKKO 2 havainnollistaa, miten tutkimusaineisto jakaantui representaatioiden ja argumentaation tapojen mukaan lukumääräisesti.

Analyysissä edettiin retoristen keinojen analyysiä seurailevaan vaiheeseen sen jälkeen, kun havaittiin kerronnan tapojen muodostaneiden joukkojen olevan eri tasoisia representaatioiden kanssa. Retoristen keinojen analyysissä kiinnitettiin huomiota argumentteihin ja niiden esittämisen päämääriin argumenttien esittäjien sijaan. Representaatioiden lisäksi nähtiin muodostuneen selkeitä sarakkeita argumentoinnin tavoista, joita käytettiin puheenvuoroissa lastensuojelusta tai yhteiskunnallisista kysymyksistä. Retorisen analyysin soveltaminen osoittautui toimivaksi ratkaisuksi analyysin loppuun viemiseksi.

TAULUKKO 2.

Tutkimusaineiston tekstiosioiden jakautuminen määrällisesti kuhunkin representaatioon tai argumentoinnin tapaan.

		Lukumäärä
Representaatiot	On otettu opiksi	124
	Huostaanotto ratkaisuna	34
	Lastensuojelun kriisi	185
	Pirstaloitunut palvelujärjestelmä	55
Argumentoinnin tavat	Sijoituksen puolesta	23
	Lastensuojelu lukuina	31
	Lapsen etuun nojaaminen	24
	Asiakkaiden ongelmiin nojaaminen	52
Muut	Tulosten ulkopuolelle jääneet	11
	Yhteensä	539

Analyysi eteni käyden läpi lukuisia kertoja kriittisesti representaatioita ja argumentaation tapoja verraten ja muokaten. Jokaisella lukukerralla aineistosta nousi uusia yksityiskohtia esiin, jonka vuoksi tutkijana oli tärkeää kiinnittää huomiota siihen, mikä on analyysivaihetta ja mikä jo tulosten tulkintaa ja pohdintaa. Eri representaatiot ja argumentaation tavat nivoutuivat lisäksi toisiinsa, joten kokonaisuuden hahmottaminen ja järjesteleminen vaativat työtä ja tutkimuksellisten valintojen tekemistä.

5.4. Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen tekemiseen liittyviin eettisiin kysymyksiin liittyy laaja problematiikka, johon on haastavaa löytää aukotonta säännöstöä. Tärkeintä on, että tutkija tiedostaa tutkimuksen tekemiseen liittyvät eettiset kysymykset, jolloin hän on myös todennäköisesti ottanut ne huomioon tutkimuksessaan. (Eskola & Suoranta 1998, 52.) Eskola ja Suoranta (1998, 52) toteavat, että tutkimuksen eettisestä näkökulmasta merkittävää on ottaa huomioon tiedon hankkimista koskevat kysymykset sekä tiedon käyttöä koskevat kysymykset. Tutkimuksen kuluessa tulee kohdatuksi useita eettisiä valintoja, jonka vuoksi tutkijan etiikkaa testataan läpi tutkimuksen. Tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta on lähtökohtaisesti merkittävää ottaa huomioon kysymykset liittyen tutkimuslupaun ja aineiston keruuseen, jotka ovat merkittäviä vaiheita. Muita tutkimuseettisesti tärkeitä asioita

ovat tutkijan oma osallistuminen tutkimukseen, pohdinta liittyen tutkittavien hyväksikäyttöön sekä tutkimukseen liittyvä tiedottaminen, tutkimuskohteen hyväksikäyttöön liittyvät kysymykset ja tutkimuksesta tiedottaminen. Tutkimuksessa täytyy lisäksi muistaa ihmisarvon kunnioittamisen periaate, eli tutkittavalle on väärin aiheuttaa vahinkoa tai loukata häntä riippumatta mihin tarkoitukseen tutkimusta tehdään. Tärkeintä on pohtia, mitä mahdollista hyötyä tai haittaa tutkittaville on tutkimuksesta ja miten heidän yksityisyytensä turvataan ja toimitaan luottamuksellisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 52-56.)

Tutkimuksessa käytetty tutkimusaineisto on kokonaisuudessaan julkista, joten sen hankkimiseen ei liity suuria tutkimuseettisiä dilemmoja. Eettinen ratkaisu on tehty siinä vaiheessa, kun on päädytty käyttämään vain Helsingin Sanomien mediatekstejä tutkimusaineistona. Valinta on perusteltu luvussa 4.2. Tutkimusetiikan näkökulmasta tässä tutkimuksessa on merkittävää aineiston keräämisen lisäksi analysointimenetelmävalinnat ja tulosten raportointi ja arviointi. Tutkimustulosten käyttöä on myös tärkeää pohtia eettisestä näkökulmasta. Tutkimustulokset tulee esittää kokonaisuudessaan sellaisena kuin ne tutkimuksen perusteella näyttävät eli tuoda tärkeinä tuloksina esiin myös mahdollinen kritiikki sosiaalityön ammatillista toimintaa kohtaan.

Aineiston analysoinnissa tutkimuseettisesti merkittävää oli objektiivinen tekstien lukeminen ilman, että tutkijan omat ennakkokäsitykset ja näkemykset vaikuttavat analyysin tekemiseen. Merkittävää on tutkijan oman tutkijaposition ja hypoteesien reflektointi. Analyysivaiheessa koin eettisesti haastavana asialliseen sävyyn tuotetun puheen tarkastelun lastensuojelusta, joissa oli vahva kehittämisenäkökulma, mutta jotka eivät olleet varsinaisesti negatiivisia. Olisin voinut liian herkästi tulkita kehittämisenäkökulman kritiikiksi käytännön sosiaalityötä kohtaan, jos en olisi kiinnittänyt tähän asiaan tietoisesti huomiota. Tutkijana jouduin joitakin mediakirjoituksia käymään läpi useasti, ennen kuin ne löysivät oikean paikkansa analyysissä.

Huomasin, että minulla oli lukiessani välillä ristiriitaisuutta ammatillisen minäni ja tutkijaminäni välillä pohtiessani aineiston asettumista analyysissä. Tutkijana omat käytännön sosiaalityön kautta tulleet mielipiteeni ja asenteeni täytyi tiedostaa ja tehdä töitä sen eteen, että mediateksteissä esiin nouseva aineisto tulee käsiteltyä tasapuolisesti eikä siten, että omat näkökulmani tutkijana tai mielipiteet vaikuttaisivat aineiston luokitteluun tai merkityssysteemiin. Tutkijana muistutin itseäni toistuvasti olemaan avoin kaikille puheenvuoroille ja tutkimaan niitä mahdollisten vastareaktioiden sijaan.

Tutkimuseettisesti merkittävää on pohtia tutkimuksen tekemisen lähtökohtia ja tavoitetta, mihin tutkimuksella pyritään vaikuttamaan. Olen itse toiminut lastensuojelun sosiaalityöntekijänä, joten minun täytyi käydä tutkimuksen tekemisen aikana jatkuvaa reflektiota, etten antaisi omien ennakkokäsitysteni ja työkokemukseni ohjata analyysiä ja tulosten tulkintaa. Onnistuin tässä mielestäni hyvin, sillä pyrin tarkastelemaan tutkimusaineistoa kirjallisuuden ja Lastensuojelun laatusuosituksen (2014) kautta tehdessäni tutkimuksellisia valintoja. Tärkeää oli tutkimuksen edetessä tuoda esiin objektiivisesti kaikki kritiikki, mitä lastensuojelun sosiaalityöstä nousi ja pyrkiä näkemään sen takana olevia ilmiöitä. Argumentaatiotapojen tutkiminen avasi uuden mahdollisuuden katsoa puheenvuorojen taakse ja saada uusia ulottuvuuksia lastensuojelukeskusteluun. Merkittävä eettinen havainto oli itselleni tiedostaa, mihin pyrin tutkimuksellani vaikuttamaan. En pyri tutkimuksellani vaikuttamaan esimerkiksi lastensuojelutyön julkisuuskuvaan tai puolustamaan sosiaalityöntekijöiden tekemää työtä, vaan pyrin mahdollisimman riippumattoman tutkimuksen tekemiseen ja sen kautta osallistumaan ajankohtaiseen keskusteluun lastensuojelukysymyksiin liittyen nostamalla esiin representaatioita lastensuojelusta.

Tutkimusetiikka on vahvasti kytköksissä myös ammatilliseen etiikkaan, niiden on kuvattu olevan rinnakkaisia. Eettisten ongelmien kanssa ollaan tekemisissä niin sosiaalityön tutkimuksen kuin käytännönkin kentällä. Joskus eettiset ongelmat kytkeytyvät tutkija-sosiaalityöntekijän rooliin, jossa toimitaan niin auttajana kuin tiedon kerääjänä ja tutkijanakin. Sosiaalityön käytäntöä ja tutkimusta yhdistää lisäksi se, että molemmissa käytetään aineistoja ja tehdään johtopäätöksiä niiden pohjalta, eli vaaditaan aineiston hakua ja lähdekritiikkiä. Molempia yhdistää lisäksi pyrkimys edistää oikeudenmukaisuutta ihmisten keskuudessa. Tutkimuksella tulisi käytännön sosiaalityön tavoin olla pyrkimyksenä tuottaa kohderyhmälle hyötyä. Tutkimuseettisiin ohjeistuksiin on hyvä suhtautua myös kriittisesti, sillä myös niihin vaikuttavat vallitseva yhteiskunnallinen tilanne ja aikakausi. Tutkimus muodostuu ja myös heijastaa poliittisia ja moraalisia arvoja. Poliittisista lähtökohdista tilattuihin tutkimuksiin on luonnollisesti poliittiset intressit. Tutkimusapurahojen myöntäminen valtionhallinnon taholta on tästä elävä esimerkki. (Hugman 2010; Soydan 2010.)

6. Lastensuojelun representaatiot Helsingin Sanomien mediateksteissä

Seuraavissa alaluvuissa on esitelty representaatiot, joiden kautta lastensuojelua kuvattiin mediateksteissä. Tulososio on jaettu representaatioihin lastensuojelusta ja argumentaation tapoihin, joita lastensuojelusta käytetään. Lisäksi tulososiossa eritellään teemaan liittyvää puhetta lastensuojelusta.

6.1. On otettu opiksi

Työn kehittäminen ja toimivat työkäytännöt nousivat kehittämispuheen representaatioina vahvasti. Representaatiot kuvasivat lastensuojelun käytännön työn kehittämistä sekä lastensuojelun- ja koko palvelujärjestelmän kehittämistä.

Representaatioissa lastensuojelun nykytilaa kuvattiin positiivisesti tehdyn kehittämistyön kautta. Lastensuojelua kuvattiin uusien, toimivien toimintamallien kautta, kuten ”Imatran malli” tai ”Kiitolinja”. Toimivat työskentelyn tavat kuvasivat oikea-aikaista tukea perheille jo ennen varsinaista lastensuojelun tarvetta, joka on helposti saatavilla, kuten perhetyö ja lapsiperheiden kotipalvelu.

”Espoossa on lisätty ennaltaehkäisevää työtä kuten perhetyötä ja kotipalvelua ihan tavallisille perheille. Perheneuvolat ja nuorten terapiapalvelut ovat jalkautuneet kouluille. Palveluihin on matalampi kynnys, byrokratiaa on karsittu. ”Yritämme kysyä aikaisemmin perheiltä itseltään, mikä juuri teitä auttaisi”, Remes lupaa.

-HS 28.4.2015: ”Hyviä uutisia lastensuojelusta: Espoossa sijoitettu nuori pääsee kotiin pian tai jopa heti. Kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot vähenivät viime vuonna Helsingissä ja Espoossa.”

Oikea-aikaisia perheiden palveluita kuvattiin usean sukupolven tulevaisuuteen panostamiseksi julkisten varojen säästämisen lisäksi. Representaatioiden perusteella pystyi päättelemään, että kehittämistyölle on ollut lastensuojelussa tilausta ja uudistukset ovat olleet odotettuja. Kehittämistä kuvaavien representaatioiden taustalta oli havaittavissa viesti siitä, että lastensuojelun nykytila ei ole tyydyttävä, mutta lastensuojelutyön tulevaisuus näyttää optimistisemmalta kehittämistyön ansiosta. Lapsiperheille suunnattujen peruspalvelujen kehittämisen taustalla oli rankka mediakeskustelu 8-vuotiaan tytön surmasta ja siihen johtaneista syistä. Käytännön työtä oli

kehitetty oikeuden tuomiolauselmien perusteella, ”on otettu opiksi”. Oikea-aikaiset ja riittävästi resursoidut peruspalvelut nähtiin selkeästi keinona välttää tulevaisuudessa lapsisurmat.

Kehittämisen representaatioihin kuului olennaisena osana sosiaalialan ammattihenkilöiden kertoma kuvaus tahdonvastaisten toimenpiteiden, kuten kiireellisen sijoituksen, perusteista ja toimintatavoista. Ammatillaiset käyttivät tutkimusaineistossa useita puheenvuoroja. Ammatillaiset halusivat avata kansalaisille lastensuojelutyötä ohjaavia periaatteita ja käytännön työn haasteita. Kehittäminen näkyi ammattilaisten puheessa myös kuvauksina, miten sosiaalityöntekijät ovat kehittäneet toimintatapoja lapsen kohtaamisessa paljon mediahuomiota saaneiden oikeudenkäyntien seurauksena muun muassa tapaamalla lasta henkilökohtaisesti ”rautalangasta väännettyjen” työmallien mukaisesti.

”Asioita on myös väännetty rautalangasta. Vantaan Sallinen kertoo, että erilaisia tilanteita varten on kirjoitettu prosessikuvaukset työntekijöitä varten, jotta lapsen asia etenee varmasti oikeaan paikkaan. Tämä on tärkeää, sillä lastensuojelussa työntekijöiden vaihtuvuus on suurta.”

-HS 15.7.2015: ”lastensuojelun ohjeita väännetään nyt rautalangasta”

Representaatioita oli viranomaisten välisestä yhteistyökäytäntöjen kehittämisestä. Tiivis yhteistyö etenkin lastensuojelun, koulun, nuorisopsykiatrian ja nuorisotyön kesken nähtiin tärkeäksi lapsen auttamisen takaamiseksi. Pahimpana mahdollisena tilanteena kuvattiin asiakkaan ”pallottelua” viranomaistaholta toiselle ilman, että asiakas saa tarvitsemiaan palveluita. Ongelmia viranomaisten välisestä yhteistyöstä lasten asioissa tuotiin vahvasti esiin lapsisurmaoikeudenkäynnin uutisoinnin kautta, jonka yhteydessä vakavaksi ongelmaksi oli havaittu terveydenhuollon, koulun ja lastensuojelun väliltä puuttunut yhteistyö, ”toimiva kolminaisuus”, sekä eri viranomaistahojen välinpitämättömyys puuttua lapsen hyvinvointia uhkaaviin epäkohtiin. Toisaalta aineiston perusteella oppilashuoltolaki muodosti eri ammattikuntien välille esteen konsultoida toinen toisiaan.

Nuoria lastensuojelussa tutkinut Talentian erityisasiantuntija Alpo Heikkinen kertoo, että kyse on usein siitä, että palvelurakenne on jäykkä ja hidas. Nuori pitäisi tavata usein ja hänelle pitäisi tarjota esimerkiksi ryhmätoimintaa. ”Lastensuojelun, nuorisopsykiatrian ja nuorisotyön pitäisi muodostaa yhdessä toimiva kolminaisuus”, Heikkinen sanoo.

-HS 26.11.2014: ”Äitinsä pahoinpidellyt teini asuu yhä kotona. Teini-ikäinen ongelmanuori jää usein ilman apua tai apu tulee liian myöhään”

Hyväksi havaittujen työkäytäntöjen jakaminen toistui kehittämistä kuvaavissa representaatioissa. Lasten ja perheiden palveluiden kehittämistä ei nähty yksin lastensuojelun tehtävänä, vaan koko palvelujärjestelmän nähtiin tarvitsevan päivitystä ja representoitiin ”jaetusta vastuusta”.

Uudistuksen tarkoituksena on puuttua ongelmiin jo ennen kuin perhe on lastensuojelun asiakas. Lapsiperheillä olisi oikeus saada palvelutarpeensa arvioiduksi heti asiakkuuden alussa, vaikka heillä ei olisikaan tarvetta saada nimenomaan lastensuojelun palveluja. Asiakkaille lisäksi nimettäisiin oma työntekijä, ja myös kotipalveluja aiotaan lisätä.

-HS 30.8.2014: ”Lastensuojelulain uudistus aiheuttaa painetta”

Palvelujärjestelmää ja lastensuojelujärjestelmää koskevaa kehittämisspuhetta oli teksteissä runsaasti. Järjestelmää koskevassa kehittämisspuheessa viitattiin usein 1990-luvun lähipalveluihin, ikään kuin etsien sieltä ratkaisua tämänhetkisen palvelu- ja lastensuojelujärjestelmän haasteisiin. Toisaalta lastensuojelutyön kehittämisen edellytykseksi nähtiin tutkimus ja uudet innovaatiot. Lastensuojelutyö nähtiin teksteissä vaativaksi asiantuntijatyöksi, johon tarvitaan erityistä osaamista ja koulutusta. Representaatioiden taustalla oli näkemys siitä, kuinka koko lastensuojelutyön tekemisen tavan tulisi muuttua lapsi- ja perhekeskeisemmäksi yksittäisten menetelmien sijaan. Lasten ja perheiden tukeminen varhaisessa vaiheessa jo ennen lastensuojelun asiakkuutta nähtiin tärkeimpänä kehittämistehtävänä palvelujärjestelmälle.

”Lastensuojelussa tarvitaan vahvaa asiantuntemusta lapsen kasvusta ja kehityksestä. Toimiva lastensuojelu raportissa esitettiin, että lastensuojeluun pitäisi tarjota erikoistumiskoulutusta, koska se on hyvin haastava sosiaalityön erityisala. Toivon, että ehdotus toteutetaan. Tarvitsemme tukea paremmalle kokonaisnäkemykselle lapsen edun toteuttamisesta lastensuojelun prosessin eri vaiheissa.

-HS 10.6.2015: ”lastensuojeluun tarvitaan erikoistumiskoulutusta”

6.2. Huostaanotto ratkaisuna

Huostaanotto ratkaisuna rakentui selviytymispuhetta kuvaavana representaationa. Lastensuojelun tekemät isotkin interventiot perheiden yksityiselämään nähtiin jälkikäteen lapsen tai perheen selviytymisen kannalta välttämättömiksi toimenpiteiksi. Sijoittaminen oli eräs yhdistävä tekijä näissä representaatioissa. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle esiintyi teksteissä usein asiakkaan elämässä positiivisen käänteen tekävänä asiana. Sijoitusta kuvattiin esimerkiksi lapsen tai perheen elämäntilanteessa ”ainoana oikeana vaihtoehtona”.

Huostaanotto oli ratkaisu meille muille. Lapsi pääsi sijaisperheeseen, mutta suuttui minulle, että miksi annoit lapsesi pois. Hänellä alkoi kuitenkin mennä hyvin siellä, ja entisestä kiusatusta lapsesta tuli koulussaan suosittu.

-HS 25.5.2015: "Jos minulle olisi sanottu, että lapseni sijoitetaan lopullisesti, se olisi ollut elämäni loppu"

Sijaishuoltopaikkoja olivat aineistossa sijaisperheet, perhekodit, lastensuojelulaitokset ja ensikodit. Sijaisperhettä ja perhekotia representoitiin "turvasatamina": pysyvinä lapsesta huolehtijoina, joissa välitettiin lapsesta aidosti ja ne vaikuttivat erityisen merkittävästi lapsen selviytymiseen tulevaisuudessa. Sijaisperheeksi ryhtymisen motivaatiota kuvattiin "rakkaudesta lapsiin", vaikka hoitotyö koettiin ajoittain raskaana ja epävarmana perhehoitajan toimeksiannon suhteen. Sijaisperheisiin liittyi mediateksteissä inhimillistä kerrontaa siitä, kuinka sijaisperhetoimintaa tehdään kutsumuksesta taloudellisten hyödykkeiden lisäksi. Sijaisperhe tai perhekoti pystyi vastaanottamaan lasten käytökseen liittyvän oirehdinnan ja nuoret turvautuivat sijaisperheeseen jopa vielä täysi-ikäisinä.

Sami oli myös juuri sopivan ikäinen: kuusivuotiaan oli vielä suhteellisen helppo kiintyä uusiin ihmisiin. Eivätkä sijaisvanhemmat kääntäneet selkäänsä, kun Sami alkoi kapinoida. He ymmärsivät, että myöhästelevä poika vain kerjasi puhutteluja, joiden lomassa saattoi avautua muista huolistaan.

-HS 5.6.2014: "Kotona opetettiin nelivuotiaalle: Kun poliisit ajavat pihaan, juokse karkuun"

"Ensikodista uusi elämä" näyttäytyi selviytymispuheessa äidin ja lapsen yhteisen alkutaipaleen pelastajana ja sitä kuvattiin ainoastaan positiivisissa merkityksissä. Ensikodin tuki perheeseen jatkui mediatekstien mukaan vielä laitosjakson päättymisen jälkeenkin. Ensikodissa äiti oli saanut tukea lapsen hoidon ja vuorovaikutuksen lisäksi myös omaan päihitteettömyyteen. Äidin ja lapsen sijoittamiseen yhdessä liittyi selkeästi positiivisempi kokemus sijoittamisesta kuin lapsen sijoittamiseen yksin ilman vanhempia.

Sini muutti ensikotiin hieman ennen lapsen syntymää. Onni vauva syntyi heinäkuun lopussa terveenä ja kuin ihmeen kaupalla ilman äidin päihiteidenkäytöstä johtuvia vieroitusoireita. Sini ja Onni asuivat ensikodissa tämän vuoden maaliskuun alkuun asti. Nyt he asuvat omassa kodissa, ja Sini jatkaa kuntoutumistaan avoasiakkaana. "Onnin myötä olen saanut ihan uuden elämän", Sini sanoo.

-HS 5.5.2015: "Kuntoutuvan päihdeäidin arki etenee pienin askelin"

Lastensuojelulaitokset näyttäytyivät parhaina mahdollisina sijaishuoltopaikkoina nuoren kriisiintyneessä elämäntilanteessa tiukkoine rajoineen, kun tilannetta tarkasteltiin jälkikäteen. Lastensuojelulaitoksia ei kuvattu samalla lämmöllä kuin perhehoitopaikkoja tai ensikotia.

Laitossijoituksen tarvetta perusteltiin aineistossa tarvittavien rajoitustoimenpiteiden käytön mahdollisuudella. Lastensuojelulaitokseen sijoitetuilla nuorilla kuvattiin olevan mahdollisesti päihdeongelma, riski karkaamisesta tai itsensä vahingoittamisesta. ”Lyhyt interventio” representoi laitossijoitusta kriisiintyneessä elämäntilanteessa olevalle nuorelle uuden kodin sijaan.

Yksi oikeaan aikaan apua saaneista on laaksolahtelaisen Heidi Backmanin perhe. Perheen murrosikäinen sijoitettiin syksyllä kiireellisesti. Se tehoi. Raivokohtauksista kärsinyt nuori on palannut kotiin, rauhoittunut. ”Ilman tukea emme olisi perheenä tässä.”

-HS 28.4.2015: ”Hyviä uutisia lastensuojelusta: Espoossa sijoitettu nuori pääsee kotiin pian tai jopa heti. Kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot vähenivät viime vuonna Helsingissä ja Espoossa.”

Avohuollon tukitoimet olivat merkittäviä perheiden sosiaalista selviytymistä tukeneita tekijöitä. Vanhemmat kuvasivat perhetyön ”pelastaneen parisuhteemme”. Erityisesti perhetyön tuki koettiin perheelle merkittävänä tukena, joka oli auttanut vanhempia jaksamaan lapsiperheen arjessa sekä perhetyö oli tukenut myös vanhempien parisuhdetta. Avohuollon tukitoimet eivät selviytymistä kuvanneissa representaatioissa muuten nousseet esiin. Sen sijaan lastensuojelutyötä yleisesti kuvattiin mediateksteissä ”asiakkaan palveluiden puolustajana” auttamisjärjestelmässä sekä ”heikon sosiaalisen verkoston paikkaajina”. Lastensuojelun sosiaalityö voidaan nähdä myös avohuollon tukitoimena itsessään.

Hän pääsi kotiin, kun hänen katsottiin olevan tarpeeksi terve. ”Loukkasi, että meitä epäiltiin. Lastensuojelu tarvittiin puolustamaan lapsemme oikeutta sairaanhoitoon”, Salla sanoo. Salla törmää työssään usein samaan: lastensuojelu joutuu vaatimaan palveluita. ”Totta kai lastensuojelu voikin auttaa esimerkiksi väsynyttä perhettä jaksamaan. Mutta ei sen niin pitäisi mennä, että lastensuojelu tarvitaan puolustamaan lapsen perusoikeuksia.”

-HS 19.3.2015: ”Sairaalan osasto jäi joululomalle – itsetuhoiselle 10-vuotiaalle ehdotettiin kiireellistä sijoitusta”

6.3 Lastensuojelun kriisi

Merkittävimmin representaatioita tutkimusanalyysin perusteella oli lastensuojelun kriisistä. Näihin representaatioihin liittyivät merkittävästi perhesurmia ja perhekodin ohjaajan murhaa koskevat kirjoitukset sekä keskustelu liittyen lastensuojeluun ”epäpätevien työntekijöiden käsissä”.

Suuri huomio mediateksteissä kiinnittyi representaatioihin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittämättömästä koulutuksesta, työntekijöiden vaihtuvuudesta, työntekijöiden kuormittuneisuudesta, työntekijöiden määräaikaisista työsopimuksista, korkeista asiakaslukuista ja

jatkuvasta perehdytysrumbasta. Representaatioista oli pääteltävissä, että lastensuojelu ei ole yliopistokoulutetun sosiaalityöntekijän mieluisin työpaikka, koska pätevät sosiaalityöntekijät eivät sitoudu lastensuojelutyöhön.

Vaihtuvuus on joissakin toimistoissa jopa 50 prosenttia vuositasolla. Pätevät ja ammattitaitoiset sosiaalityöntekijät siirtyvät muihin töihin. Yliopistokoulutuksen saaneet muutostyön ammattilaiset ymmärtävät, mihin voi vaikuttaa ja miten toimia.

-HS 12.9.2014 "Lastensuojelun sosiaalityössä varjellaan organisaatiota"

Yhdessä artikkelissa väläytettiin mahdollisuutta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden palkkojen korottamiseen ja palkalliseen opintovapaaseen. Aineistossa ei esiintynyt puhetta, joka olisi pohtinut lastensuojelutyön vetovoiman tai kunta-alan vetovoiman nostamisen puolesta.

Uhkakuva lastensuojelutyön tulevaisuudesta oli "huostaanottopalvelu". Tämän representaation taustalla oli työn luonnehdinta kuormittavaksi, vastentahtoisiin toimenpiteisiin painottuvaksi, vastuulliseksi, pahasti ruuhkautuneeksi ja jatkuvan perehdytysrumban alaiseksi työksi, joka on uhka sosiaalityöntekijöiden työssä jaksamiselle ja oikeusturvalle. Lastensuojelussa työskentelevät sosiaalityöntekijät kokivat, että työnantaja ei hyväksynyt epäkohdista puhumista ja pelkäsivät että määräaikaista työsuhteita ei jatketa, jos työntekijät "avaavat suunsa epäkohdista".

Lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta työn painottuminen vastentahtoisiin toimiin vähentää mahdollisuuksia tehdä vaikuttavaa lastensuojelutyötä. Tämä voi entisestään lisätä työntekijöiden vaihtuvuutta.

-HS 29.6.2014 "Lastensuojelun muutoksia on arvioitava uudelleen"

Lastensuojelun resurssipula ja työntekijöiden jatkuva vaihtuvuus muodostavat lastensuojelun noidankehän, josta on lähes mahdotonta päästä niin sanottuun normaalitilanteeseen, jolloin todellinen työntekijäresurssien tarve olisi mahdollista arvioida. Lastensuojelun työntekijöiden vaihtuvuuteen ja kuormittumiseen liittyvät representaatiot näyttäytyivät samansuuntaisia eri näkökulmista tarkasteltuina, eli lastensuojelun perusongelma on yleisessä tiedossa. Bardy ja Heino (2013, 13) ovat kirjoittaneet myös lastensuojelun kriisiytyvästä tilasta, sillä lastensuojelun kuorma on kasvanut valtavaksi eivätkä työntekijät lisäänty samaa tahtia asiakkaiden kanssa. Palkkojen korottaminen ja palkallinen opintovapaa olivat ainoat konkreettiset ratkaisuehdotukset lastensuojelun nostamiseksi ylös kriisistä. Tahtotila laadukkaamman lastensuojelun sosiaalityön luomiseksi näyttäisi uupuvan.

Muodollisen pätevyyden puuttuminen vaikuttaa myös siihen, että työsopimukset ovat määräaikaisia. Tämä johtaa siihen, että työntekijät ovat epävarmoja työpaikastaan, ja paikat ovat jatkuvasti haettavina. Jos kelpoisuusehdot täyttävä työntekijä löytyykin, lapsen asioita hoitava aikuinen vaihtuu toiseen.

-HS 10.2.2015 "Lähes puolet lastensuojelun työntekijöistä on epäpäteviä. Espoon ja Vantaan lastensuojelussa tilanne on vaikein, Helsingissä vain noin kolmannes vailla pätevyyttä"

Representaatioon lastensuojelun kriisistä liittyivät merkittävästi tapahtuneet perhesurmat ja perhekodin ohjaajan murha. Lastensuojelun nykytilaa tarkasteltiin näiden lastensuojelun epäonnistumisten kautta.

Suomalaista lastensuojelujärjestelmää representoitiin järjestelmäkeskeiseksi ja aikansa eläneeksi, joka keskittyy tulipalojen sammuttamiseen. Varhaisten tukitoimien puute nähtiin lastensuojelun kriisin merkittävimmäksi tekijäksi. Representaatioiden taustalla huokui pyrkimys välttää perhetragediat tulevaisuudessa panostamalla perheiden varhaisiin palveluihin. Lapsiturman yhteydessä kirjoitettiin jopa toimimattoman lastensuojelun uhrista ja odotettiin, että järjestelmään tulisi muutos ennen kuin seuraava lapsi kuolee. Kirjoituksissa käytiin paljon spekulointia siitä, miten lastensuojelu olisi voinut toimia toisin, jotta surmat olisi vältetty.

Tutkimustuloksissa nousi esiin Ritala-Koskisen (2003) esiin tuoma lastensuojelutyön negatiivisten vaikutusten kehä, kuten esimerkiksi huomio kiinnittyi lastensuojeluun toimimiseen liian myöhään, asiakkaat kokevat tullessa kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti ja kritiikki kohdistuu suoraan sosiaalityöntekijöihin. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella mediakeskustelu Suomessa lapsikuolemiin liittyen noudattaa samaa kaavaa kuin Iso-Britanniassa, tosin hillitymmässä mittakaavassa. Singon (2005) mukaan lasten kuolemantapaukset Iso-Britanniassa ovat muokanneet merkittävästi tšekäläistä lastensuojelua. Selvityksien mukaan sosiaalityöntekijöiden olisi pitänyt pystyä paremmin ennakoimaan perhetragediat laadukkaammalla työskentelyllä. Lastensuojelun kriisi liittyy vahvasti ilmiöön lastensuojelun oikeudellistumisesta, jolle on tyypillistä tutkijoiden kirjoitusten lisäksi median kannanotot ja vaikuttaminen aiheeseen (Sinko 2005, 13).

Jaakkolan (2013) mukaan demokratiaan kuuluu lastensuojelutyön julkinen arviointi, ja lastensuojelulle voi olla hyödyksi epäkohtien esiin nostaminen mediassa. Tutkimustuloksissa helsinkiläisen 8-vuotiaan tytön kuvattiin muuttaneen lakia uutisessa sosiaalihuoltolain uudistuksesta, joten voidaan ajatella, että media on hoitanut sille asetetun tehtävän yhteiskunnassa. Sosiaalityöntekijänäkökulmasta keskityttiin negatiiviseen kerrontaan

järjestelmästä sen sijaan, että olisi nähty mahdollisuus lastensuojelun sosiaalityön kehittämiseen sisältäpäin.

”Keskustelun lastensuojelun kriisistä aloitti kahdeksanvuotiaan tytön murha Helsingissä vuonna 2012.”

-HS 28.4.2015 ”8-vuotiaan murha muutti lakia”

6.4. Pirstaloitunut palvelujärjestelmä

Merkittäviä representaatioita palvelujärjestelmän ongelmista olivat hajallaan oleva palvelujärjestelmä, riittämättömät lapsiperheiden peruspalvelut sekä ongelmat viranomaisyhteistyössä. Palvelujärjestelmän uhkakuvana nähtiin tukea tarvitsevien asiakkaiden pallottelu viranomaiselta toiselle.

Pahimmillaan lapsi ja vanhemmat siirtyvät palveluketjun tuotantohihnalla liikuteltaviksi asiakkaisiksi, joiden elämäntilannetta kukaan ei tunne kunnolla. Ei ole myöskään osoitettu, että keskittyvän ja erikoistuvan suuntauksen avulla saataisiin säästöjä.

-HS 17.12.2014: ”Lastensuojelu pitäisi palauttaa lähipalveluksi”

Lastensuojelun asiakkaita ympäröi usein suuri joukko eri asiantuntijoita, joten viranomaisyhteistyön toimimattomuus näkyy lastensuojelutyötä kuvaavissa representaatioissa vahvasti. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteistyön toimimattomuus nousi toistuvasti esiin, esimerkiksi tilanteessa jossa nuorisopsykiatrinen poliklinikka näki nuoren tilanteessa lastensuojelun sijoituksen paremmaksi vaihtoehdoksi kuin psykiatrisen osastohoidon kuulematta lastensuojelun kantaa.

Representaatioista pystyy tulkita, että vaihtelovollisuus koettiin ammattilaisten keskuudessa joissakin tapauksissa rasitteeksi, joka estää tarpeellisen tietojen vaihdon asiakkaan auttamiseksi.

14-vuotias tyttö tulee yksin kouluterveydenhuollon rutiinitarkastukseen. Sattumalta hän kertoo, että vuosia kestänyt laitossijoitus hänen kohdallaan on päättynyt. Koulussa opettaja ja kouluterveydenhuolto eivät olleet tienneet nuoren elämään valtavasti vaikuttaneesta elämänmuutoksesta. Oppilas ei siten ollut saanut oikeanlaista tukea.

-HS 15.4.2015: ”Tietosuoja ei saisi estää lapsen tai nuoren parasta”

Lapsiperheille suunnatut palvelut kuten perhetyö ja lapsiperheiden kotipalvelu representoitiin riittämättöminä ja epätasa-arvoisina perheiden palveluina, joiden saatavuus riippui liikaa asuinkunnasta. Riittämättömät lapsiperheiden palvelut kuvattiin syinä perhesurmille ja huostaanotoille.

Lainuudistuksen tärkeä yksityiskohta, jonka kirjoittajat sivuuttivat, on perhetyön ja kotipalvelujen vahvistaminen. Näiden palvelujen alasajo 1990-luvun lamavuosien seurauksena on käynyt kalliiksi huostaanottojen lisääntymisen vuoksi.

-HS 4.7.2014: "Lastensuojelu kaipaa uudenlaista ajattelua"

Kriittisyys lastensuojelutyötä kohtaan kiteytyi representaatioihin asiakkaan kuulluksi tulemisesta, lastensuojelun tekemistä virheistä sekä negatiivisista kokemuksista lastensuojelusta. Asiakkaan jäämistä varjoon omissa asioissaan representoitiin asiakkaan "yli kävelemisenä". Toisaalta asiakkaan hyvää kohtaamista kuvattiin kuulluksi tulemisella, arvostamisena työntekijän silmissä, viranomaistyön avoimuutena, asiakkaan osallisuutena, asiakkaan ymmärtämisenä ja asiakkaan mielipiteen vaikutuksella päätöksentekoon. Useissa lastensuojelua kritisoivissa teksteissä käsiteltiin näiden edellä mainittujen puutetta.

Itse tunnen, että ylitseni on kävelty siitä hetkestä, kun allekirjoitin paperit. Lakkasin olemasta äiti lapselleni. Vaikka olen edelleen yksi lapseni huoltajista, mielipiteilläni ei ole käytännön merkitystä. Meille muille ei tehty sijoitusajan suunnitelmia, vaikka lain mukaan pitäisi, ja sisaruksia ei tunnu olevan olemassakaan.

-HS 25.5.2015: "Jos minulle olisi sanottu, että lapseni sijoitetaan lopullisesti, se olisi ollut elämäni loppu"

Lapsen kohtaaminen ja kuuleminen nousivat analyysissä merkittävinä lastensuojelutyön eettisinä työvaiheina. Lapsen kohtaamisen ja mielipiteen selvittämisen ohittaminen näyttäytyivät analyysissä tekijöinä, jotka olisivat voineet estää lapsiturman. Esimerkkitapauksissa oli lapsen sijaan kuultu vanhemman kertomus tapahtumista ja toimittu sen mukaisesti. Representaatioista nousi esiin myös haaste lapsen mielipiteen selvittämiseksi: lapset ovat lojaaleita vanhemmilleen.

Lapsilta on vaikea saada tietoa heidän haluamisistaan. Lapsi vastaa niin kuin olettaa kuulijan toivovan hänen vastaavan. Lapset ovat lojaaleja bio- ja sijaisvanhemmille. Lapset tietävät, että sama sosiaalityöntekijä ajaa sekä heidän että vanhempien asioita. Lapset osaavat jo pieninä arvioida, miten olisi edullista vastata.

-HS 24.5.2015: "Koskaan ei tiedä, milloin lapsi lähtee"

Sosiaalityöntekijät tarvitsevat lastensuojelutyössä perinteisen koulutustiedon lisäksi kykyjä tulkinnalliseen ja vuorovaikutukselliseen eettisyyteen, jotta luottamuksellinen ja kunnioittava suhde niin asiakkaaseen kuin yhteistyökumppaneihinkin voi syntyä. Lastensuojelutyössä eroja kunnioittava sensitiivinen etiikka tarkoittaa tietotaitoa, joka määrittää työn arvoperustaa, eli mitkä toimintatavat ovat hyväksyttäviä ja vastaavasti ei-hyväksyttäviä. Kekeistä on ihmisyyden ja ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus, joiden toteutumiseksi on asiakasprosessien

ajan käytävä jatkuvaa uudelleen tulkintaa ja reflektointia. (Laitinen & Väyrynen 182-183). Forsbergin (2011-269-270) mukaan universaalit sosiaalityön eettiset periaatteet ovat usein riittämättömiä antamaan vastauksia lastensuojelutyön mutkikkaisiin konfliktitilanteisiin, joihin liittyy eettinen latautuneisuus.

Lastensuojelun työntekijöiden tekemiä virheitä representoitiin ainoastaan perhesurmien kautta, joihin liittyivät myös virkarikosoikeudenkäynnit. Tutkimustulokset noudattivat tältä osin oikeudellistumiskehitystä (Sinko 2005). Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden todettiin aiheuttaneen 8-vuotiaan lapsen kuoleman, koska he eivät toimineet oikealla tavalla virkatehtävässään. Representaatioista oli pääteltävissä muidenkin perhesurmien kohdalla, että ne kuvaavat lastensuojelun epäonnistumisia ja lastensuojelulta odotetaan keinoja estää vastaavanlaiset tragediat tulevaisuudessa.

”Jos olisi puututtu ajoissa ja oikealla tavalla, lopputulos olisi ollut erilainen”, kihlakunnansyyttäjä Tamminiemi sanoi valmistelewan istunnon jälkeen kaksi viikkoa sitten. Syytteessä on esimerkiksi tytön asioita hoitaneita lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä sekä hoitajia ja lääkäreitä niin koulussa, terveyskeskuksessa kuin Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä.

-HS 23.2.2015: ”8-vuotiaan murha tänään oikeudessa”

Negatiiviset kokemukset lastensuojelusta jakautuivat kokemukseen lapsen sijoituksesta tai tilanteesta, jossa asiakas ei saanut apua mistään, vaikka häntä siirreltiin eri palvelusta toiseen. Asiakas oli menettänyt luottamuksensa sosiaalityöhön. Negatiivisten kokemusten takaa oli havaittavissa myös perheen ahdinko, mutta siitä ei puhuttu ääneen viranomaisille. Lastensuojelun työntekijöiden odotettiin selvittävän perheen hädän ja järjestävän apua, vaikka kukaan perheenjäsen ei suostuisikaan sanomaan sitä ääneen. Lastensuojelua on voitu karttaa aktiivisesti huostaanoton pelossa. Asiakkaan kuvaamana kontrolli on ajanut auttamisen ohi lastensuojelussa.

Minulla on kuusi lasta kahden miehen kanssa, kaikki lapset ovat huostaan otettuja. Ensimmäisen miehen kanssa väkivalta oli enemmän henkistä, seuraavan kanssa fyysistä. Se oli aina sellaista tuuppimista kännissä. Mies veteli avarilla, selvänä pyyteli anteeksi. Perhetyö kävi kotona, mutta eivät he mitään tienneet. Jo silloin meni usko sossuun.

-HS 25.5.2015: ”Jos minulle olisi sanottu, että lapseni sijoitetaan lopullisesti, se olisi ollut elämäni loppu”

Kriittisyys liittyi useissa representaatioissa lastensuojelun tekemiin sijoituksiin. Negatiivisten sijoituskokemusten taustalla oli lukuisia eri sijaishuoltopaikkoja, useita lyhyitä kriisisijoituksia ja

kotiutuksia, jolloin lapsia kohdellaan kuin ”pelinappuloita”. Sijoituskokemus on analyysin perusteella ollut joillekin vanhemmille hyvin traumaattinen kokemus, sillä vaikka he ovat ymmärtäneet sijoituksen olevan lapsen edun mukainen, sijoitus on silti voinut olla negatiivinen kokemus. Kiireellinen sijoitus nousi representaatioissa erityisen ahdistavana kokemuksena sijoitetun lapsen lähipiirille. Kiireellistä sijoitusta kuvattiin yllättävänä tilanteena, jolloin ”lapsi vain vietiin pois” ja ”perhe rikottiin”.

Meidän perheemme hajotettiin ja lapseni ikään kuin omittiin. Se on rankka paikka. Myönnän, että lapsi piti saada turvaan, mutta olisin toivonut voivani olla enemmän kaikessa mukana. Kokonaistilanne pitäisi voida ottaa huomioon paremmin.”

-HS 25.5.2015: ”Jos minulle olisi sanottu, että lapseni sijoitetaan lopullisesti, se olisi ollut elämäni loppu”

Lakimuutos koskien lapsen kiireellistä sijoitusta tuli voimaan vuoden 2016 alussa. Edeltävä lakiteksti mahdollisti kiireellisen sijoituksen, kun lapsi on ”välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tai sijaishuollon tarpeessa” (Lastensuojelulaki 417/2007). Lakimuutoksen jälkeen tekstistä poistui kohta ”tai muutoin kiireellisen sijoituksen tai sijaishuollon tarpeessa”. Lakimuutoksen taustalla oli tehdyt selvitykset asiakkaiden jopa traumaattisista kokemuksista liittyen kiireellisen sijoituksen päätökseen, jolla voidaan loukata perheen itsemääräämisoikeutta lapsen edun turvaamiseksi. Muutoksen taustalla oli lisäksi huomattavasti kasvaneet kiireellisten sijoitusten päätösmäärät. Lakimuutoksella pyrittiin ohjaamaan kuntia siihen suuntaan, että perheitä autettaisiin ajoissa ennen kuin perhetilanne kriisiytyy ja kiireellinen sijoitus on välttämätön. (Lastensuojelulaki 417/2007; Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

7. Argumentoinnin tavat Helsingin Sanomien mediateksteissä

Pro gradu-tutkimuksen tässä osiossa esitellään tutkimustulokset argumentoinnin tavoista, jotka esiintyivät Helsingin Sanomissa käydyssä keskusteluun. Argumentoinnin tapoja tarkastellaan lastensuojelua koskevista kysymyksistä sekä laajemmista yhteiskunnallisista kysymyksistä, joissa lastensuojelu näyttäytyi argumentoinnin välineenä.

7.1. Sijoituksen puolesta

Mediateksteissä argumentoitiin lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle lastensuojelun toimesta. Kirjoitukset olivat vaihtelevia ja osin hyvin tunnepitoista, koska sijoitukseen voi liittyä puuttuminen perheen itsemääräämisoikeuteen ja lapsesta luopumiseen .

Sijoitusta puolustettiin argumentoimalla sen oikea-aikaisuudella, jolloin sijoituksen vaikuttavuus nähtiin mahdollisimman korkeana. Oikea-aikaisuutta täsmennettiin sillä, etteivät lapsen ongelmat olleet kasvaneet vielä liian suuriksi, ja ongelmat pystyttiin mahdollisimman hyvin sijoituksella ratkaisemaan ja turvaamaan lapselle mahdollisimman hyvä elämä.

Sami oli myös juuri sopivan ikäinen: kuusivuotiaan oli vielä suhteellisen helppo kiintyä uusiin ihmisiin. Eivätkä sijaisvanhemmat kääntäneet selkäänsä, kun Sami alkoi kapinoida. He ymmärsivät, että myöhästelevä poika vain kerjasi puhutteluja, joiden lomassa saattoi avautua muista huolistaan.

-HS 5.6.2014: "Kotona opetettiin nelivuotiaalle: Kun poliisit ajavat pihaan, juokse karkuun"

Sijoituksen puolesta argumentoitiin myös mittaamalla sijoituksen pituutta nopean kotiutumisen kautta. Vaikka sijoitus nähtiin hyväksyttävänä interventiona, kuvattiin sen toimivuutta ja onnistumista nopealla kotiutumisella. Keskusteluun sijoituksen oikea-aikaisuudesta ja nopeasta kotiutumisesta liittyi tiiviisti myös lastensuojelun kustannukset, koska sijoitus on selkeästi kallein lastensuojelun toimenpide. Ristiriitaisuutta oli myös havaittavissa, sillä toisaalta argumentoitiin nopean kotiutumisen puolesta ja toisaalta lapsen sijoittamisesta varhaisessa vaiheessa, jotta lapsi kiintyisi mahdollisimman hyvin sijaisperheeseen. Lapsen biologisten vanhempien ja sijaisperheen etu ei näyttäytynyt ristiriidattomana.

Sijoituksen oikea-aikaisuus ja nopea kotiutuminen liittyvät oleellisesti lastensuojelutyön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityön ammatilliselta interventiolta, kuten sijoitukselta kodin ulkopuolelle, edellytetään moraalista oikeutusta: intervention tulee edistää sosiaalityön arvojen ja eettisten periaatteiden toteutumista (Raunio 2009, 90). Työntekijän tulee valta-aseman vastapainoksi eettisen toiminnan edellytyksenä arvioida vastaan tulevia tilanteita eettisiä periaatteita vasten. Tätä tarkoittaa käytännössä sosiaalityöntekijän käyttämää eettistä harkintaa, lainsäädännön soveltamista ja tapauskohtaista harkintaa suhteessa perusoikeuksiin ja oikeusperiaatteisiin (Hämäläinen 2011, 62).

Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle on interventio, mihin voi liittyä paljon viranomaisten käyttämää valtaa. Perheinterventioiden oikeutuksen kysymys ei koske pelkästään viranomaisten oikeutta puuttua perheen itsemääräämiseen, vaan se koskee myös kysymystä siitä, millä perustein tukea tarvitseva perhe voi odottaa yhteiskunnalta apua tehtäviensä hoitamiseen? (Hämäläinen 2011, 53).

Backmanin pojan sijoitusta jatkettiin toinenkin kuukausi. Sen aikana raivo laantui. Uskallettiin puhua kotiin ja kouluun paluusta. "Olimme kuin mannerlaatan päällä, pidätimme hengitystä", Backman kertoo. Hänestä pojan sijoitus oli välttämätön. Se katkaisi tilanteen. Näin vaikka koti oli hänen mukaansa turvallinen ja perhe aina viihtynyt yhdessä.

-HS 28.4.2015: "Hyviä uutisia lastensuojelusta: Espoossa sijoitettu nuori pääsee kotiin pian tai jopa heti. Kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot vähenivät viime vuonna Helsingissä ja Espoossa."

Argumentoinnin tavoissa oli esillä lapsen kiireellinen sijoitus. Kiireellistä sijoitusta kuvattiin viimesijaisena lastensuojelun toimenpiteenä, jonka perusteena on lapsen etu. Kiireellinen sijoitus nousi aineistosta toimenpiteenä, joka ikään kuin kuvasi lastensuojelulle kuuluvan suuren julkisen vallan oikea-aikaista käyttöä. Sosiaalityöntekijät ja johtavat viranhaltijat perustelivat päätöksiään mediassa suurelle yleisölle.

"Äärimmäisen harvoin toimitaan niin kuin tässä tilanteessa on toimittu. Joskus joudutaan toimimaan poikkeuksellisesti, kun on kyseessä lapsen etu".

-HS 24.10.2015: "Vantaalaislapset pääsivät turvaan vasta 37 lastensuojeluilmoituksen jälkeen"

7.2. Lastensuojelu lukuina

Helsingin sanomien lastensuojelua koskevassa argumentoinnissa nousi keskeisesti esiin lastensuojeluun liittyvät luvut. Esimerkiksi ennaltaehkäisevien perhepalveluiden puolustamisessa vedottiin argumentoinnissa inhimillisen kärsimyksen vähentämiseen, kuin lastensuojelumenoissa säästämiseenkin. Lastensuojelun kustannukset näyttivät painavan argumentteina enemmän kuin inhimilliset tekijät, niistä kirjoitettiin useammin ja lukuja esitettiin runsaasti. Lastensuojeluun liittyvinä lukuina esitettiin aineistossa muun muassa lukuja lastensuojeluilmoituksista, lastensuojelun asiakasmääristä, lapsien sijoittamisesta kodin ulkopuolelle, kiireellisten sijoitusten lukumääristä, lastensuojelumenoista vuositasolla joidenkin kaupunkien tai koko Suomen kohdalla, laitossijoitusten kustannuksista, perhehoidon kustannuksista ja avohuollon tukitoimien kustannuksista. Argumentoinnin kautta oli mahdollista tehdä johtopäätös, että mitä pienemmät lastensuojelun menot ovat, sen parempi. Lastensuojeluun liittyviä lukuja verrattiin myös koulutuskustannuksiin ja vanhustenhuollon kustannuksiin.

Samalla kuntien lastensuojelumeno ovat nousseet huomattavasti. Lastensuojelun laitos- ja perhehoitoon kului viime vuonna jo 740 miljoonaa euroa, kun neljä vuotta sitten menot olivat 592 miljoonaa euroa. Lastensuojelusta on tullut kunnille tuntuva menoerä, joka vie jo suuremman summan kuin esimerkiksi lukiokoulutus, vaikka saajia on paljon vähemmän.

-HS 25.11.2014: "Lastensurmat herättivät: Perheiden kodinhoidonapua lisätään"

Argumentaatio lastensuojelun luvuista noudatti pitkälti Jokisen (2016, 358) kuvaamaa numeerista ja ei-numeerista määrällistämistä eli kvalifiointia. Mediateksteissä ei pääsääntöisesti määritelty laskettuja asioita tai ilmiöitä tai avattu muutoksen taustalla olleita mahdollisia tekijöitä kuten esimerkiksi lakimuutoksia, jota ovat voineet vaikuttaa tilastointiin. Asioiden esittäminen numeerisessa muodossa antaa argumentaatioissa vaikutelman, että ne olisivat helposti ja riippumattomasti mitattavissa olevia. (kts. Juhila 2016, 359.) Kvalifiointia lastensuojelun kustannuksista esiintyi keskusteluissa lukuisia kertoja liittyen keskusteluun perhepalveluiden riittämättömyydestä.

Tutkimusaineistossa oli myös argumentteja, jotka raottivat suurelle yleisölle lastensuojelun kustannusten kehityksen mahdollisia syitä, kuten esimerkiksi lakimuutosta kiireellisestä sijoituksesta ja taloudellisten taantumien vaikutuksista lapsiperheiden peruspalveluihin.

Hän uskoo, että vuonna 2008 alkanut taantuma ja sen aiheuttama kuntapalvelun karsiminen näkyvät lastensuojeluasiakkaiden määrässä. "Lastensuojelussa tulevat pikkuhiljaa

näkymään kaikki lapsilisän leikkaukset ja muut. Lapsiperheet on laitettu hyvin ahtaalle", Kalland sanoo. Stressi taloudellisesta tilanteesta vaikuttaa vanhempiin ja näkyy lapsille.

-HS 25.10.2014: "Suojeleeko lastensuojelu lasta vai äitiä"

Argumentointiin lastensuojelun kustannuksista kytkeytyi myös yksityisen sektorin ammattietiikka. Onko oikein saavuttaa taloudellista voittoa tuottamalla julkisilla varoilla kustannettavia lastensuojelupalveluita? Yksityisen palveluntuotannon osuus lastensuojelun sijaishuollosta on kasvanut huomattavasti ja lastensuojelun palveluntuotannolla tavoitellaan ja saavutetaan taloudellista voittoa.

Suomi haluaisi laittaa suojelua tarvitsevat lapset sijaisperheisiin ja perhekoteihin. Niissä hoito on myös huomattavasti halvempaa kuin laitoksissa. Silti kehitys on kulkenut päinvastaiseen suuntaan: laitoksiin sijoitettujen lasten määrä on 2000-luvulla yli kaksinkertaistunut. Kunnat pyörivät vielä vuonna 2000 suurinta osaa lastenhoidon laitoksista, mutta vuonna 2013 jo 60 prosenttia oli yksityisillä. Laitoshoidon sosiaalijätien temmellyskenttää, kun taas perhekoteja pitävät pienyrittäjät. Suurpääoman tuottamat sosiaalipalvelut rahoitetaan verovaroin. Silloin olennaisia kysymyksiä ovat: mitä palvelut maksavat ja kuinka hyviä ne ovat? Onko yksityisten jätien rynnistys laskenut sosiaalihuollon kustannuksia? Se riippuu siitä, kuka laskee ja miten.

-HS 15.3.2015: "Kun hoivasta tuli bisnes"

Toisaalta todettiin haastavaksi tehtäväksi kunnalle tuottaa nykyään itse matalammilla kustannuksilla laitoshoidon paikkoja kuin yksityiset palvelujen tuottajat. Lastensuojelun sijaishuollon kustannuksiin ja palveluntuottajiin liittyvä keskustelu ei käsitellyt juuri lastensuojeluun liittyviä erityiskysymyksiä asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin liittyen, vaikka sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi kiinnittää Lastensuojelulain (2007) mukaan erityistä huomiota lapsen huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin. Perhehoitoa ja laitoshoidon verrattiin argumenteissa samalla tasolla, vaikka laitoshoidon tarpeessa olevat lapset eivät välttämättä ole hoidettavissa perhehoidon keinoin. Lastensuojelulain (2007) mukaan lapsi pitää ensisijaisesti sijoittaa sijaisperheeseen tai perhekotiin, mikäli se on järjestettävissä lapsen edun mukaisesti tarvittaessa riittävien tukitoimien avulla. Lapsella on lain mukaan oikeus perheeseen. (Lastensuojelulaki 2007.)

7.3. Lapsen etuun nojaaminen

Lapsen etu esiintyi tutkimusaineiston argumenteissa toistuvasti. Lapsen etu on käsite, joka sisältyy lastensuojelulakiin (2007). Lastensuojelulain (2007) mukaan kaikkien lastensuojelun toimenpiteiden tulee olla lapsen edun mukaisia. Tutkimustuloksissakin argumentaatio liittyen lakiin nojasi usein lapsen etuun. Lapsen edun kautta pyrittiin tulkitsemaan lakia ja perustelemaan viranomaisten toimia, jotka puuttuivat asiakkaiden itsemääräämisoikeuteen. Lakia tulisi argumenttien mukaan tulkita lapsen edun kautta, mutta se ei näyttäisi olevan mutkatonta tai yksiselitteistä. Tutkimusaineistossa ei avattu täsmällisemmin lapsen edun käsitettä. Lapsen etuun nojaten argumentoitiin muun muassa pysyvän huostaanoton mahdollisuuden puolesta. Pysyvä huostaanotto nähtiin lapsen edun kannalta tarpeelliseksi, mutta argumenteissa puolustettiin myös pysyvän huostaanoton tarpeellisuutta sijaisperheiden oikeuksien näkökulmasta.

Perheiden mukaan tilanne on muuttunut heidän kannaltaan viime vuosina huonompaan suuntaan. Suurin huoli on se, että yhtenä päivänä lapsi saatetaan siirtää vuosien jälkeen biologisille vanhemmilleen, eikä sijaisperheissä olla aina varmoja, toteutuuko siinä lapsen etu. "Monesti on ollut tunne, että ei tällainen voi olla mahdollista Suomessa. Lapset ovat joutuneet tässä melkoiseen pyörytykseen", yksi sijaisäiti sanoo. "Me kaipaissimme pysyvän huostaanoton mahdollisuutta. Niin ettei heti, kun lapsen biologiset vanhemmat ovat hetken olleet selvin päin, alettaisi lykätä lapsia heille takaisin", sanoo toinen.

-HS 24.5.2015: "Koskaan ei tiedä, milloin lapsi lähtee"

Vanhemmat argumentoivat oman lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle myös lapsen edun kautta. Vanhemmat perustelivat lapsen sijaishuollossa olemista oman heikon elämäntilanteensa ja lapsen edun kautta ikään kuin antaen lapselle luvan elää sijaishuollossa, koska tiesivät sen lapselle parhaaksi vaihtoehdoksi. Vanhemmat selkeästi kaipasivat sijoitettuja lapsiaan takaisin kotiin, mutta eivät asettaneet omia tunteitaan ja tarpeitaan lapsen edun edelle. Vanhemmilla oli selkeästi tarve perustella sitä, miksi heidän lapsensa on sijoitettu.

Näin kahta pienintä lasta kaksi tuntia kuussa, muita vähän enemmän. Yritin hakea oikeuden kautta yhtä lapsista. Olin myös hoidattanut itseäni kuntoon. Vedin kuitenkin hakemuksen pois lapsen tarvitseman hoidon vuoksi.

-HS 25.5.2015: "Jos minulle olisi sanottu, että lapseni sijoitetaan lopullisesti, se olisi ollut elämäni loppu"

Omat oloni sallisivat nyt, että lapset tulisivat takaisin, mutta eivät he tule, koska ovat niin kiintyneet sijaisvanhempiinsa. En halua lähteä repimään heitä.

-HS 25.5.2015 "Jos minulle olisi sanottu, että lapseni sijoitetaan lopullisesti, se olisi ollut elämäni loppu"

Lapsen etu esiintyi argumenteissa liittyen yhteiskunnalliseen keskusteluun lastensuojelusta ja perheiden palveluista. Lapsen edulla perusteltiin lisäresurssien tarvetta lastensuojeluun ja lakimuutosten tarvetta sosiaalihuoltolain tasolla. Ennaltaehkäisevien perhepalveluiden puolesta kirjoitettiin vedoten lasten ja perheiden etuun ja inhimillisen kärsimyksen vähenemiseen. Lapsen etu esiintyi myös hyökkäävissä argumenteissa lastensuojelun nykykäytäntöjä vastaan. Lastensuojelun epäiltiin kriittisissä kommenteissa toimivan lapsen edun sijaan vanhemman edun mukaisesti tai järjestelmän ehdoilla.

"Lastensuojelussa on paljon hyvää ja arvokasta, mutta julkisten palveluiden talousvaikeuksien seurauksena raha on alkanut sanella enemmän päätöksiä kuin lasten tarpeet."

-HS 19.9.2014: "Tutkija ehdottaa yhden luukun periaatetta, kenttäyöntekijä perää yhteistyötä"

Lapsen etu esiintyi puolustavissa argumenteissa koskien sosiaalityön profession arvostamista ja laadukasta lastensuojelutyötä. Lapsen etua ei ole helppo arvioida kaikissa tilanteissa, minkä vuoksi on välttämätöntä taata riittävä sosiaalityön osaaminen ja puitteet tehdä laadukasta lastensuojelutyötä.

Lisäksi perheiden tilanteet ovat yksilöllisiä, ja on sosiaalityön asiantuntijuutta pyrkiä arvioimaan lapsen edun kannalta paras vaihtoehto, vaikka kristallipalloa ei kenelläkään ole.

-HS 10.6.2015: "lastensuojeluun tarvitaan erikoistumiskoulutusta"

Lapsen etu esiintyi toisaalta vahvasti myös argumenteissa liittyen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittämättömään tai virheelliseen toimintaan ja lastensuojelun toimimattomiin työkäytäntöihin. Lapsisurmaoikeudenkäynneissä tuotiin esiin sosiaalityöntekijöiden ammatilliset virheet, kun lopputulos oli ollut lapsen edun vastainen ja traaginen.

Syyttäjä korosti, että lastensuojelulaki velvoittaa virkamiehet huolehtimaan siitä, että lapsella on turvallinen kasvuympäristö. Lain mukaan lapsi on otettava huostaan, jos hänen kasvuolonsa eivät ole turvalliset. Viranomaisella ei siis ole harkinnanvaraa tämän suhteen. Tamminiemen mukaan virkamiesten olisi pitänyt herätä esimerkiksi siihen, että kun tyttö oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle, kaikki hänen oireensa hävisivät. Osa oireista viittasi pahoinpitelyyn, muiden muassa mustelmat ja hiusten oheneminen. Tästä huolimatta lapsi palautettiin epäselviin oloihin kotiin noin puolitoista kuukautta ennen murhaa.

Kuten luvussa 5.4. todettiin, virkarikosoikeudenkäynnit ovat tyypillisiä oikeudellistumisen merkkejä. Luvussa 5.4. todettiin myös, että sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan ammatillista osaamista ja ammattieettistä ajattelua, jotta laadukkaan lastensuojelutyön tekeminen on mahdollista. Lapsen etu esiintyi argumentaation tavoissa liittyen lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle, mitä käsiteltiin luvussa 6.2.

7.4. Asiakkaiden ongelmiin nojaaminen

Argumentoinnin tapoja tarkasteltaessa nousi esiin merkittävästi lastensuojeluasiakkaiden problematiikka. Argumentaatiota, jossa kuvattiin asiakkaiden ongelmallisia elämäntilanteita lastensuojelun asiakkuuksien ja toimenpiteiden taustalla, oli monipuolisesti. Argumentointi perustui siihen, että lastensuojelun toimenpiteiden taustalla on usein ollut vakavia ja pitkään jatkuneita ongelmia lapsen kasvuolosuhteissa tai nuori on vakavasti vaarantanut omaa terveyttään. Argumenttien perusteella vanhemmille annetaan liiankin monta mahdollisuutta korjata elämäntilanteensa ja lapset palautetaan lyhyen sijoituksen jälkeen vanhemmille jopa useita kertoja. Argumentaatiota käytiinkin useissa kirjoituksissa punniten lapsen etua ja perheen problematiikkaa ja sen syitä.

Äiti on taas ollut monta iltaa "kahvilassa", kertoi kahdeksanvuotias vantaalaistyttyö sosiaalityöntekijälle elokuun alussa. Tiedättehän, "se kahvi piristää". Tytön kotiin hälytetyt sosiaalityöntekijät kirjasivat raporttiin, että äiti hoiperteli kävellessään, puhe sammalsi ja hän haisi voimakkaasti alkoholille. Tyttö ja hänen isoveljensä vietiin turvaan, koska "äiti ei pysty olemaan juomatta, vaikka hänellä olisi hoitovastuu lapsista". Lapset kuljetettiin isälleen ja tehtiin päätös kiireellisestä sijoituksesta, taas kerran.

-HS 24.10.2015: "Vantaalaislapset pääsivät turvaan vasta 37 lastensuojeluilmoituksen jälkeen"

Asiakkaiden problematiikkaa kuvattiin useimmiten teksteissä vanhempien päihde- tai mielenterveysongelman kautta. Nuorten kapinoivaa käyttäytymistä tuotiin myös esiin. Argumenteilla, jossa kuvattiin pienen lapsen problematiikkaa, haluttiin selkeästi havahduttaa yleisöä kertomalla traumatisoituneista ääripäistä. Näiden argumenttien taustalta oli havaittavissa

tavoite nostaa esiin puutteita järjestelmässä tai lainsäädännössä antamalla ääriesimerkki seurauksista, kun järjestelmä pettää ja kärsijänä on pieni lapsi. Argumentoinnilla pyrittiin vetoamaan lukijoiden tunteisiin.

Lapsi oli kuusi viikkoa vanha, kun hänet tuotiin sairaalaan. Vauvalla oli tuore kallomurtuma ja vähän vanhempi reisiluun murtuma. Lapsi pääsi sairaalasta suoraan päivystävään sijaisperheeseen. Siellä hän asui runsaat kolme vuotta, kunnes hänet palautettiin takaisin biologisille vanhemmilleen. Sijaisäiti muistaa alun. Vauva oli aliravittu, kuivunut ja huusi kimeällä äänellä vartalo kaarella koko ajan. "Ensimmäiset puoli vuotta oli aivan sumeata. Lapsi huusi koko ajan. Sitten saatiin uni vakautettua ja aloimme uskoa, että hän selviää hengissä."

-HS 24.5.2015: "Koskaan ei tiedä, milloin lapsi lähtee"

Argumentaatioissa asiakkaiden problematiikkaan liittyen nousi esiin myös oikea-aikaisen ja riittävän tuen merkitys. Tässä keskustelussa tuella tarkoitettiin useimmiten lapsiperheiden kotiin järjestettäviä palveluita kuten perhetyötä tai lapsiperheiden kotipalvelua. Oikea-aikainen tuki oli osassa tapauksista myös sijoitus tai ensikoti. Argumentointi perustui huoleen siitä, että asiakkaiden ongelmien pitää olla yhä syvempiä, ennen kuin apua myönnetään. Perheiden vakavan päihde- ja mielenterveysproblematiikan auttamismahdollisuuksista ei ollut keskustelua aineistossa, mutta useat argumentit perustuivat uskoon oikea-aikaisen avun hyödyistä.

Helsinki on halunnut entistä vahvemmin kiinnittää huomiota kotiin vietäviin palveluihin, eli siihen, että perhettä pystytään auttamaan entistä tehokkaammin kriisitilanteissa ja monesti jo ennen kuin ongelmat pahenevat ja tilanne kriisiytyy.

-HS 18.1.2015: "Yhä harvempi lapsi viedään pois kotoaan. Lasten kiireellisten sijoitusten ja huostaanottojen määrä laskee Helsingissä. Kaupunki sulkee pienten lasten laitospaikkoja"

Lasten ja perheiden oikea-aikaisia palveluita käsiteltiin laajemmin kappaleessa 5.1.

Asiakkaiden problematiikka toimi argumentoinnin välineenä viranomaispäätösten perusteluissa. Ihmisten itsemääräämisoikeuteen puuttumista perusteltiin avaamalla taustalla olleita ongelmia perheiden tilanteissa.

8. Yhteenveto ja johtopäätökset

8.1. Kriittistä keskustelua tutkimustuloksista

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, minkälaisia representaatioita ja argumentoinnin tapoja Helsingin Sanomien mediatesteissä käytetään lastensuojelua koskevassa keskustelussa. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä kysyttiin, minkälaisia lastensuojelutyötä kuvaavia representaatioita käytettiin Helsingin Sanomien mediakirjoituksissa? Toinen tutkimuskysymys oli, miten lastensuojelutyöstä käytetyt representaatiot sijoittuvat tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen; lastensuojelun ammatilliseen etiikkaan ja lastensuojelun oikeudellistumiseen? Tutkimustulosten mukaan Helsingin Sanomissa käytetyt representaatiot lastensuojelusta olivat: on otettu opiksi, huostaanotto ratkaisuna, lastensuojelun kriisi, pirstaloitunut palvelujärjestelmä.

Representaatio on otettu opiksi kuvaa tehtyä kehittämistyötä ja toiminnan muutoksia lastensuojelussa. Toiveikkaasti ajateltiin, että oikeilla kehittämistoimenpiteillä voidaan saada hyviä tuloksia aikaan. Perhetragediat ja vilkas uutisointi olivat vauhdittaneet muutoksia niin lastensuojeluorganisaatioissa kuin valtakunnankin tasolla. Lasten ja perheiden oikea-aikainen tuki nousi kehittämistä kuvaavissa representaatioissa vahvasti esiin ja toistui myös tutkimustulosten muissa vaiheissa. Kehittämistä kuvaavien representaatioiden taustalla vaikutti vahvasti perhesurmat ja etenkin 8-vuotiaan helsinkiläistyön murha, joka oli käynnistänyt vilkkaan mediakeskustelun lapsiperheiden palveluiden lisäämisen puolesta. Lastensuojelun kehittämistyötä oli tehty myös lapsisurmaa käsittelevien virkarikosoikeudenkäyntien tuomiolauselmien pohjalta ja virheistä otettu opiksi.

Sosiaalityön ammattilaiset avasivat mediassa lastensuojelutyön taustoja suurelle yleisölle liittyen mediakeskusteluun tahdonvastaisista lastensuojelutoimenpiteistä. Sosiaalityöntekijät käyttivät puheenvuoroja puolustukseen tekemiään ratkaisuja. Suurelle yleisölle olisi hyvä kertoa julkisesti lastensuojelutyöstä myös silloin, kun tavoitteena ei ole puolustautua median hyökkäykseltä. Sosiaalialan ammattilaiset käyttivät useita puheenvuoroja kertoakseen työstään ja siitä, miten työtä on kehitetty mediahuomiota saaneiden oikeudenkäyntien seurauksena. Sosiaalialan ammattilaisten osallistuminen julkiseen keskusteluun voi olla alku lastensuojelun julkisuuskuvan kohentumiseksi, mutta aloitteellisuutta myös positiivisten asioiden esiin tuomiseksi toivoisi. Tutkimuksen perusteella

mediaa selkeästi kiinnostaa skandaalin aineksia sisältävät lastensuojelutapaukset. Mediajulkisuutta saivat erityisesti perhetragediat, joissa lukijoihin vedottiin lasten kärsimysten ja perheiden tuloksettomien avunpyyntöjen kautta.

Kehittämistarvetta ei representaatioiden kuvauksissa nähty ainoastaan lastensuojelutyön tarpeena, vaan koko palvelujärjestelmän nähtiin olevan uudistuksen tarpeessa. Puhuttiin jaetusta vastuusta. Kehittämispuheessa viitattiin usein 1990-luvun lähipalveluihin ja laman aikaisten palveluleikkausten seurauksiin, joiden nähtiin toistuvan kaksikymmentä vuotta myöhemmin. Pohdittiin, miksi virheitä ei ole otettu opiksi. Lasten ja perheiden peruspalveluiden kehittämisen ei kuitenkaan nähty yksistään ratkaisevan lastensuojelun ja palvelujärjestelmän ongelmia, vaikka se puheessa näytti olevan avainasemassa. Tulevaisuudessa tarpeelliseksi nähtiin lastensuojelutyön professionaalinen kehittäminen ja uudet innovaatiot. Lastensuojelutyön toivottiin muuttuvan enemmän lapsi- ja perhekeskeisemmäksi yksittäisten menetelmien tai toimenpiteiden sijaan.

Lastensuojelutyön kehittämiseen liittyvät representaatiot olivat pitkälti yhteneväisiä Sosiaali- ja terveysministeriön (2013) selvitystyöryhmän loppuraportin kanssa. Selvitystyöryhmän loppuraportissa painotettiin muun muassa lastensuojelun avohuoltoa ja siihen sisältyvää yhteistyötä eri viranomaisten kesken. Lasten ja perheiden palveluja koskevia säännöksiä tulisi myös yhtenäistää ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä selkiinnyttää. Selvitystyöryhmän mukaan lastensuojelun käytännön työn kehittämiseen on otettava mukaan kokemusasiantutijaryhmät, jotta palvelujen käyttäjien kokemuksia pystytään hyödyntämään. Tässä tutkimuksessa kokemusasiantuntijuus ei noussut esiin, mutta asiakasnäkökulma oli aineistossa edustettuna. Representaatiot huostaanotto ratkaisuna olivat kuvausta lastensuojelusta asiakasnäkökulmasta. Selviytymistarinoissa lastensuojelun toimenpiteet nähtiin jälkikäteen katsottuna perheen ja lapsen elämässä positiivisen käänteen tehneinä asioina, vaikka ne intervention tapahtumahetkellä olisivat tuntuneet suurelta kriisiltä perheelle.

Lastensuojelun kriisi kuvaa tutkimusaineistossa vallinnutta mediakeskustelua lastensuojelusta. Representaatioiden taustalla käytiin keskustelua lapsi- ja perhesurmista sekä perhekodin ohjaajan murhasta. Lastensuojelun kuvattiin olevan epäpätevien työntekijöiden käsissä. Lastensuojelun kriisi näyttäytyi kompleksisena ongelmana, jonka osatekijöinä olivat lastensuojelun työntekijöiden jatkuva vaihtuvuus, sosiaalityöntekijöiden riittämätön koulutus, lastensuojelutyön kohtuuton työmäärä ja lastensuojelutyön kuormittavuus. Lastensuojelutyö oli ajautunut tilanteeseen, jossa jatkuva perehdytysrumba ja tulipalojen sammuttaminen tekivät todellisen resurssintarpeen

arvioinnin mahdottomaksi, eikä lastensuojelutyö näyttänyt vetovoimaiselta työpaikalta pätevien sosiaalityöntekijöiden pysyvyyden kannalta. Kriisi kuvaa lastensuojelusta käytyä keskustelua niin ammattilaisten kuin kansalaistenkin keskuudessa.

Puhe lastensuojelun tilanteesta keskittyi lastensuojelun epäonnistumisiin ja syiden ja syyllisten etsimiseen. Lastensuojelun epäonnistumisien kuvattiin johtaneen lasten kuolemiin, jotka olisi pitänyt pystyä ehkäisemään toimimalla toisin. Muilta ammattiryhmiltä ei odotettu tällaista vastuunkantoa. Varsinaiset syylliset, yleensä lasten vanhemmat, puolestaan säästyivät median vihapuheelta. Kritiikki kohdistui yksittäisten sosiaalityöntekijöiden tekemän työn lisäksi toimimattomaan järjestelmään. Ratkaisukeskeinen puhe kiteytyi muutamaa puheenvuoroon sosiaalityöntekijöiden palkkojen korottamisen ja työntekijöiden kouluttamisen puolesta. Varhaiset perhepalvelut nähtiin tulevaisuudessa välttämättömiksi, että voitaisiin välttyä perhesurmilta.

Lastensuojelun kriisi representoitiin tutkimuksessa lastensuojelun oikeudellistumiskehitystä mukaillen. (kts. Sinko 2005; Hiitola 2015.) Tutkimuksessa representaatiot laeista ja tuomioistuinten käsittelyistä ja päätöksistä näyttelivät suurta roolia lastensuojelutapauksissa, lastensuojelun ongelmista oli tullut oikeusongelmia. Hallinto-oikeuden ja käräjäoikeuden päätöksiä pidettiin ennakkopäätöksinä, jotka ohjasivat käytännön lastensuojelutyötä ja myöhempiä ratkaisuja. Oikeudellistumista voidaan tarkastella myös yksilölle suojaa tarjoavana elementtinä mielivaltaista vallankäyttöä vastaan sekä päätöksenteon ja vallankäytön kontrollointina. Oikeudellistuminen voi taata asiakkaille paremman kohtelun, kun viranomaiset ovat päätöksissään varovaisempia. Toisaalta oikeudellistumisen myötä tullut varovaisuus viranomaisten toiminnassa voi kääntää viranomaiset toimissaan ennaltaehkäisemään vaikeuksia, mitä oli mahdollisesti tapahtunut tämän tutkimuksenkin tutkimusaineiston taustalla. (Sinko 2005.)

Lastensuojelun kriisi voi lamaannuttaa ammatillisen lastensuojelutyön. Kun sosiaalityöntekijät alkavat pelätä virheitä ja tehdä työtä luotujen standardien mukaisesti, ei ammatilliselle harkinnalle ja työlle ominaiselle optimismille (Munro 1998) jää tilaa. Optimismi puolestaan on välttämätön, jotta voidaan uskoa asiakkaiden mahdollisuuksiin muuttua. Harrikarin ja Satkan (2006) sanoin, mediaskandaalien seurauksena on syntynyt moraalinen paniikki lastensuojelun kentällä. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat, että lastensuojelun kriisiä ei ole lähdetty purkamaan oikeassa järjestyksessä. Ensisijaista on luoda lastensuojelutyön tekemiselle kunnolliset puitteet riittävine henkilöstöresursseineen ja lisätä näin ollen alan vetovoimaisuutta. Näin pystyttäisiin ratkaisemaan työntekijöiden vaihtuvuusongelma ja saataisiin pätevät sosiaalityöntekijät sitoutumaan vaativien

virkojen hoitamiseen. Osaavat, työssään jaksavat ja motivoituneet työntekijät saavat todennäköisesti aikaan myös kiitettäviä tuloksia.

Vaikka tutkimustulosten mukaan kaikki tunnustavat lastensuojelun riittämättömät resurssit käytännön kentällä, ei uskalleta antaa kunnille suosituksia tai määräyksiä työntekijäresurssien järjestämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön (2013) teettämän loppuraportin mukaan tulee ryhtyä arvioimaan yksityiskohtaisemmin perusteita valtakunnallisten henkilöstömitoitusten määrittämiseksi. Lastensuojelu tulee katsoa raportin mukaan sosiaalityön erikoistumisalueeksi, jossa työskentely edellyttää erikoistumiskoulutusta painottaen moniammatillista osaamista. Lakimuutoksia henkilöstömitoitukseen ja erikoistumiskoulutukseen liittyen ei ole samalla kiireellä viety eteenpäin kuin esimerkiksi Sosiaalihuoltolakia koskevaa uudistusta, vaikka lasten suojeluvallan on todettu olevan uhattuna (Alhanen 2014). Näyttäisi siltä, että kunnat eivät palkkaa sosiaalityöntekijöitä lisää kuin uhkasakon edessä. Niin kauan, kuin sosiaalityöntekijät uupuvat työtaakan alle, tuntuu lähes turhalta pyrkiä kehittämään lastensuojelutyötä. Toisaalta, jos työtä kehitetään lisäämällä jatkuvasti sääntelyä ja menettelytapaohjeita, voidaan tavoitella automatisoitua prosessia, jota voi hoitaa kuka työntekijä tahansa. Tällä pystyttäisiin välttämään mahdollisesti monet virheet, mutta vaikuttavien työn tulosten saavuttaminen voisi olla heikkoa.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2013) selvitystyöryhmän loppuraportin mukaan lastensuojeluprosessin keskeisiin arviointivaiheisiin, kuten lastensuojelutarpeen selvitys, huostaanoton valmistelu ja sijaishuoltopaikan valinta, tulee kehittää yhtenäiset toimintamallit valtakunnallisesti. Tutkimuksen aineistosta nousi esiin myös pyrkimys toimintamallien rakentamiselle, jolla pyritään tasalaatuisen työhön ja virheiden välttämiseen. Huolestuttavaa on tavoite virheiden välttämisestä laadukkaan työn sijaan. Arviointivirheitä on kompleksisessa lastensuojelutyössä todennäköisesti mahdotonta välttää kokonaan. Vahvalla ammatillisella osaamisella virheiden välttäminen on todennäköisintä. Virheiden välttäminen strukturoitujen toimintamallien avulla antaa pikemminkin kuvan vastuusta vapautumiselta niissä tilanteissa, kun auttamistyö osoittautuu riittämättömäksi. Harrikari ja Satka (2006) puhuvatkin kriittisesti pyrkimyksestä riskien hallintaan.

Sosiaalihuoltolakia ja lastensuojelulakia uudistettiin mediarummutuksen jälkeen ennätysvauhtia. Uudistukset olivat pääosin toivottuja, mutta voidaan myös kriittisesti tarkastella, tuliko hätiköityä kovan paineen alla. Lakimuutokset tulivat voimaan ennen kuin Terveystieteiden- ja hyvinvoinninlaitoksella oli kunnollista ajatusta lain soveltamisesta kuntatasolla. Iso-Britanniassa on kritisoitu

lastensuojelutyötä koskeneita nopeita suunnanmuutoksia, joita on tehty poliittisen paineen alla (Ayre 2001; Stepney 2014). Kaikki muutokset eivät suinkaan ole osoittautuneet onnistuneiksi. Iso-Britanniassa on suhtauduttu sosiaalityön profession sisällä kriittisesti profession ulkopuolelta tulleisiin uudistuksiin ja ajateltu, että sosiaalityön ei pitäisi aina ottaa kaikkea vastaan (Harrikari & Satka 2001). Suomessa sosiaalityön professiolta toivoisi samaa lastensuojelun uudistuksiin liittyen. Työn sääntelyn ja menetelmäosaamisen sijaan tulisi keskittyä laadukkaan sosiaalityön puitteiden luomiseen ja ammatillisten toimintavalmiuksien kehittämiseen. Suomalainen lastensuojelujärjestelmä vaatii toimiakseen syvää asiantuntijuutta ja osaamista (Pösö 2014).

Oikeudellistumisen ilmiölle tyypillistä on median kannanotot ja vaikuttaminen aiheeseen (Sinko 2005). Tässä tutkimuksen aineistona toimivassa mediakeskustelussa otettiin monipuolisesti kantaa lastensuojelun toimintaan. Lastensuojelutyön julkinen arviointi on osa demokratiaa, eikä sitä pidä leimata ainoastaan negatiiviseksi ilmiöksi (Jaakkola 2013). Mediakeskustelulla pyrittiin nostamaan lastensuojelun epäkohtia julkisuuteen, jotta niihin saataisiin parannusta. Vilkas ja jopa räiskyvä mediakeskustelu todennäköisesti vauhditti palvelujärjestelmässä tehtyjä muutoksia, sillä sosiaalihuoltolakiin ja lastensuojelulakiin tehtiin muutoksia nopealla aikataululla. Uusi sosiaalihuoltolaki tuli voimaan huhtikuussa 2015 ja lapsiperheiden kotipalvelua koskeva pykälä vuoden 2015 alusta. Uuden lain henki on, että lapsiperheille tulee järjestää heidän tarvitsemansa palvelut varhaisessa vaiheessa ilman, että he ovat lastensuojelun asiakkaita. Lastensuojelulakiin tuli muutos vuoden 2016 alusta koskien kiireellisen sijoituksen perusteiden tiukentumista. (Lastensuojelulaki 2007; Sosiaalihuoltolaki 2014.) Tätä lakimuutosta voidaan tarkastella myös kriittisesti sosiaalityön ammatillisuuden näkökulmasta. Lakimuutoksella haluttiin pakottaa kunnat oikea-aikaisiin toimenpiteisiin lapsiperheiden auttamiseksi, että kiireellisten sijoitusten hurjasti kasvanut määrä saataisiin taitettua. Kiireellisen sijoituksen oli todettu myös aiheuttavan traumaattisia kokemuksia asiakkaille. Kiireellinen sijoitus on viimesijainen keino turvata lapsen tilanne kriisin keskellä ja sosiaalityöntekijät ovat hyödyntäneet sitä. Sosiaalityöntekijälle tulisi jättää harkinta, onko lapsi kiireellisen sijoituksen tarpeessa vai onko tilanne ratkaistavissa avohuollon tukitoimin. Tilastoluvut eivät ole riittävä syy tehdä lakimuutoksia, jotka vaikuttavat lastensuojelutyön toimintamahdollisuuksiin. Sen sijaan on tärkeää käydä ammattieettistä keskustelua siitä, mikä on sopiva interventio kussakin tilanteessa. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella asiakkaat kokivat sijoituksen jälkikäteen onnistuneeksi ratkaisuksi, joka saattoi mahdollistaa heille uuden elämän.

Lastensuojelua koskevan kriittisen puheen representaatiot käsittivät ongelmien kiteyttämisen niin lastensuojelusta kuin suomalaisesta palvelujärjestelmästä. Palvelujärjestelmä nähtiin pirstaloituneena, ja sen uhkakuvana oli tukea tarvitsevien asiakkaiden siirtäminen viranomaiselta toiselle tuloksetta. Viranomaisyhteistyön ongelmat olivat merkittävässä roolissa, koska lastensuojelun asiakasperheitä ympäröi usein suuri joukko ei asiantuntijoita. Kritiikki lastensuojelun ja psykiatrian yhteistyöstä korostui. Viranomaisten vaitiolovelvollisuus koettiin viranomaisten yhteistyötä haittaavana tekijänä. Uutisoinnissa virkarikosoikeudenkäynneistä sosiaalityöntekijät tuomittiin kuitenkin suurimmiksi syyllisiksi lapsi- ja perhesurmiin, vaikka toisessa yhteydessä korostettiin jaettua vastuuta.

Lastensuojelun laatusuositus (2014) on vahvasti ohjannut lastensuojelutyötä toimimaan eettisten periaatteiden mukaan, joita ovat asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu sekä vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. Suosituksissa on lisäksi kiinnitetty erityistä huomiota lapsen osallisuuteen, lapsilähtöiseen palvelujärjestelmään ja eri toimijoiden yhteistyöhön, osaaviin ammattilaisiin sekä moniulotteiseen arviointiin. (emt.) Lastensuojelulain (2007) 29 § muutettiin 1.1.2014 alkaen siten, että lastensuojelun työntekijän velvollisuus tavata asiakkaana olevaa lasta henkilökohtaisesti selkiintyi. Työntekijäresursseja lakimuutoksen toteuttamiseksi ei kuitenkaan määritelty. Uudistukset saattavat aiheuttaa eettisen ristiriidan kasvamista lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Sosiaalityöntekijät todennäköisesti haluavat tehdä eettisesti kestävä lastensuojelutyötä, mutta siihen ei ole riittäviä resursseja. Riittämättömyyden tunne voi olla työntekijöille uuvuttava.

Lastensuojelun epäonnistumisista kirjoitettiin perhesurmiin ja oikeudenkäynteihin liittyvässä mediakeskustelussa. Lastensuojelun työntekijöiden todettiin aiheuttaneen 8-vuotiaan lapsen kuoleman, koska he eivät täyttäneet virkatehtäväänsä riittävällä tavalla suojellakseen lasta. Lastensuojelulta odotettiin lapsi- ja perhesurmakeskustelussa keinoja estää jatkossa vastaavanlaiset tragediat. Sosiaalityöntekijät puolestaan kokivat, että työnantaja ei luonut puitteita laadukkaasti lastensuojelutyön tekemiseen. Sosiaalityöntekijät pelkäsivät, että jos he puhuvat ääneen epäkohdista, heidän työnsopimuksensa jatko on vaarassa. Sosiaalityöntekijät kokivat epäluottamusta työnantajaansa kohtaan, mikä on huolestuttava tutkimustulos. Hyviä lähtökohtia ammattieettisesti kestävä lastensuojelutyölle ei ole, jos sosiaalityöntekijät pelkäävät tekevänsä työssään virheitä, joista heidät tuomitaan eikä työnantaja taustatukeen voi luottaa. Tästä lähtökohdasta on myös haastavaa lähteä luomaan positiivista julkisuuskuva lastensuojelutyölle. Munronkin (1998) on

todennut, että poliittisessa keskustelussa on tärkeää yksittäisten työntekijöiden tekemien tapauskohtaisten ratkaisujen lisäksi kiinnittää huomiota lastensuojelun toimintaympäristöön ja työn rakenteellisiin edellytyksiin.

Asiakkaiden negatiiviset kokemuksen lastensuojelusta kiteytyivät lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Lapsen sijoittaminen oli ollut joillekin vanhemmille jopa traumaattinen kokemus, vaikka he ymmärsivät sijoituksen perustelut ja tarpeen. Lakiuudistus koskien kiireellistä sijoitusta voidaan tästä näkökulmasta pitää perustellulta, sillä pyrkimyksenä on vähentää viranomaisten puuttumista perheen itsemääräämisoikeuteen. Perheiden tuottamat negatiiviset kuvaukset viranomaisten puuttumisesta lasten kasvu ympäristön vakaviin puutteisiin eivät kuitenkaan saisi mennä lapsen edun edelle.

Tutkimustuloksissa esiin nousseet ongelmat lastensuojelusta ja palvelujärjestelmästä sisälsivät pitkälti samoja asioita Sosiaali- ja terveysministeriön (2013) selvitystyöryhmän loppuraportin kanssa. Ongelmapuhe kytkeytyi myös representaatioihin lastensuojelun kriisistä. Selvitystyöryhmän raportissa suositeltiin rakenteellisen sosiaalityön työotetta lastensuojeluun yksittäisten toimenpiteiden lisäksi. Myös Pohjola (2014) puhuu rakenteellisen työorientaation puolesta. Sosiaalityön paikka yhteiskunnassamme määräytyy tehdyn työn kautta, joten on merkittävää, miten sosiaalityöntekijät asemoivat itsensä suhteessa vallitsevaan toimintaympäristöön. (Pohjola 2014.) Media muovaa vahvasti sosiaalityön julkisuuskuva ja se voi olla vaikuttamassa myös sosiaalityön rakenteisiin. Rakenteellista sosiaalityötä voi vallitsevassa mediakeskeisessä yhteiskunnassa tehdä myös mediavaikuttamisen kautta, johon sosiaalityöntekijöitä kannustetaan. (Hämäläinen 2014, 77-78.)

Kolmas tutkimuskysymys oli, minkälaisia argumentoinnin tapoja lastensuojelua koskevassa mediakeskustelussa esiintyi? Miten lastensuojelusta argumentoidaan yhteiskunnallisessa keskustelussa? Tutkimustulosten perusteella lastensuojelusta argumentoitiin sijoituksen puolesta, lastensuojelun lukuina, lapsen etuun nojaten sekä asiakkaiden ongelmiin nojaten.

Useissa mediateksteissä oli argumentointia liittyen lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Keskustelu oli hyvin tunnepitoista johtuen siitä, että sijoitus voi loukata perheen itsemääräämisoikeutta ja on herkkä vanhemmuuden kysymys. Argumentoinnin tavoissa oli nähtävissä myös ristiriita sijaisperheen, lapsen ja vanhempien oikeuksista.

Lastensuojelua koskevassa keskustelussa argumentoitiin laajasti lastensuojelun luvuista. Argumentointia perhepalveluiden lisäämisen puolesta käytiin vetoamalla niin inhimillisen kärsimyksen vähentämiseen kuin lastensuojelumenoissa säästämiseenkin. Jatkuvasti kasvaneissa lastensuojelumenoissa säästäminen esiintyi yleisempänä argumenttina keskusteluissa kuin inhimilliset tekijät. Lastensuojeluun liittyvinä lukuina esitettiin argumenteissa lukuja lastensuojeluilmoituksista ja sijoitusten lukumääristä. Lastensuojeluun liittyviä lukuja verrattiin myös esimerkiksi sivistyspuolen kustannuksiin. Argumenteissa esitettiin lastensuojelun lukujen räjähdysmäistä kasvua viime vuosikymmeninä.

Lastensuojelun lukujen taustoja avattiin joissakin puheenvuoroissa, mutta pääosin lukujen taakse ei katsottu kuinka yhteiskunnalliset muutokset ovat esimerkiksi vaikuttaneet lastensuojeluun. Lastensuojelun kustannuksiin liittyi eettinen keskustelu voittoa tavoittelevasta yksityisestä palveluntuotannosta ja lasten perhehoidosta. Perhehoito on lain mukaan ensisijainen sijaishuollon muoto ja lapsella on oikeus perheeseen. Perhehoito on myös huomattavasti laitossijoitusta halvempi vaihtoehto. Perhehoitoon liittyy myös riskejä, kuten esimerkiksi lapsen pahoinpitely sijaisperheessä, mikä ei ole tavatonta.

Myös Ritala-Koskinen (2003, 103) on todennut, lastensuojelua koskeva numeerinen tieto julkisuudessa on pitänyt sisällään pääsääntöisesti lukuja huostaanotoista tai sijoituksista kodin ulkopuolelle, lukumääriä avohuollon piirissä olevista asiakkaista sekä lastensuojelun kustannuksista. Lastensuojelun resurssitarve saa usein paljon painoarvoa mediassa. Jokisen mukana numeerinen ja ei-numeerinen määrittäminen ovat retorisia keinoja, joilla pyritään vahvistamaan argumenttia. (Jokinen 2016, 344-359.)

Tutkimuksen analyysissä kiinnitettiin erityistä huomiota puheeseen lapsen edusta, koska lapsen etu on lastensuojelutyötä ohjaava eettinen periaate. Tutkimustuloksissa lapsen etu näyttäytyi useassa eri yhteydessä, mutta selkeimmin se toimi mediakeskustelussa argumentoinnin välineenä. Lapsen etua ei määritelty tutkimusaineistossa täsmällisesti. Mediakeskustelun argumentaatio lakiin liittyen nojasi usein lapsen etuun. Lapsen edun kautta tulkittiin lakia ja perusteltiin viranomaisten toimintaa erityisesti tapauksissa, joissa oli puututtu perheen itsemääräämisoikeuteen. Lapsen edun mukaan toimiminen ei argumenttien perusteella ollut yksiselitteistä eikä mutkatonta. Sosiaalityön profession korkeamman arvostamisen ja laadukkaamman lastensuojelutyön puolesta argumentoitiin lapsen etuun vedoten. Lapsen edulla puolustettiin argumentteja, joissa kerrottiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittämättömästä tai virheellisestä toiminnasta ja

lastensuojelun toimimattomista työkäytännöistä. Virkarikosoikeudenkäynneissä sosiaalityöntekijöiden ammatillisia virheitä perusteltiin lapsen edun vastaisilla toimilla tai lopputuloksilla.

Argumentointia asiakkaiden ongelmiin nojaten esiintyi lastensuojelua koskien toistuvasti. Lastensuojeluasiakkaiden ongelmallisia elämäntilanteet kiteytyivät vanhempien aiheuttamiin ongelmiin, jotka vaaransivat vakavasti lapsen kasvun ja kehityksen. Lisäksi nuoret vaaransivat vakavasti terveytensä ja kehityksensä oman käyttäytymisensä kautta. Argumentointia käytiin vilkkaasti punniten lapsen etua ja perheiden problematiikkaa. Lastensuojelun asiakkaiden taustalla oli usein vakavia ja pitkään jatkuneita puutteita lapsen hoidossa tai kasvuolosuhteissa. Argumenteissa tuotiin esiin, että vanhemmille oli annettu liiankin monta tilaisuutta korjata tilanne ja lapset oli toistuvasti palautettu lyhyen sijoituksen jälkeen vanhemmille. Argumentoinnin tavoitteena oli tuoda mediassa esiin lastensuojelun epäkohtia, kuten lasten siirtämistä paikasta toiseen vanhempilähtöisesti. Asiakkaiden problematiikkaa koskeva argumentointi keskittyi ääritapauksiin, joiden kautta pyrittiin vaikuttamaan lakiin ja järjestelmään. Palveluiden oikea-aikaisuuden puolesta argumentoitiin asiakkaiden ongelmia avaamalla pyrkimyksenä tuoda esiin, että ongelmat kasvavat ja kasaantuvat, jos apua ei saada ajoissa.

Asiakkaiden problematiikkaan liittyen on palattava Harrikarin ja Satkan (2006) ajatuksiin liittyen lasten ja nuorten hallinnan tavoista ja hyvinvointipolitiikan ohi ajaneesta riskienhallintapolitiikasta. Tässä tutkimuksessa nousi toistuvasti esiin varhaisten tai ennaltaehkäisevien perhepalveluiden politiikka sekä asiakkaiden ongelmat, joihin yhteiskunnan odotettiin tarjoavan apua riittävän varhain, jotta välttyttäisiin kohtalokkaammilta seurauksilta kuten perhesurmilta. Harrikari ja Satka (2006) ovat tuoneet esiin, että yhteiskunnan hyvinvointiongelmissa on tullut asiakkaiden ongelmia, joita yhteiskunta pyrkii ehkäisemään. Tämä Harrikarin ja Satkan (2006) esiin tuoma ajattelu kuvaa tämän pro gradu-tutkimuksen tutkimusaineistoa. Yhteiskunnan ei odotettu Helsingin Sanomien artikkeleiden keskusteluissa tuottamaan perheille hyvinvointia, vaan ehkäisemään pahoinvointia. Mikäli tässä pahoinvoinnin ehkäisyssä epäonnistuttiin, syylliseksi leimattiin valtamedioissa lastensuojelun työntekijät.

8.2. Aineiston ja tutkimusmenetelmän arviointia

Helsingin Sanomien mediakirjoitukset toimivat erittäin hyvin tutkimusaineistona. Helsingin Sanomissa julkaistiin lastensuojelua koskevaan keskusteluun liittyviä mielipiteitä ja artikkeleita eri näkökulmista. Erityisen kriittisiä kirjoituksia lastensuojelun toiminnasta asiakasnäkökulmasta ei oltu julkaistu, vaikka vuosina 20014-2015 lastensuojelu sai iltapäivälehdissä kovasanaista kritiikkiä osakseen. Helsingin Sanomat erosi tässä suhteessa selkeästi iltapäivälehdistä, Helsingin sanomien julkaisut aiheesta olivat hillittyjä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden virheistä kertovat kirjoitukset olivat uutisia virkarikosoikeudenkäynneistä asiakasnäkökulman sijaan. Helsingin Sanomat ovat tehneet valintaa siinä, ketkä ovat oikeutettuja puhujia lehden sivuilla.

Mediatekstit soveltuivat hyvin representaatioiden ja argumentoinnin tapojen tutkimiseen. Tutkimusaineiston rajaus onnistui hyvin, sillä tutkimusaineistosta muodostui hallittava kokonaisuus, joka muodosti selkeät tutkimustulokset. Tutkimuksen metodologiset ja tutkimusmenetelmälliset valinnat vaikuttavat onnistuneilta ja aineistoon sopivilta. Representaatioiden tutkiminen kuuluu diskurssiivisiin analyysitapoihin, mikä vaati tutkijalta paljon perehtymistä. Diskurssiivisia analyysitapoja voidaan pitää metodistesti hyvin väljinä ja aineistolähtöiseen analysointitapaan sopivina. (Eskola & Suoranta 1998, 195.) Tutkimus osoitti, että mediatekstit sopivat hyvin representaatioiden tutkimiseen. Argumentoinnin tapojen tutkiminen tuli mukaan analyysiin aineistolähtöisesti siinä vaiheessa, kun aineiston huomattiin tuottavan representaatioiden rinnalle argumentoinnin tapoihin liittyvää puhetta, millä katsottiin olevan selkeästi lisäarvo tutkimustulosten kannalta. Tutkimusmenetelmät muotoutuivat aineistolähtöisesti ja analyysin edetessä, mikä tuotti hyvän lopputuloksen. Aloittelevalle tutkijalle representaatioiden ja argumentoinnin tapojen tutkiminen diskurssiianalyttisin menetelmin oli haastavaa ja vaati paljon työtä. Työ oli myös antoisaa, sillä suuria oivalluksia tuli pitkin tutkimuksen tekemisen.

Helsingin Sanomien kirjoituksia on tutkittu useammassa lastensuojelua tutkivassa pro gradu-tutkimuksessa, mutta ei representaatioiden ja argumentoinnin tapojen saralla. Tämän tutkimuksen kautta tuodaan uusi näkökulma lastensuojelua koskevaan mediatutkimukseen.

Tämän pro gradu -tutkimuksen tuloksissa näyttäytyi representaatioiden taustalla voimakkaasti lastensuojelutyön kehittämistarve. Lastensuojelun erikoistumiskoulutusta perusteltiin tässä tutkimuksessa riittävän eettisen ja praktisen osaamisen takaamiseksi. Muutostarpeita nousi myös palvelujärjestelmän ja lainsäädännön osilta. Sipilä (2011) on tehnyt väitöstutkimuksen

sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuden rakentumisesta. Sipilä (2011) esittänyt väitöstutkimuksensa pohjalta neljä kehittämisteemaa sosiaalityölle; eettinen osaaminen, sosiaalityön strateginen kehittäminen, yhteiskunnallinen vaikuttamisosaaminen ja sosiaalityön tiedeperusta. Tutkimuksen johtopäätöksissä todettiin sosiaalityöntekijöiden vaikuttamisosaamisen yhteiskunnassa olevan tarpeellista, joskin tutkimus osoitti, että sosiaalityöntekijät kokevat esteitä vaikuttamismahdollisuuksilleen julkisessa keskustelussa, mikä vastaa tämän pro gradu -tutkimuksen johtopäätöksiä.

Tutkimustuloksia voidaan tarkastella myös Harrikarin ja Satkan (2006) tutkimusartikkelin valossa, joka käsittelee lapsiin ja nuoriin kohdistuneita hallinnan keinoja ja lapsuuden diskurssien muuttumista vuosikymmenten aikana. Tämän pro gradu - tutkimuksen tulokset noudattavat pitkälti Harrikarin ja Satkan (2006) kuvaamaa riskipolitiikkaa, sillä tutkimusaineistossa media nosti näkyvästi esiin lapsi- ja perhesurmatapaukset, jotka olivat osasy lastensuojelun kriisikeskusteluun. Vaadittiin keinoja hallita lasten ja perheiden elämäntilanteiden kehittymistä siten, että voidaan ennaltaehkäistä lapsi- ja perhesurmat jatkossa. Hyvinvointipolitiikan sijaan on nykypäivänä nähtävissä riskipolitiikka, jonka avulla pyritään ehkäisemään ongelmia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (kts. myös Spratt 2001.) Riskipolitiikkaan on kytköksissä myös yhteiskunnassa nouseva moraalinen paniikki ja turvallisuuspolitiikka riskien hallitsemiseksi. Media liittyy tiiviisti tähän politiikkaan uutisoimalla esimerkiksi nuorten henkirikoksista. (Harrikari & Satka 2006.) Tutkimustulokset sijoittuvat ristiriidattomasti sosiaalityön aikaisempaan tutkimukseen ja selvityksiin, joten voidaan katsoa tulosten olevan luotettavia siltä osin kuin representaatioiden ja argumentoinnin tapojen tutkiminen on mahdollista. Tutkimustulokset sijoittuvat rationaalisesti tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen.

9. Tutkijan pohdintaa ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimusaineistosta huokui vahva odotus, että valmisteluvaiheessa oleva sosiaalihuoltolaki tuo parannusta perheiden varhaisen tuen palveluihin, kuten lisää lapsiperheiden mahdollisuuksia saada kotipalvelua ilman lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelussa oli otettu opiksi 8-vuotiaan tytön kuolemaan liittyvästä virkarikosoikeudenkäynnistä ja luotu uusia työohjeita tuomiolauselman perusteella. 8-vuotiaan Eerikan kuolemantapauksesta tehtiin niin sanottu ennakkopäätös, joka ohjasi päätöksentekoa jatkossa. Eerika-tapaus sai aikaan monenlaisia lakimuutoksia. Lakimuutos näyttäytyi tutkimustuloksissa ainoana keinona, joka voi velvoittaa kunnat järjestämään riittävät palvelut lapsiperheille. Lakimuutokset näyttäytyivät myös hätiköityinä toimenpiteinä vastaamaan median luotaa paineeseen.

Toisaalta tuloksissa painottui huoli tulevista lakimuutoksista, kuten sosiaalihuoltolain ja perhehoitolain muutokset. Sosiaalihuoltolain muutoksen pelättiin muuttavan lastensuojelu yhä marginaalisemmaksi ”huostaanottopalveluksi”. Lakimuutosten seurauksena lastensuojelusta maalattiin uhkakuvaa kielteisenä ja leimaavana tahdonvastaisiin toimenpiteisiin painottuvana palveluna. Ongelmapuhetta nousi esiin myös liittyen useiden eri lakien luomaan viidaksoon, jossa asiakkaan on vaikea tietää mihin palveluihin hän on oikeutettu ja minkä lain perusteella. Asiakkaan oikeusturvan kannalta lakimuutokset nähtiin ongelmallisina. Tästä keskustelusta oli havaittavissa muutosvastarinta, vaikka kaikki tunnistivat nykykäytäntöjen vakavat epäkohdat ja toivoivat niihin parannusta. Herääkin kysymys, onko lastensuojelun työntekijöiden keskuudessa vallitseva keskustelu lastensuojelusta kriisikeskeistä ja sitä mahdollisesti ylläpitävää? Sosiaalityöntekijöiden tulisi aktiivisemmin osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun lastensuojelutyön tulevaisuudesta ja ottaa aidosti kehittävä ja rakenteellinen työote kriisipuheen sijaan. Lakimuutoksia on hyvä tarkastella kriittisesti, mutta niiden pelkän arvostelemisen sijaan tulisi puhua vahvan sosiaalityön professionaalisen osaamisen puolesta. Sosiaalityöntekijöiden ei välttämättä pitäisi nöyrästi vastaanottaa kaikkia suuntauksia, mitä profession ulkopuolelta tulee, vaan pyrkiä myös itse määrittelemään työnsä sisältöä.

Tutkimustuloksissa toistui odotus tai toiveikkuus siitä, että uusi sosiaalihuoltolaki ratkaisee lastensuojelun ongelmat. Toive kuulostaa kovin optimistiselta lyhyen aikavälin tavoitteena, sillä esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelu ei ratkaise lastensuojelun haastavimpaan asiakastyöhön liittyviä ongelmia pitkään aikaan, jos koskaan. Lastensuojelun erityisen profession pitää kehittyä

peruspalveluiden rinnalla ja hyväksyä se, että työn luonne on kompleksinen ja vaatii erityisosaamista. Työn haastavuus tulee ottaa huomioon työn suunnittelussa ja kehittää rakenteita vastaamaan käytännön työn vaatimuksia unohtamatta työntekijäresurssien takaamista.

Sosiaalityön kentällä mediajulkisuus on useimmiten negatiiviseksi koettu asia. Sosiaalityöntekijät kokevat median uutisoinnin lastensuojelun epäonnistumisista epäreiluna, koska työn tekemisen rakenteisiin ei tule parannuksia, vaikka epäkohdat ovat olleet yleisesti tiedossa pitkään. Media osoitti valtavan voimansa tässä tutkimuksessa. Suuret muutokset koskien sosiaalihuoltolakia vietiin läpi ennätysajassa mediamyllytyksen siivittämisenä. On ikävää, että yksittäiset sosiaalityöntekijät joutuvat median hampaisiin, mutta toisaalta sosiaalityön olisi aika osallistua mediakeskusteluun aktiivisemmin. Tutkimusaineistossa oli ilahduttavan paljon kirjoituksia, joissa alan ammattilaiset kertoivat työstään ja sen taustavaikuttajista. Sosiaalityöntekijät ovat perinteisesti olleet kilttejä ja lojaaleita työnantajilleen työnantajan lojaalisuudesta riippumatta. Mielenkiintoista on nähdä, onko uusi sosiaalityöntekijöiden sukupolvi yhtä kiltti ja hiljainen.

Asetin tutkimuksessa yhdeksi tavoitteeksi saavuttaa tutkijaposition, joka kantaa minut yli käytännön sosiaalityön arkiajattelusta ja avaa mahdollisuuksia nähdä asioita laajemmin ja uusista näkökulmista. Tässä tavoitteessa onnistuin tutkimuksessani hyvin. Käytännön esimerkkinä voin nostaa muutoksen kiireellistä sijoitusta koskevasta laista. Kuullessani sosiaalityöntekijänä ensimmäisen kerran tulevasta lakiuudistuksesta, koin suurta turhautumista sen puolesta, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän mahdollisuudet auttaa hädässä olevia lapsia hankaloituvat entisestään. Tutkimuksen tekemisen kautta olen oppinut ymmärtämään, kuinka traumaattinenkin kokemus kiireellinen sijoitus asianosaisille voi olla, vaikka se olisikin paikallaan. Lain säätäjä on halunnut pakottaa lastensuojelun työntekijät auttamaan perhettä varhaisemmin tai toisella tavalla, mikäli se vain on mahdollista kiireellisen sijoituksen sijaan. Toisaalta käytännön sosiaalityötä tehneenä ajattelen, että sijoituksen tarpeessa olevat lapset eivät saisi joutua kärsimään kuntapäätäjien säästötoimista peruspalvelutasolla. Mikäli lapsen tilanne on kasvuolosuhteiden suhteen kriittinen, hänen oikeutensa on tulla sijoitetuksi kodin ulkopuolelle.

Olen myös päässyt eteenpäin lastensuojelun kentällä vallitsevasta kriisiajattelusta ja todennut, että oman työorientaation kautta voi vaikuttaa oman työn tekemiseen ja mielekkyyteen sekä työyhteisöön. Tutkimuksen tekemisen kautta saamani kriittinen ajattelu on siirtynyt rakentavasti käytännön työhöni. Kokemus lastensuojelun sosiaalityöstä on auttanut minua tutkijana katsomaan asioita myös realistisen käytännön näkökulmasta pelkän ideaalin lisäksi.

Jatkotutkimusaiheena näkisin sosiaalisessa mediassa julkaistujen lastensuojelua koskevien kirjoitusten tutkimisen. Sosiaalinen media toimisi todennäköisesti sensuroimattomampana lähteenä puhujien suhteen, ja tämän vuoksi juuri hedelmällisempänä asiakasnäkökulman esiin nostamiseksi. Mediatekstien tutkiminen oli onnistunut valinta tässä tutkimuksessa tutkijan omaa tutkijapositiona ajatellen, sillä se mahdollisti lastensuojelukysymysten tutkimisen ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta. Sosiaalisen media olisi voinut tuottaa aineistoa, joka olisi tullut liian lähelle ammatillista puoltani.

Tutkimusetiikan ja ammatillisen etiikan pohtiminen vahvisti omaa ammattieettistä ajattelua. Tutkimuksellinen ajatteluni vahvistui. Riippumattoman tutkimuksen ja tiedon arvostus lisääntyi ja ymmärrys sen tarpeesta käytännön työlle. Tutkimuksen tekemisen kautta perehdyin myös poliittisiin taustavaikutuksiin, mikä antoi minulla uutta näkökulmaa suhteessa sosiaalihuollon uudistuksiin ja suosituksiin. Ymmärsin konkreettisesti, mikä ero on sosiaalityön tutkimuksella ja selvityksellä; tässä tutkimuksessa kohtasin selvityksiä, jotka oli teetetty poliittista lähtökodista poliittiseen käyttöön. Tutkimuksen puolestaan ovat riippumattomia, tai ainakin riippumattomampia, ja tuovat esiin hyvinvointipolitiikan ongelmia. Toki tutkimuksille myönnettyjen apurahojen näkökulmasta tutkimusten tekemisen lähtökohtiinkin on hyvä suhtautua kriittisesti. Käytännön sosiaalityötä ohjaavat usein valtakunnalliset suositukset ja ohjeistukset, jotka ovat paikallaan käytännön sosiaalityön tasalaatuisuuden takaamiseksi. Suositukset on kuitenkin laadittu vallitsevan poliittisen tilanteen tarpeesta, mikä on hyvä sosiaalityöntekijänä tiedostaa. Pro gradu-tutkimuksen merkittävin tavoite on kehittää opiskelijan tutkimustaitoja ja kriittistä ajattelua. Tässä suhteessa tutkimukseni oli hyvinkin onnistunut.

Tutkimustulosten perusteella voidaan nähdä, että lapsi- ja perhesurmien luoman mediapaineen johdosta on tehty merkittäviä uudistuksia perheiden palveluihin ja lastensuojeluun. Uudistukset ovat keskittyneet sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistamiseen sijaan käytännön työn sääntelyyn ja menetelmäosaamiseen virheiden välttämiseksi. Kauan odotettuja mitoituksia sosiaalityöntekijöiden asiakasmääriin ei ole lähiaikoina tulossa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijänä toivoisin, että pakollinen erikoistumiskoulutus lastensuojelun työntekijöille sisällytettäisiin osaksi vakituisen viran saamista.

LÄHDELUETTELO

- Alhanen, Kai. 2014. Vaarantunut suojelevalta – Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Tampere: Juvenes-Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Ayre, Patrick. 2001. Child Protection and the Media: Lessons from the Last Three Decades. Julkaisussa: British Journal of Social Work. 2001. 31. Sivut: 887–901.
- Banks, Sarah. 2008. Critical Commentary: Social Work Ethics. Julkaisussa: British Journal of Social Work. 2008. 38. Sivut: 1238-1249.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999.
- Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta. 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa: Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen Maritta. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: WS Bookwell Oy.
- Fairclough, Norman. 1997. Miten media puhuu. Suomentaneet Blom, V. & Hazard, K. Tampere: Vastapaino
- Forsberg, Hannele. 2011. Kiistanalainen perhe ja moraalinen järkeily sosiaalityössä. Janus vol. 19 (3) sivut 269-274.
- Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi, Leena (toim.). 2012. Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.). 2003. Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta. 2006. Lapset ja sosiaalityö – Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-Kustannus.

Harrikari, Timo & Satka, Mirja. 2006. A New Regime of Governing Childhood? Finland as an Example. *Social Work and Society International Online Journal*. Vol. 4. No 2/2006. Online. <http://www.socwork.net/sws/article/view/153/545> luettu: 5.9.2016.

Hiitola, Johanna. 2015. *Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa*. Tampere: Tampere University Press.

Hugman, Richard. 2010. *Social Work Research and Ethics*. Teoksessa: Shaw, Ian; Briar-Lawson, Katharine; Orme, Joan & Ruckdeschel, Roy. *The SAGE Handbook of Social Work Research*. 2010. SAGE Publications Ltd.

Hämäläinen, Juha. 2014. Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. 2014. Teoksessa: Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2014. *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. UNIpress

Ikävalko, Elisa & Uimonen, Risto. 1996. *Mielikuvien maailma. Miten mediajulkisuutta muokataan ja imagoja rakennetaan?* Helsinki: Infoviestintä.

Jaakkola, Helena. 2013. *Lastensuojelu ja julkisuus. Opas lastensuojelun ammattilaisille median kohtaamiseen*. Lastensuojelun Keskusliitto. Kuopio: L. Tuovinen Ky.

Jallinoja, Riitta. 2006. *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 2004. *Diskurssi analyysin aakkoset*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 2006. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jokinen, Arja. 2016. *Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen*. Teoksessa: Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. 2016. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.

Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (toim.). 2010. *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. 2010 Helsinki: Gaudeamus.

Kääriäinen, Aino. 2003. *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina – Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka*. 2003. Helsinki: Hakapaino.

Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna. 2011. Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa: Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: WS Bookwell Oy.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lehtonen, Mikko. 2000. Merkitysten maailma. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Mahkonen, Sami. 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2014) Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehityksessä. Teoksessa: Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2014. Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIpress

Monro, Eileen. 1996. Avoidable and unavoidable mistakes in child protection work. British Journal of Social Work. 1996. 26. Sivut 793-808.

Monro, Eileen. 2008. Effective Child Protection. SAGE Publications Ltd. London.

Mutka, Ulla. 1998. Sosiaalityön neljäs käänne – asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. SoPhi.

Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija (toim.). 2009. Sosiaalialan normatiivinen perusta. Helsinki: Gaudeamus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Lapsi- ja nuorisopoliittinen kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Pajulammi, Henna. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Parton, Nigel. 2011. Child Protection and safeguarding in England. Changing and Competing Conceptions of Risk and their Implications for Social Work. Julkaisussa: British Journal of Social Work. 2011.41. Sivut: 854-875.

Perustuslaki 733/1999.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Helsinki: Vastaspaino.

Piironen, Hannu. 2005. Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.). 2014. Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Kuopio: UNIpress.

Pösö, Tarja. 2014. Lastensuojelun onnistumiset ja epäonnistumiset. Haaste. 4/2014.

Raunio, Kyösti. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Ritala-Koskinen, Aino. 2003. Onnistumisia Lastensuojelussa. Teoksessa: Satka Mirja, Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta (toim.). 2003. Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: Sophi.

Satka, Mirja. 2009. Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat. Julkaisussa: Yhteiskuntapolitiikka 74/2009.

Sinko, Päivi. 2005. Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Palmenia-Kustannus.

Sipilä, Anita. 2011. Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Kuopio: Itä-Suomen Yliopisto.

Sirkka, Kristiina. (2014) Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus. 2014. Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2014. Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIpress.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja Terveysministeriö. 2013. Toimiva Lastensuojelu – Selvitysryhmän Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki.

Sosiaali- ja Terveysministeriö. 2014. Lastensuojelun Laatusuositus. [online] <http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1882736> Luettu 20.4.2015

Soydan, Haluk. 2010. Politics and Values in Social Work. Teoksessa: Shaw, Ian; Briar-Lawson, Katharine; Orme, Joan & Ruckdeschel, Roy. The SAGE Handbook of Social Work Research. 2010. SAGE Publications Ltd.

Spratt, Trevor. 2001. The Influence of Child Protection Orientation on Child Welfare Practice. Julkaisussa: The British Journal of Social Work. 31:6. Sivut: 933-954.

Stepney, Paul. 2014. Prevention In Social Work: the final frontier? Julkaisussa: Critical and Radical Social Work. Vol 2:3.

Terveyden- ja Hyvinvoinnin Laitos. 2015. Lastensuojelu. [online] https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/ehkaiseva_lastensuojelu Luettu: 6.9.2016.

Terveyden- ja Hyvinvoinnin Laitos. 2016. Lastensuojelun Käsikirja. [online] <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> Luettu: 6.9.2016.

Törrönen, Jukka. 2010. Representaatioiden analyysi empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. Teoksessa: Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki-Petteri (toim.) 2010. Representaatio. Helsinki: Gaudeamus.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. 2011. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. ETENE-julkaisu 32. [online] <http://etene.fi/julkaisut/2011> luettu: 13.9.2016.

Vuori, Jaana. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset – Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.). 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

YK: n Lapsen oikeuksien sopimus. 1989. [online] <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> Luettu: 6.9.2016.